

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Petra Zyklová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

„Co se děje pod zemí“ aneb Projekt na rozvoj souvislého vyjadřování a podporu
porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku

„What is happening underground“ or as we might call the project to develop
a continuous expressing and the promoting understanding readings text of
preschool children

Petra Zyklová

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Laufková, Ph.D.

Studijní program: Pedagogika (N7501)

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku (7501T010)

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Co se děje pod zemí“ aneb Projekt na rozvoj souvislého vyjadřování a podporu porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 21. 4. 2017

.....

podpis

Mou milou povinností je poděkovat PhDr. Veronice Laufkové, Ph.D. za vstřícný a ochotný přístup, za cenné připomínky a odborné rady, kterými mě podpořila při vypracování této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své kolegyni Evě Urbanové za spolupráci při realizaci projektu. V neposlední řadě děkuji za neutuchající víru v mé úspěšné ukončení studia svým nejbližším.

ABSTRAKT:

Diplomová práce se zabývá rozvojem souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku. Teoretická část práce je věnována vývoji řeči, souvislému vyjadřování, čtenářské pregramotnosti, pohádkám a problematice kladení otázek. Práce dále zahrnuje charakteristiky předškolního vzdělávání a otázky péče o životní prostředí. Taktéž vymezuje důležité poznatky z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, od nichž se odvíjela příprava praktické části. Na základě všech těchto poznatků byla připravena část praktická. Jejím cílem bylo navrhnout projekt na rozvoj souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu propojený s tématem „Co se děje pod zemí“, sestavit konkrétní lekce, zrealizovat je v běžné mateřské škole, reflektovat jejich realizaci a navrhnout doporučení pro praxi. Potvrdila se důležitá role učitelky mateřské školy, která je pro děti mluvním vzorem. Zapojení rodičů do projektu se ukázalo jako velmi přínosné – pro budování rodinných vztahů i rozvoj čtenářské pregramotnosti a souvislého vyjadřování dětí. A v neposlední řadě se děti během realizace projektu zdokonalily ve schopnosti odpovídat na otázky vyšší kognitivní náročnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA:

dítě předškolního věku, dětská řeč, souvislé vyjadřování, čtenářská pregramotnost, projekt

ABSTRACT:

This master's thesis deals with the development of a coherent expression and understanding of read out text by pre-school age children. Theoretical part is focused on a speech development, coherent expression, reading pre-literacy, fairytales and a topic of asking questions. This work also includes the characteristics of a pre-school education and environmental care issues. Furthermore this work defines important knowledge from the General educational programme for preschool education, from which was a practical part preparation based on. Its goal was to design a development of coherent expression and understanding of read out text project, connected with the "What happens under the ground" topic, design particular lessons, implement them in a general kindergarten, reflect its realization and suggest recommendation for practice. Importance of a kindergarten teacher role was confirmed, because he or she is for children speaking idol. Involvement of parents into the project seems as very beneficial – for family relationship, reading pre-literacy and coherent expression children development. Moreover children during the project realization improved their ability to answer higher cognitive difficulty questions.

KEYWORDS:

Pre-school age child, children's speech, coherent expression, reading pre-literacy, project

OBSAH

ÚVOD	8
1 ŘEČ.....	9
1.1 Vývojová období.....	9
1.1.1 Charakteristika věkových zvláštností předškolního dítěte	11
1.2 Řeč	12
1.3 Stadia vývoje řeči.....	13
1.3.1 Předřečové období	14
1.3.2 Řeč od 2 do 3 let.....	14
1.3.3 Řeč od 3 do 4 let.....	15
1.3.4 Řeč od 4 do 5 let.....	16
1.3.5 Řeč od 5 do 6 let.....	16
1.4 Nácvik řeči	17
1.5 Sluchové vnímání	18
1.6 Komunikace	19
1.6.1 Zvláštnosti komunikace s dětmi	20
1.7 Slovní zásoba	21
2 SOUVISLÉ VYJADŘOVÁNÍ	22
2.1 Souvislé vyjadřování.....	22
2.1.1 Rozhovor	24
2.1.2 Popis	24
2.1.3 Vyprávění	24
2.1.4 Reprodukce.....	25
2.1.5 Dramatizace	25
2.1.6 Loutková hra v mateřské škole.....	25
2.1.7 Improvizace	25
2.2 Jazyková výchova	26
2.3 Literární výchova.....	26
3 ČTENÁŘSKÁ PREGRAMOTNOST.....	27
3.1 Čtenářská pregramotnost	27
3.1.1 Podněcování dítěte ke čtení	28
3.1.2 Předčítání	30
3.2 Pohádky	30

3.3	Čtenářské strategie	33
3.3.1	Kladení otázek	34
4	PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ	35
4.1.1	Učitelka mateřské školy	36
4.1.2	Vztah mezi učitelkou a dítětem	37
4.1.3	Spolupráce učitelky s rodinou	38
5	PÉČE O ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ.....	40
5.1.1	Psychologické předpoklady určité věkové skupiny.....	40
5.1.2	Prostředky výchovy k péči o životní prostředí	42
6	RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ..	42
6.1	Reflexe	44
7	PRAKTICKÁ ČÁST	46
7.1	Cíl.....	46
7.1.1	Příprava projektu	46
7.1.2	Stanovení hypotéz	47
7.2	Projekt „Co se děje pod zemí“	47
7.2.1	Průvodní motivace k projektu „Co se děje pod zemí“	48
7.2.2	Putování první aneb Za krtkem obecným.....	50
7.2.3	Putování druhé aneb Za žížalou obecnou	54
7.2.4	Putování třetí aneb Za krtonožkou obecnou	57
7.2.5	Putování čtvrté aneb Za mravencem obecným.....	60
7.2.6	Putování páté aneb Za stonožkou škvorovou	62
7.2.7	Putování šesté aneb Za jezevcem lesním.....	65
7.2.8	Putování sedmé aneb Za psounem prériovým.....	68
7.2.9	Putování osmé aneb Za liškou obecnou	70
7.2.10	Putování deváté aneb Za myší domácí	73
7.2.11	Putování desáté aneb Za ještěrkou obecnou	76
7.3	Vyhodnocení	79
7.3.1	Reflexe projektu	79
7.3.2	Vyhodnocení stanovených hypotéz	80
	ZÁVĚR	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	89
	SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, OBRÁZKŮ	96
	SEZNAM PŘÍLOH	97

ÚVOD

Problematicou diplomové práce je rozvoj souvislého vyjadřování a podpora porozumění předčítanému textu. Zvolenému tématu se věnujeme z několika důvodů. Souvislé vyjadřování a čtenářskou pregramotnost považujeme za klíčové oblasti, které jakožto učitelky mateřské školy můžeme u dětí do jisté míry ovlivňovat. Navíc ony zmiňované oblasti se neustále mohou rozvíjet a promítají se do dalšího vzdělávání dětí. Z velké míry ovlivňují jejich pozdější uplatnění ve společnosti.

Souvislé vyjadřování představuje vyvrcholení jazykové výchovy. Ukazuje míru zvládnutí nižších složek vyjádření, výslovnosti, slovní zásoby a tvarosloví, které jsou pouhými prostředky k vybudování jazykových sdělení potřebných při společenské komunikaci. Porozumění předčítanému textu je pro děti předškolního věku náročným úkolem, nicméně vhodným podněcováním ve školním a rodinném prostředí jim můžeme pomoci se s takovou úlohou dobře vypořádat a vytvořit u nich stabilní základy, díky nimž budou jednou jako dospělí lidé předčítat svým potomkům, a převezmou tak štafetu v předávání kulturních poselství po další generace.

Výsledky mezinárodních výzkumů čtenářské gramotnosti (PISA, PIRLS) ukazují, že Česká republika je jednou ze zemí, které potřebují aktivně zvyšovat čtenářskou gramotnost své populace. Výzkumy dokládají znepokojivé informace o neporozumění čtenému textu dětí na základních školách. (Šormová, 2016)

Současná předškolní výchova se snaží o všestranný kvalitní rozvoj dítěte. V tomto období máme velikou příležitost pomoci dětem k získávání klíčových dovedností, jež je povedou k dalšímu vzdělávání. V dnešní době jako kdyby nebylo tak důležité vypravování, milá slova a sdělování veselých a dobrodružných příhod. Svět je v područí techniky, která nahrazuje cennou komunikaci. Jako učitelky mateřských škol bychom si měly plně uvědomovat svou důležitost v každodenním režimu. Měly bychom se snažit zanechat v dětech odraz sebe samých. Abychom jim věnovaly ze sebe to nejlepší, je však zapotřebí na sobě nepřetržitě pracovat, zdokonalovat své vědomosti, neustále se učit novým věcem. Ale především nikdy nesmíme zapomenout na to, abychom alespoň trochu byly samy dětmi.

Cílem této diplomové práce je vytvořit projekt, jenž bude podněcovat souvislé vyjadřování dětí předškolního věku a jejich porozumění předčítanému textu. Příprava projektů – integrovaných bloků – je náročná, avšak podporuje tvůrčí práci učitelek mateřských škol. A prostřednictvím integrovaných bloků se děti rozvíjejí ve všech oblastech korespondujících s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV).

1 ŘEČ

1.1 Vývojová období

Předškolní věk v životě člověka je velmi významný. V tomto období se utvářejí základy lidské osobnosti, procházíme prudkými a nejvýraznějšími změnami. Jako učitelky si všímáme, že z našich svěřenců, bezmocných a závislých, se brzy stávají samostatné bytosti, které se samostatně pohybují, obsluhují, projevují.

Chceme-li s dítětem pracovat, učit je a vychovávat, Janda doporučuje: Poznejme jeho věkové zvláštnosti, poněvadž jejich neznalost činí již předem naši výchovně vzdělávací práci neúspěšnou a námahu neefektivní. (Janda, 1977) Mluvíme především o pochopení vývojového hlediska a důležitosti vnitřních i vnějších činitelů, které vývoj ovlivňují. Nahlédněme společně do stručného přehledu vývojového období dítěte předškolního věku.

Vývoj dítěte je průběžný. Některé vývojové etapy se mohou zpomalit, ale nikdy se nezastaví, v některých etapách vývoj postupuje rychleji, což ale může být na úkor jiných vývojových etap. Porovnáváme-li rychlost vývoje, nenajdeme dvě děti, u nichž by byla stejná.

Celkový vývoj je závislý na vývoji jednotlivých součástí těla (mozek, nervový systém a další orgány). Řeč je závislá na vývoji svalů a mozku. Hlasivky nemohou vydat zvuk, který je potřebný pro tvoření slov do doby, než se ústa zvětší, patro nevyklene, aby tak vznikl prostor pro jazyk (mezi 24. a 36. týdnem života). Mozek není rozvinutý pro potřebu řeči před dvanáctým měsícem života.

Brierley (2000) uvádí, že vývoj řeči v mladém mozku v raných stádiích ovlivňují dědičné predispozice. Dobré řečové prostředí tyto predispozice dále rozvíjí. I v řečově méně podnětném prostředí si děti osvojují řeč rychle. Jako příklad uvádí výchovu hluchoněmé babyčky z Jutska. Dvě dánské děti, které u ní žily, plynne konverzovaly v řeči, které nikdo nerozuměl. Jejich řeč neměla s dánštinou nic společného. Tento příklad poukazuje na to, že dítě si vytvoří dovednost „rodilého mluvčího“.

Některá batolata zvládnou svá první slova v 32. týdnu života, u jiných dětí se dočkáme nejpozději do 3 – 4 let věku. Je známo, že dívky mluví dříve než chlapci (např. dle Kutálkové, 2002). Prvními vyslovenými slovy jsou obvykle podstatná jména. Slovesa se objevují později.

Při pečlivém pozorování dítěte si všimneme, že vývoj vždy postupuje od hlavy k nohám, bez ohledu na dovednost, kterou dítě zvládá. Stoppard uvádí, že při prvním stadiu chůze je podstatné ovládání hlavy. Udržování rovnováhy a postavení se na obě nohy jsou až poslední v řadě dalších postupných kroků. Dále první pokusy o řeč dítě doprovází

pohupováním celého těla, dokonce mává rukama a kope nohama, dokud konečně pohyb celého těla není zkoncentrován do pohybu úst a výrazu obličeje. (Stoppard, 1992)

Pokud mluvíme o nápadných změnách v předškolní etapě života, máme na mysli jednak změny fyziologické, jednak duševní. Pohyby dětí jsou nyní koordinovanější, zvyšuje se jejich rychlost, výkonnost, jistota pohybů. Celou pohybovou oblast děti ovládají vůlí.

Autorky konkretizují: Z anatomického hlediska i nadále dítě roste, ačkoliv to není již tak nápadné. Přibývá na váze. Zdokonaluje se jeho stavba skeletu, poměr částí těla se mění, stává se proporcionálnější. Mění se duševní oblast dítěte není tak snadné zachytit. Ale právě na řeči, vyjadřování si můžeme všimnout nejnápadnějších změn, jež probíhají ve všech oblastech psychiky dítěte. (Bělinová, Keřková, Jírová, 1982)

„Vývoj inteligence a rychlý pokrok v ovládání řeči umožňuje dítěti rychle rozšiřovat obzor. Je to věk tisící „proč“ a „jak“. Dítě už také položí otázku, jak vznikl svět a kde se vzalo ono samo. Může se trápit faktem smrtelnosti, i když smrt jako definitivní konec ještě nechápe.“ (Říčan, 2009, s. 275)

Vnímání dítěte se stává jednolitým a propojeným záznamem předmětů a jevů, které vytvářejí jeho okolí. Stále více se zdokonaluje schopnost kombinace, dítě uvažuje, přemýšlí. Tato významná lidská aktivita je v útlém věku provázaná s pohybem. Dítě myslí jen při manipulaci s předměty, avšak po pátém roce života již nevyžaduje bezprostřední motorickou aktivitu. Využívá již svých dosavadních zkušeností a poznatků. Chápe a slovně vyjadřuje závislosti jevů, aniž by je přímo smyslově vnímalo. Avšak jeho myšlení je doposud konkrétní a názorné. (Bělinová, Keřková, Jírová, 1982)

Souběžně s rozvojem myšlení se zdokonaluje i úroveň jeho vyjadřování. Tříleté dítě tvoří jednoduché věty, převládá pasivní slovník (dítě slovům spíše rozumí, než aby jich samo a aktivně používalo). V tomto věku na dítě soustavně působíme – rozšiřujeme jejich slovník, seznamujeme je s nejrůznějšími slovy, dbáme o to, aby si je dítě upevňovalo. V praxi potkáváme děti, které ani nemají snahu mluvit. Rodiče již rozumějí jejich nonverbálním projevům, předpokládají, co dítě chce, aniž by si o to samo řeklo. Z některých rodičů se tak stávají služebníci svých malých ratolestí. Mnohdy si neuvědomují, že dítěti nedávají příležitost se jazykově vyjádřit.

Dítě pětileté, šestileté je schopno sestavit i dosti složitý jazykový projev. Dokáže se vyjadřovat bohatěji, užívá spojek k vytvoření řady souvětí účelových, příčinných aj. Pokrok pozorujeme u vnější, mluvní stránky řeči dítěte. Zatímco u tříletého dítěte je normálním fyziologickým jevem různé komolení, šišlání, nedostatky ve výslovnosti jednotlivých hlásek,

starší dítě povětšinou vyslovuje správně všechny hlásky (za předpokladu, že s ním mluvíme správně).

1.1.1 Charakteristika věkových zvláštností předškolního dítěte

Pro práci učitelky v mateřské škole je potřebné znát věkové zvláštnosti a umět vyzorovat individuální odlišnosti mezi dětmi. Zamysleme se alespoň okrajově nad charakteristikou některých z nich.

1.1.1.1 Spolupráce s ostatními

Souhlasím s tvrzením autorů, že interakce mezi dětmi jsou významné. Děti získávají rozsáhlé množství sociálních zkušeností a mohou si procvičovat širokou škálu sociálních dovedností. Otevírá se jim přístup k mnohem většímu množství myšlenek a možností, jak chápat svět a řešit problémy. (Lang, Berberich, 1998)

1.1.1.2 Hra

Hru dnes považujeme za specifickou formu učení, vede k sebeutváření člověka. Hra je vnitřně motivovaná činnost, prostřednictvím níž se seberealizujeme. (Suchánková, 2014)

Jde o nejpřirozenější aktivitu dítěte. Každý pedagog by měl znát metodické zásady, které platí při zařazování her do výchovné a vzdělávací činnosti.

- a) promyslet, na kterou psychickou funkci hra působí, kterou funkci dominantně rozvíjí;
- b) vědět, komu chceme hru nabídnout – každá hra není vhodná pro každé dítě;
- c) kontrolovat mimopoznávací procesy dětí (jako účastník a poradce při hrách může pedagog ovlivňovat reakce apod.);
- d) rozhodovat, jak hra působí na osobnost dětí, má-li se hra zařadit znovu (systematický výcvik), nebo je-li vhodnější hry měnit podle aktuální situace ve třídě. (Zelinová, 2007)

1.1.1.3 Fantazie

Fantazii se promítá především do předškolního věku. Později v životě už nebude tak živá, neotřelá a tvořivá. Fantazie může pracovat jen s tím, co člověk dříve vnímal, poznával, prožíval. Předškolní dítě získává široké informace o světě z rodiny, z mateřské školy, z televize, něco pochytil venku na ulici apod. Fantazie využívá pozorovacího talentu. (Matějček, 2005) Fantazie se jako každý psychický proces mění a vyvíjí. Jsou rozdíly mezi

vytváření fantazijních obrazů u mladších a starších dětí. Představivost dítěte je usměrňována a korigována kvalitou jeho poznání.

1.2 Řeč

Již několikrát jsme se dotkli pojmu řeč. Co je vlastně řeč? Jaký je vztah člověka k jazyku, k řeči? V následující kapitole se také seznámíme s jednotlivými fázemi vývoje řeči.

Ohlédněme se ve stručnosti za vznikem a vývojem jazyka. Řeč existuje od počátku lidského pokolení. Člověk se potřeboval nějakým způsobem dorozumět při svém primitivním společenském životě. Prostřednictvím řeči spolu lidé komunikovali při lovu, práci, stavění obydlí. Nejprve předcházely jednoduché zvuky, skřeky, posunky. Později se jednalo o artikulované zvuky, jež daly za vznik prvním slovům. Člověk se rodí s vrozenou schopností naučit se mluvit od svého mluvního okolí, nikoliv s vrozenou schopností řeči. A protože lidé žili v jednotlivých tlupách, každá z těchto skupin měla svůj jazyk.

Jazyk jako takový tvořil výhradně prvotní mluvní vyjádření a z nich zobecněním vzniklá první slova nezbytná k dennímu životu. Následoval vznik jazyků kmenových, potom národních. Tento nepřetržitý vývoj trvá i nadále, jelikož jazyk se vyvíjí s rozvojem lidské společnosti. (Melichar, Styblík, 2004) „Po celý lidský vývoj se projevuje vzájemná souvislost řeči a veškerého lidského myšlení. Bez řeči by nebylo myšlení. Bez myšlení by nebylo ani člověka.“ (Dolejší, 2003, s. 10)

Samotný proces vzniku jazyka je implikací toho, jak člověk chápe svět okolo sebe a s jakou logikou ho začne popisovat: pojmy, větami, gesty, literárními celky, citoslovci. Jazykem sdělujeme informace. Komunikací pak nazýváme celý proces – od zakódování myšlenky přes poslání příjemci po dekodování zprávy oním příjemcem a jeho reakcí na ni. Společný jazyk zprostředkovává přenos kultury. Úspěšná komunikace vyžaduje porozumění skrytým výrazům a nuancím, spojeným spíše než se znalostí slovíček s kulturním kontextem. Z toho vyplývá, že celý proces komunikace je ovlivňován kulturou. (Janebová a kol., 2009)

Nezbytným předpokladem vytváření řeči, které je ve své mluvní fázi vlastně hybným aktem realizovaným mluvními orgány – mluvidly, je slyšení. Řeč můžeme dle Vyštejny definovat jako „produkt vysoce organizované nervové činnosti člověka, který se vytváří ze schopnosti slyšení. Mluvení není tedy pouhým „hýbáním ústy“, nýbrž nesmírně složitým psychofyzickým dějem – koordinovanou činností smyslových a mluvních orgánů, psychických procesů, jako je pozornost, vnímání, paměť, myšlení, city, a příslušných oddílů centrálního nervového systému – mozku...“ (Vyštejn, 1995, s. 6) „Úroveň řeči přímo ovlivňuje kvalitu myšlení.“ (Kutálková, 2005, s. 98)

Většina dětí má zabudovány základy mluvy v mozku. Hluché děti začnou žvatlat ve stejném stáří jako děti slyšící, tudíž je patrné, že zvuková stimulace není pro rozvoj řeči nutná. Někteří teoretici se dokonce nechávají slyšet, že máme někde v mozku „součástku pro získávání řeči“, která činí řeč nevyhnutelnou. Jazyk a řeč jsou úzce propojeny. Jazyk můžeme definovat jako obecný termín pro verbální symboly a řeč jako prostředek jejich vyjádření. Obojí se pak odráží v lidském instinktu potřeby komunikace.

Tato potřeba je patrná u velmi malých dětí, které pohazují hlavou a našpulují ústa jako odpověď na slovní pobídku. Kolem šesti týdnů se dítě, na které se často mluví, zapojuje do „konverzace“, protože se už naučilo, že zvuky, gesta a tělomluva bezpečně vyvolávají odezvu u osob, se kterými „hovoří“.

Často podceňujeme dětská přání a schopnost napodobovat. Jestliže na dítě hodně často mluvíme, začíná napodobovat zvuky už kolem 8 týdnů. Učinilo tak již první důležitý krok k osvojování si řeči. To znamená, že rodiče musí své dítě obklopit řečí, tj. mluvením, písničkami, básničkami, ukolébavkami, rozhovory či specifickou mluvou. Správné vyslovování, používání rytmu a opakování jednoduchých zvuků napomůže dětskému mozku, aby plně uplatnil ty milióny nervových spojení, které jsou nezbytné pro správný vývoj řeči.

Také víme, že jazyk je během celého života provázán s emocemi. Děti, jež mají dostatek lásky a kontaktu s blízkými osobami, mají větší šanci naučit se jazyk, než ty, kterým se toho nedostává, se kterými se nikdo nemazlí, které neznají bezbřehost rodičovské lásky. Konverzace je hra a děti si rády hrají.

1.3 Stadia vývoje řeči

Vývojem řeči se zabývá například Matějček (Matějček, 1995). Opírá se o dvě experimentálně doložená zjištění – o výzkum Eisenbergové (1976) a o výzkum manželů Papouškových z Mnichova. Vyhodnocuje, že ve vývoji reálně existují první stupně nějaké funkce a že mají biologickou povahu. Velice často jsou již také specificky lidské, což znamená, že odlišují člověka od ostatních živočichů. Aby se však ona funkce mohla rozvinout, je nutná lidská stimulace.

Vývoj řeči je procesem, který není výrazně ohraničen jednotlivými fázemi. Nemůžeme se jednoznačně odkazovat na literaturu a očekávat to které období v přesně vymezenou dobu. Každé dítě je individuum, u něhož jednotlivé fáze řeči nastávají s jistou časovou variabilitou. Pamatujme, že se může dostavit také období akcelerace či retardace ve vývoji dítěte. Nicméně dítě žádné stadium ze stadií řečového vývoje nevypustí, ovšem jejich doba trvání může být zcela individuální. (Klenková, 2000)

V současnosti se sledují koncepce na osvojování řeči z poněkud odlišné perspektivy. Mluvíme o kognitivních a sociokulturních přístupech k rozvoji řeči. (Aukrust, in Krejčová, 2013) Kognitivní pojetí nahlíží na jazyk jako daný systém pojmů, prvků, pravidel, která mají být osvojena. Sociokulturní pojetí vyzdvihuje interakci a kulturní zkušenost, jež buduje řečové dovednosti. V tomto přístupu řeč začleňuje děti do své kultury. Jednoduše si můžeme přiblížit první přístup jako typickou školní průpravu. Druhý přístup se užívá spíše v domácím prostředí. (Krejčová, 2013)

Začátku vlastní řeči vždy předchází přípravná období, která se vzájemně prolínají. Stadia vývoje řeči klasifikujeme jako „přípravné“ („předřečové“) období a vlastní vývoj řeči. (Klenková, 2000)

1.3.1 Předřečové období

Období před tím, než dítě začne mluvit, nazýváme předřečovým. Dítě se připravuje na zahájení vlastní řečové produkce. Toto období zahrnuje dobu od narození přibližně do jednoho roku věku dítěte. Velmi záleží, zda dítěti poskytujeme přiměřené množství podnětů a komunikujeme s ním. Umožníme mu tím osvojit si v budoucnu artikulačně správnou a obsahově bohatou řeč. (Bezděková, 2008) Již v této době můžeme sledovat utváření typů temperamentů. Zajímavé postřehy a návody k výchově dále popisuje ve své knize autorka Jana Bezděková.

1.3.2 Řeč od 2 do 3 let

Dítě zná asi 200 až 300 slov a může vést dlouhé monology. Jazyk už vcelku ovládá, má zájem o nová slova. Začíná poslouchat, domlouváme-li mu, a rozsah zájmů se rozšiřuje a prodlužuje. Zlepšuje se plynulost řeči, ačkoliv slova nejsou správně vyslovována, dítě například přehazuje hlásky, běžné je také šišlání. Začíná rozvíjet jazykové rituály (poslouchání stejného vyprávění stále dokola), má rádo složité příběhy, naslouchá rozhovoru dospělých. Může přecházet z jednoho tématu na druhé přímo v jedné větě. Začíná používat slůvko „a“ ke spojení myšlenek, zvykat si na zájmena „já“, „mně“, „ty“ a správně je užívat. Mnoho slov, která mají něco společného s časem – minulost, přítomnost, budoucnost – používá tak, že se zdá, že rozumí časové posloupnosti. Odborníci uvádějí, že věty dvouletých dětí – většinou trojslovné – se rozrůstají nejen rozsahem, ale i složitostí větných promluv. Zpravidla před třetími narozeninami dítě objevuje souvětí hypotaktická. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

V tomto období je vhodné zajistit dítěti kontakt s vrstevníky. Společnost jiných dětí pomáhá při rozvíjení jeho jazykových schopností. V této oblasti je mateřská škola velice důležitá. Řeč přestává být egocentrická a stává se společenskou. Styk s jinými dětmi je nezbytný pro osvojení společenského jazyka. (Splavcová, Kropáčková, 2016)

Jak můžeme pomoci

- Opakujeme oblíbené pohádkové příběhy. Dítě si tak vytváří svůj postoj ke světu.
- Čteme složitější příběhy, zařazujeme nová slova a vysvětlujeme je (znovu je ve své řeči používáme). (Stoppard, 1992)

1.3.3 Řeč od 3 do 4 let

Dítě již jazykem vládne, je si jistější, postupně mluví plynuleji a odvážněji. Má rádo nová slova a učí se je používat. Uvědomuje si, že pomocí řeči může dosáhnout určitého způsobu ovládání druhých. Takže začne používat slova jako rozkazy („Přines mi“), přemlouvání („Prosím, mohu dostat“), výrazy spolupráce („Zkusím to“). Dítě začíná používat zajímavé gramatické obraty jako např. podmiňovací způsob („Přál bych si, abych mohl dostat pejska“) a rozumí významu možnosti a pravděpodobnosti („Mohl bych jít k babičce, snad bude pršet, možná dostaneme zmrzlinu“).

Rozvoj gramatiky je rychlý. Stalo-li se něco v minulosti, připojuje koncovku -l/-la (viděl, viděla), používá množné číslo, i když někdy trochu mylně (pesové) a pokouší se o stupňování (dobřejší, zlejší). Rozhovor rádo udržuje otázkami „Jak?“, „Proč?“, „Kdy?“, používá slang, nesmyslná slova a může si vytvořit i slova vlastní. Přichází období otázek. Dítě se nechce jen dozvídat něco nového, chce si hlavně povídat. (Kutálková, 2005)

Jak můžeme pomoci

- Neopravujeme zjevně chyby dítěte, šetrně opravujeme správně to, co právě řekl. Dítě brzy přijme správný tvar slova za svůj.
- Zapojujeme dítě do řešení jednoduchých problémů otázkami, možnostmi, řešením, ptáme se na jeho názor.
- Používáme delší a složitější věty. Mluví-li dítě na nás, otočíme se k němu a pozorně posloucháme.
- Na otázky vždy odpovídáme. Nikdy nelžeme, nepřetvařujeme se. Dítě bude klást stejné otázky stále dokola. Dávejme stále stejnou odpověď, nebuďme netrpěliví.
- Děti rády šeptají, takže hrajeme na „šeptanou“ nebo na „tichou poštu“, aby si rozvíjelo slovník.

- Čteme pohádky. Pomáhají dítěti pochopit výrazy prostřednictvím svého vlastního světa, zdokonalují jeho pojetí skutečna a neskutečna, minulosti, současnosti a budoucnosti, spravedlnosti a bezpráví, dobra a zla atd. (Stoppard, 1992)

Odborníci z Harwardu a z Berkeley se věnovali pozoruhodnému studiu větné skladby u dětí od dvou do čtyř let. Výzkumy ukázaly, že učení pravidlům skladby není jen pasivní nápodobou, ale že se zakládá na zobecňující asimilaci a kromě toho i na původních konstrukcích, které se R. Brown pokusil modelovat. Brown navíc ukázal, že redukce vět dospělých lidí na původní dětské modely se řídí jistými funkčními požadavky, jako je zachování minima nezbytné informace a tendence zvyšovat toto minimum. (Piaget, Inhelderová, 2001)

1.3.4 Řeč od 4 do 5 let

V tomto období se řeč dítěte intelektualizuje. Slovní zásoba se rozrůstá, komunikační dovednosti se rozvíjejí spolu s psychomotorickým vývojem jedince. U dítěte se rozšiřuje okruh poznávání skutečnosti a prohlubují se schopnosti dítěte srovnávat, zobecňovat, správně označovat. Přibývá slov označujících všeobecné nadřazené pojmy. Mohou ještě přetrvávat artikulační nedokonalosti. V tomto věku se zahajuje logopedická péče zaměřená na úpravu výslovnosti. Je vhodné odstraňovat artikulační obtíže, jelikož dítě je již dostatečně zralé. (Bezděková, 2008)

1.3.5 Řeč od 5 do 6 let

Řeč se dále rozvíjí. U dítěte se výrazně rozvíjejí jeho percepční procesy. Dochází také ke zdokonalování vyjadřovacích schopností dítěte a ke zlepšování gramatické a artikulační správnosti řeči. Ta potom zpětně ovlivňuje úroveň poznávacích a myšlenkových procesů. Činnosti spojené s řečí provokují myšlenkovou činnost. (Minaříková, Pivodová, 1987)

V komunikaci dítě disponuje asi 3000 slovy. Dokáže zopakovat poměrně dlouhou větu, pojmenovává předměty v okolí, vysvětluje jejich účel, určuje vztahy a souvislosti mezi předměty, osobami, zvířaty a jevy. Chápe a plní složitější pokyny. Dokáže také vyprávět kratší příběh, popsat situační děj na obrázku, vyjadřovat se srozumitelně, souvisle, samostatně. Ke konci tohoto období, kolem šestého roku věku, má dítě dosáhnout takové úrovně celkového psychomotorického vývoje, jež mu umožňuje zahájit školní docházku. Nazýváme ji školní zralostí. (Bezděková, 2008)

Autorky upozorňují: „Při posuzování dítěte bereme v úvahu připravenost pro školu a školní zralost. Dítě může být zralé a připravené. Může být také zralé a nepřipravené, pak je

nutné tyto nedostatky „dohnat“. Může být však také dobře připravené, a přesto v něčem nezralé. Takové dítě je třeba individuálně posoudit.“ (Budíková et al, 2004, s. 37)

1.4 Nácvik řeči

Náš jazyk je klenotem, jelikož jeho slovník umí vyjádřit nespočet významových odstínů. Mnoho jemných odstínů mají i jednotlivá slova, které si dítě krok za krokem osvojí. Projevíme-li zájem o slova i způsob jejich užívání, můžeme dítěti pomoci k tomu, aby pochopilo, jak jsou užitečná. Kupříkladu použijme slovo modrý a dumejme nad tím, kolik slov zahrnuje označení odstínů modré barvy. Například obloha, voda, chrpa, pomněnka a tak dále.

Dítě dokáže pochopit smysl opaku už od raného věku (například studený – horký, velký – malý). Aby se posunulo dál, můžeme předvádět složitější výroky, jež popisují stav mysli mezi radostí a smutkem (například nadšený, radostný, šťastný, spokojený, klidný, tichý, mrzutý, rozladěný, sklíčený atd.).

Dejme dítěti vybrat jeden z jeho nejoblíbenějších předmětů a nechme ho popsat, jaké by to bylo, kdyby touto věcí bylo ono samo. Například tímto způsobem můžeme rozšiřovat slovník dítěte a naučit ho popisovat vlastní pocity. Zpočátku to může být pro dítě složité, nicméně povzbuzením mu dejme najevo, že nasloucháme a oceňujeme jeho nápady.

Jak jsme již nastínili, děti ještě před třetími narozeninami se začínají ptát na spoustu věcí. Ve stejný čas bychom měli začít klást otázky – zpočátku zcela jednoduché („Co to zvířátko dělá?“), později odrážející se ze zkušenosti dítěte („Co to pro tebe znamená?“). V této fázi bychom měli pamatovat na to, že odpovědi posloucháme, nikoliv konstatujeme jejich správnost či nesprávnost. Odpověď používáme k tomu, abychom se posunuli dál, k další otázce, a rozhovor tak rozšířili.

Dítě seznamujeme také s jazykovými kódy, například formou hry na hledání pokladu. Dítě dešifruje, co různé klíče k záhadě znamenají. Nenásilnou formou tak dítě seznamujeme se zkratkami, významem slov v jiném kontextu, čtením mezi řádky. Složitost kódů je přímo úměrná věku dítěte. Dítě později může pokračovat samo a vytvářet své vlastní kódy, které luští spolu se svými kamarády.

Hry dítě vedou ideálním způsobem k získávání informací na mnoha různých úrovních. Prvním předpokladem k úmyslnému porušení pravidel například ve hře „Člověče, nezlob se“ je jejich dokonalá znalost. Potom se děti musí dříve či později naučit, že pravidla se dají různě interpretovat, a ne jen vždy přísně plnit. To dítěti napomáhá k porozumění životním situacím a jejich řešitelnosti (existence prostoru pro manévrování). Vytvoříme-li v této hře jisté změny,

dítě je začne velmi jemně rozlišovat. Jasněji pochopí, co je a co není možné si dovolit v každodenním životě. (Stoppard, 1992)

Měli bychom pamatovat na základní pravidlo: Při mluvení je nejdůležitější poslouchat. Pokud sami nenasloucháme druhým, nemůžeme očekávat, že oni budou naslouchat nám. (King, 1996) Naučme se naslouchat nejen dítěti, ale také sobě a druhým. (Blechová, 2004)

1.5 Sluchové vnímání

„Pro zdárný vývoj řečových schopností je rozhodující především sluch, intelekt a podnětné prostředí.“ (Peutelschmiedová, 2007, s. 19) „Sluch je jedním z prostředků komunikace, významnou měrou ovlivňuje rozvoj řeči, a tím i abstraktní myšlení.“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 40)

Sluchové podněty vnímá již plod v prenatalní fázi. Různé zvuky způsobují pohybovou reakci. Po porodu reaguje dítě na hlas matky, jež evokuje bezpečí. Oproti tomu ostré zvuky vzbuzují úlek. Okolo třetího, čtvrtého měsíce se otáčí za zdrojem zvuku, lokalizuje jej. Pozitivně reaguje na hlas matky, aniž by ji vidělo. Vnímá i tišší a vzdálenější zdroje zvuku. Lokalizace sluchových podnětů se mimo jiné podílí i na rozvoji prostorové orientace. Před prvním rokem rozumí jednodušším pokynům, častěji používaným slovům.

„K větší diferenciaci zvuků, elementů řeči, dochází zejména v předškolním období. Zdokonaluje se vnímání figury a pozadí – zaměření pozornosti a vyčlenění některých zvuků z pozadí. Čím je pozadí členitější, syčené mnoha zvuky a hlukem, tím hůře dítě zaměřuje pozornost na požadované sluchové vjemy.“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 40)

Považujeme za chvályhodné posouvání hranice věkově níže ohledně povinného sluchového screeningu. Vyšetření sluchu lze nyní uskutečnit hned po narození dítěte. Stručně vymezíme pojem fonemický zvuk. Považujeme jej za nutnost k otázce sluchu připojit. Jde o schopnost rozlišovat zvuky lidské řeči, velmi stručně naznačeno např. ve slovech pes a bez. (Peutelschmiedová, 2007)

Sluchové vnímání dětí se rozvíjí od rozlišování různých zvuků, jejich délky, síly a počtu, k práci se slovem. Děti si zvykají soustředit pozornost k sluchu, k vyslovenému slovu, hrát si s jeho zvučností, výslovností, slabičným a částečně i hláskovým složením. Proto se učí nejdříve pomalu a zřetelně slova podle obrázků vyslovovat, naslouchat pozorně výslovnosti dospělého i své vlastní.

„Poslech je jedním z výrazných prvků při práci s příběhy. Poslech je podstatný pro přísun informací, pro nácvik slovního projevu, pro sledování zákonitostí rozhovoru, pro

zážitek z vyslovené myšlenky a jejího účinku pro rozšíření slovní zásoby. Poslech poskytuje dostatek modelů pro zvládnutí správné výslovnosti, intonace řeči, vyjádření myšlenek.

Je důležitý také z hlediska rozvoje mozkové činnosti. Psychologové zjistili, že posloucháním se stimuluje aktivita mozkových hemisfér. Rozvíjejí se při něm také kognitivní funkce organismu, jako jsou paměť, plánování, myšlení, úsudek, abstrakce, vytváření postojů k lidem, předmětům i událostem, empatie, schopnost systematizace.“ (Doláková, 2015, s. 15)

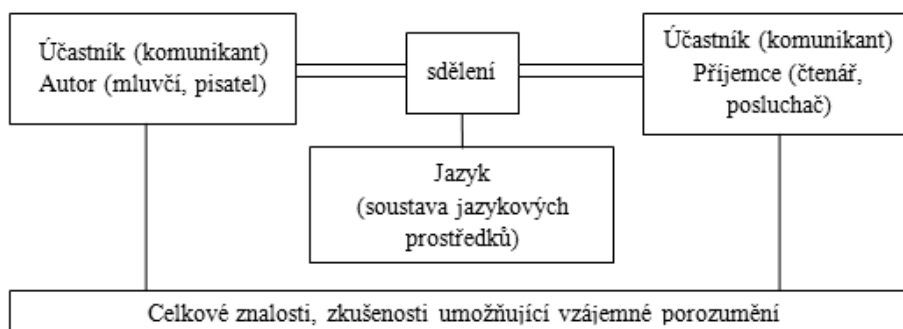
S větší koncentrací pozornosti se rozvíjí záměrné naslouchání. Dítě dokáže naslouchat a postupně rozlišovat zvuky, které ho obklopují. Naslouchá i říkadlům, písničkám. Přibližně ve třech letech by mělo být schopno naslouchat krátkému příběhu s jednoduchým dějem. Před nástupem do školy by mělo pozorně vyslechnout pohádku, příběh.

„Zpočátku dítě vnímá větu jako akustickou jednotku, nezávisle na tom, zda je to věta krátká nebo obsažnější – podstatné je, že je nositelem podnětu, informace. Až po čtvrtém roce je dítě zpravidla schopno rozlišit jednotlivá slova. Pokud s dítětem rytmizujeme, říkáme říkanky, rozpočítadla, začíná v tomto věku také členit slova na slabiky. Postupně se rozvíjí sluchová analýza a syntéza. Okolo pěti let dítě vyděluje jednotlivé hlásky, nejprve jsou to počáteční hlásky slov, později koncové hlásky. Uvědomit si postavení hlásky uprostřed a posléze rozhláskovat celá slova je proces dlouhodobější. Pro učení v předškolním věku i pro další život potřebujeme zachytit, zpracovat a uchovat informace přicházející sluchovou cestou – sluchovou paměť.“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 40)

1.6 Komunikace

„Být pozorný vůči druhému – tím začíná každá komunikace. Ať už jde o rozhovor, jednání, spor – na počátku vždycky bude: Vidím tě, vnímám tě. To je takřikajíc „velký třesk“ každé komunikace.“ (Berckhan, 2012, s. 11)

Dorozumívání je činnost, která se snaží dosáhnout shody v myšlení a názorech. Nástrojem dorozumívání je komunikace. (Sovák, 1986)

Obrázek 1 - Komunikace

(Čechová et al, 2000, s. 19)

Vágnerová tvrdí, že pro člověka je potřeba komunikovat nezbytná, jde o potřebu sociálního kontaktu. (Vágnerová, 2004) Funkcí komunikace není pouhé předání informace (tedy něco sdělit), ale také instruovat, přesvědčit či ovlivnit názor příjemce sdělení, demonstrovat vlastní postoje (tzv. expresivní funkce mluvčího), eventuálně pobavit (sebe i druhé). Komunikace může mít i referenční a pojmenovávací smysl (jazykem strukturujeme svět, dáváme vlastní sdělení do dalšího kontextu apod.). (Houser, 2002) Zásadním pravidlem pro vzájemnou komunikaci je to, aby rostl vztah mezi komunikujícími.“ (Špaňhelová, 2009)

„Pozornost je v komunikaci velice mocný nástroj. S jeho pomocí můžeme vytvářet i prohlubovat vztahy. To, co pozorně pozorujeme, roste, a nedostatečnou pozorností můžeme také způsobit opak. Když o nějaký vztah přestaneme dbát, zahyne. To platí pro jakýkoliv druh vztahů.“ (Berckhan, 2012, s. 25)

Jestliže slevíme ze svých nároků, polevíme ze svých očekávání, můžeme si komunikaci s druhými usnadnit. Nechme druhé být jinými, než jsme my. Tak dovolíme i sobě, abychom byli sami sebou. Přijmeme-li svůj protějšek s celou jeho odlišností, přijmeme i sebe. Pak spolu skutečně můžeme mluvit.

1.6.1 Zvláštnosti komunikace s dětmi

Komunikace s dětmi závisí na jejich věku a fyziologickém vývoji. Specifika komunikace s dětmi vychází ze čtyř základních poznatků:

- Dítě vyjadřuje své city a postoje bezprostředně a bez větších zábran (v každém věku jinými výrazovými prostředky).
- Dítě vyjadřuje své city spíše chováním než slovy, a to často i v pozdějším věku. Proto je jeho chování proměnlivější.
- Dítě snáze vyjadřuje negativní emoce než pozitivní.
- Dítě své chování méně stylizuje než dospělí.

„Na dítě bychom měli vhodně působit. Při výchově a péči o dítě ovlivňujeme tzv. kognitivní sféru dítěte, tedy to, co ví, zná a umí. Dále působíme na motivační sféru, tedy formujeme to, co dítě chce či nechce dělat, oč se snaží a o co mu jde. A nakonec trpělivě přesvědčujeme. Když ovlivňujeme to, co dítě ví, umí a zná, zapojujeme verbální i neverbální komunikaci. Při ovlivňování kognitivní sféry dítěte používáme verbální aktivitu, tzn. vysvětlování, objasňování a poučování, kterou doprovázíme neverbálními aktivitami, jako je napodobování, předvádění, demonstrace.“ (Janáčková, 2009, s. 91)

Vysvětlování vhodně doplňuje demonstrace. To, co dítě zná, je možné ovlivňovat nejen slovy, ale například ukázkami, jak se co dělá, z čeho se věc skládá, jak funguje a podobně. Při této aktivitě je výhodné použít formu hry a u starších dětí vytvořit atmosféru vzájemné spolupráce, kdy můžeme v klidu provést demonstraci.

„Motivaci dítěte můžeme ovlivňovat přímo a nepřímo. Nejčastěji používaným způsobem, jak přímo ovlivnit chování dítěte, jsou příkazy a zákazy, které jasně vymezují žádoucí a nežádoucí jednání. Účinnost příkazů však závisí na celé řadě věcí. Příkazy jsou účinné, jsou-li v souladu s vnitřním přesvědčením toho, komu jsou určeny. Například příkaz „Nechod’ na červenou, přejelo by tě auto!“ je většinou účinný, protože dítě je přesvědčeno o jeho opodstatněnosti. Ještě účinnější je, když dítě vidí, že zákazu se dobrovolně podrobuje i zakazující osoba.“ (Janáčková, 2009, s. 92)

„Základním komunikačním prostředkem je řeč (mluva). Jedná se o jednu z kognitivních funkcí, jež se utváří v průběhu ontogenetického vývoje jedince. Vývoj řeči je složitým procesem, jenž je ovlivňován řadou vnitřních, ale i vnějších faktorů. K vnitřním faktorům spolupodílejícím se na vývoji řeči patří celková fyzická a psychická vyzrálost jedince. Ta se individuálně demonstruje v podobě jeho vrozených předpokladů pro rozvoj řeči, ve funkci sluchového a zrakového analyzátoru, ale i ve kvalitě mluvních orgánů (s ohledem na jejich anatomii a fyziologii), dále pak ve funkčnosti řečově-motorických zón v mozku, jakož i v kvalitě dalších kognitivních funkcí (paměť, myšlení, pozornost). Z vnějších faktorů lze pak jednoznačně uvést zejména vliv sociálního prostředí/okolí jedince (tj. vliv rodiny, školských institucí) a způsobu a kvality jeho výchovy. Významnou roli zde hraje zejména vytvoření prostoru pro interpersonální komunikaci, množství a přiměřenost řečových podnětů, jakož i správný řečový vzor.“ (Bendová, 2011, s. 10)

1.7 Slovní zásoba

V knize *Tabu v rodinné komunikaci* se setkáváme s kontroverzním názorem autorky: „Rodiče stále ještě neobohacují slovní zásobu svých dětí, protože se buď jim samým

nedostává slov, nebo z obavy, že by tím nebo oním slovíčkem vzbudili takovou zvědavost, že by mohlo být „návodné“ – a jejich děti, ale i partneři, a dokonce i rodiče by mohli dostat „špatné nápady“. Tak by byli konfrontováni se skutečností, že nemají moc nad chováním druhých lidí.“ (Perner, 2000, s. 67) S výrokem zcela nesouhlasíme. Takový razantní názor je třeba opřít o dokládající výzkumné šetření. Věříme, že existuje vysoký počet rodičů, kteří se svým potomkům snaží všestranně věnovat a zastávají svědomitě rodičovskou péči a výchovu, což s sebou nese i rozvoj slovní zásoby.

Rozlišujeme individuální slovní zásobu aktivní (slova, jež skutečně pravidelně užíváme v projevech mluvených i psaných) a pasivní (slova, jimž rozumíme např. při čtení nebo poslechu textu, ale která sami aktivně neužíváme). Pro příklad uvádíme čísla z publikace O češtině – šestileté dítě zná a aktivně užívá asi 2500 slov, rozumí přibližně 4000 slovům. (Cibulka et al, 2007)

2 SOUVISLÉ VYJADŘOVÁNÍ

2.1 Souvislé vyjadřování

Pro přípravu na školu je velmi důležitý rozvoj souvislého vyjadřování dítěte. Vedeme-li dítě správným směrem, v posledním období předškolního života je schopno vyslovovat i složitější slova. Nenechme se ale mýlit, protože ne na všechno, co dítě dokáže vyslovit, „pasuje“ správná představa. Po zvládnutí vyslovování hlásek si dítě se slovy hraje, různě je skládá, propojuje a zejména opakuje. V této fázi jsme obezřetní. Dítě podporujeme, ale nepřeceňujeme. To znamená, že dítěti nevtloukáme složité výklady. Napáchali bychom totiž více škody než užitku.

Hodnotnější (později i pro nástup do školy) je rozvíjet souvislé vyjadřování dítěte. Ve škole totiž děti jako když najdou schopnost srozumitelné mluvy, zachovat logickou stavbu děje a jeho posloupnost. Pro rozvoj řeči jsou vítané pohádky, které jsou dětem v předškolním věku velice blízké. Později je dokonce samy opakuji. Tímto způsobem si děti zvykají vyjadřovat to, co je v pohádce zaujalo, vlastními výrazovými prostředky. Podobným způsobem využíváme divadelních her, filmů a jiných literárních útvarů.

Autorky specifikují: K rozvoji souvislého vyjadřování nám poslouží práce s obrázkem. Obrázek je atraktivní svou bohatostí, pestrostí, příjemnými smyslovými dojmy; podněcuje v dítěti chuť vypravovat podle děje, jenž je vyobrazen. Dítě stimulujeme otázkami nad obrázkem, vyžadujeme, aby popsalo, co zachycuje, aby postihlo smysl děje a souvislosti mezi zobrazenými jevy. (Bělinová, Jírová, 1974)

Rozvíjení souvislého vyjadřování je nejnáročnější oblastí jazykové výchovy, na níž se odráží předchozí výsledky úsilí v ostatních oblastech jazykové výchovy. Souvislé vyjadřování ovlivňuje cvik, ne vrozená schopnost. (Königová, 1998) V mateřské škole, kde se snažíme o rozvoj souvislého vyjadřování především při řízených didaktických hrách, neopomínáme také bezprostřední přirozené situace, které vznikají při volné hře. Děti si spontánně sdělují své zážitky, přání, představy. Zmíněná řízená činnost je o poznání náročnější, jelikož bezprostřednost dětí si nevynutíme. Aby se dítě souvisle vyjadřovalo, poskytujeme mu dostatek podnětů především formou přímého pozorování, zážitků, četby, která je dětem blízká. (Cardová, Švandová, 1988)

Ve své praxi jsem se setkala s učitelkami, které děti nutí k vyjadřování se celými větami i za cenu toho, že děti jsou demotivované. Učitelky děti přeceňují. Vyžadují od nich například detailní popis obrázku nebo situace, navíc bez vztahu dítěte k tomu, co po něm učitelka vyžaduje. Setkala jsem se ale i s opačnou situací, kdy učitelka děti příliš nepodněcovala k souvislému vyjadřování. Děti v podstatě neměly řád, do aktivit se nemusely zapojovat, a tak celková úroveň, dle mého názoru, klesá. Je nesmírně důležité dítě zaujmout, aby mělo chuť participovat – na čtení, vyprávění, doprovodných aktivitách. Klíčové je dítě znát, rozumět jeho aktuálnímu stavu a nabídnout mu podněty, které ho natolik zaujmou, že se bude toužit k nim vyjadřovat.

Všechny řečové projevy dětí rozdělujeme dle Cardové a Švandové na projevy dialogické a monologické. Většina projevů je dialogického typu, monolog bývá jen v náznaku. Ač bychom mohli kupříkladu vyprávění považovat za monologický projev, prolíná se zde i dialog. Vždyť bez zájmu druhého, v případě mateřské školy učitelky, a jeho i nepostřehnutého zásahu by dítě mnohdy nebylo schopné vyprávět. Samozřejmě jsou i výjimky. Našli bychom děti, které i před kolektivem dokážou upoutat pozornost svým souvislým mluvním projevem. (Cardová, Švandová, 1988)

Nyní už se dostáváme k základním metodám, jimiž rozvíjíme souvislé vyjadřování. Rozvíjení souvislého vyjadřování níže popsanými metodami učitelka rozvíjí souvislý mluvní projev dětí. Při plnění tohoto rozsáhlého úkolu se zrcadlí připravenost dětí, zúročí se v něm každý posun v oblasti slovní zásoby, správné výslovnosti, v citu pro gramatickou stavbu jazyka. Uvedené metody k rozvíjení souvislého vyjadřování užíváme jako učitelky celoročně při různých aktivitách v režimu dne mateřské školy.

2.1.1 Rozhovor

Rozhovor můžeme přirovnat ke stavebnímu kameni komunikace. Rozhovor učitelka hravě koriguje a směřuje ve všech výchovných složkách, ve všech situacích během dne. Tuto metodu používají děti ve všech věkových skupinách v mateřské škole. Stupňování v náročnosti si můžeme povšimnout v respektování mluvčího v učitelce, poté i ve vrstevníkovi a v obsažnosti odpovědi. Krok za krokem se dítě dopracovává od jednoslovné odpovědi k bohatšímu, souvislejšímu vyjádření. Výchozí model rozhovoru je dialog mezi učitelkou a dítětem, náročnější je dialog dítěte s dítětem a učitelky se skupinou dětí. Za nejsložitější považujeme besedu, která klade větší nároky na samostatnost a aktivitu dětí. Předpokládáme, že besedu budeme moci využít těsně před odchodem dětí do první třídy základní školy. (Minaříková, Cardová, Švandová, 1987)

2.1.2 Popis

Samotné práci s obrázkem předchází postihování vlastností konkrétního předmětu. Je to nejjednodušší forma popisu zvládnutelná i mladšími dětmi. Pracujeme-li s obrázkem, děti v první fázi pouze vyjmenovávají jeho jednotlivé prvky. Nadále děti vedeme k určování vztahů mezi těmito prvky. Náročnost stupňujeme volbou obrázku či vyššími požadavky na samostatnost a souvislost vyjadřování. Nejnáročnější je popis podle jistého plánu (např. co je na obrázku vpředu, co vzadu). Během této metody dětem jako učitelky pomáháme návodnými otázkami, čili převládá dialogická forma. (Cardová, Švandová, 1988)

2.1.3 Vyprávění

Snad všechny učitelky se setkávají s potřebou i těch nejmladších dětí sdělovat své zážitky. Jedná se o vyprávění, k němuž vede klidné a pohodové klima ve třídě společně s pocitem důvěry k učitelce. Starší děti používají již různě náročné způsoby vyprávění. Jako učitelky se v těchto způsobech orientujeme, a vytváříme tak podmínky pro záměrné včleňování do života dětí. Děti učitelce velmi rády vyprávějí o vlastních dojmech a zkušenostech. Dále mohou učitelce vypravovat o obrázcích. Jaký je rozdíl mezi popisem a vyprávěním o obrázku? Vyobrazenou situaci na obrázku děti nepopisují, nýbrž z ní vycházejí a rozvíjejí krátký příběh. Další variantou je vyprávění příběhu podle obrázkového seriálu. Dále jsou děti schopné samostatně vyprávět zážitky a příběhy ze života v kolektivu posluchačů. Nejnáročnějšího tvořivého vyprávění se dočkáme u některých z nejstarších dětí, jež vymýšlejí příběhy, pohádky, dokončují vyprávění namísto učitelky atp. (Cardová, Švandová, 1988)

2.1.4 Reprodukce

Tato metoda je na pomezí rozhovoru a vyprávění. Dítě se nejprve seznámí s určitým textem (pohádkou, příběhem atp.), následně to, co slyšelo, převypráví, tj. reprodukuje. Učitelka pomáhá dotazováním, poskytuje oporu o obrázky. Touto metodou pracujeme pro její náročnost se staršími dětmi. Podle Svobodové může být vyprávěný příběh jistou analogickou situací reálné situace nebo problému konkrétní skupiny dětí. (Svobodová, 2010)

2.1.5 Dramatizace

Při experimentování nejmladších dětí s dramatizací nás, učitelky, čeká náročný úkol. I při zvolení příběhu dětem velmi blízkého a známého jsme hlavními aktéry scény. Vytváříme atmosféru příběhu (organizujeme prostředí, rekvizity, uvádíme do děje atp.) a svou přítomností podporujeme v pozadí každý výstup dětí. Udržujeme dějovou linku, napětí, spád a k tomu všemu děti vedeme k vytváření jednoduchých vět v rámci role. U nejstarších dětí má dramatizace plnit úkoly rozvíjení souvislého vyjadřování. Chtějí-li děti samostatně mluvit za určitou postavu ve hře, musí být dobře připravené, schopné improvizovat, žít svou rolí. Měly by být obratné a samostatné ve vyjadřování, chápat logiku textu. (Cardová, Švandová, 1988)

2.1.6 Loutková hra v mateřské škole

Loutky a maňasci přinášejí v kolektivu dětí radost, působí na jejich emoce, ovlivňují utváření základních etických a společenských vztahů. Loutka působí hravou formou na děti, navazuje na jejich nejpřirozenější činnost – hru.

Jak uvádí Leština, učitelka záměrně působí na děti prací s loutkou. Dětský zájem se zvyšuje, protože loutka či maňásek upoutává pozornost, děti se soustředí, jsou aktivní. Loutková hra se může prosadit, chceme-li u dítěte vzbudit zájem o návyk, který bychom pouhým slovem vypěstovávali obtížně. (Leština, 1995)

2.1.7 Improvizace

Improvizace je elementární metoda dramatické výchovy. Můžeme říci, že je to hra v situaci a v roli, která může být naprosto nepřipravená (okamžitá reakce na zadání a na podněty přicházející od partnerů) nebo předem připravená (dohodne se situace, její průběh a zakončení), avšak neřídí se dle předem stanoveného pevného textu a je v ní nepřetržitě otevřený prostor pro jistou změnu a vývoj (dětí mluví vlastními slovy, reagují na neočekávané impulzy od spoluhráčů, vnášejí do hry nové detaily). (Ulrychová et al, 2000)

2.2 Jazyková výchova

Výstižná poučka z dob minulých je stále aktuální. Učitelky by si měly plně uvědomovat význam svého řečového projevu při každém působení na dítě. Musí věnovat pozornost řečovým projevům dětí nejen ve speciálních činnostech zaměřených na jazykovou výchovu, ale kdykoliv během pobytu dítěte v mateřské škole. Jazyková výchova v mateřské škole se prolíná všemi činnostmi dětí v průběhu celého dne. (Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, 1984)

Jako učitelky mateřské školy máme mít jazykové vzdělání (a další vzdělávání, jazykovou kultivaci), citlivý vztah k mateřštině, dokonalý vzor řeči. V neposlední řadě máme být tvořivé. Dětem nabízíme přiměřeně podnětné prostředí k řečové aktivitě, k rozvoji poznávacích procesů. Pečujeme o příznivý vývoj dětské nervové soustavy, o hygienu a zdokonalování rozlišovacích schopností sluchu, o hygienu a správnou funkci mluvidel. Posuzujeme úroveň rozvoje řeči u všech dětí a zajišťujeme nezbytnou nápravu zjištěných nedostatků, předcházíme případným následkům.

Tvořivě vybíráme takové organizační formy, metody, metodické postupy a prostředky, které odpovídají specifčnosti předškolního věku tak, aby to pro děti bylo zajímavé, přitažlivé a vždy v něčem nové a jiné. Vytváříme příležitosti a podmínky k úspěšné komunikaci jednotlivých dětí s ostatními vrstevníky i s dospělými lidmi.

2.3 Literární výchova

Specifickou funkcí literární výchovy je vypěstování začátků kultivovaného estetického vztahu dětí k umělecké i mimoumělecké realitě. Problematika vztahů mezi člověkem a přírodou, mezi lidmi, mezi člověkem a výtvary jeho činnosti je vlastní i literárním dílům. Záleží na učitelce, zda konfrontace její interpretace textu (próza, poezie) s názory a pocity dětí bude mít žádoucí výchovný efekt. (Sum, 1985)

„Literární text, pokud je interpretován učitelkou nebo je jinak ozvučený, může přispět k rozvíjení všech klíčových kompetencí dítěte předškolního věku. Svým emočním nábojem a jazykovou vybaveností se může uplatnit ve všech vzdělávacích oblastech, zejména však v oblasti Dítě a jeho psychika, kde je správně volené slovo nenahraditelné. Osvojením řeči, chápáním významu slov a mluvního projevu druhého, posléze pak i akceptováním obrazné, nejen sdělovací řeči, a nabytím předpokladů k dovednosti čtení vstupuje totiž dítě do kulturního světa.“ (Gebhartová, 2011, s. 8)

Kniha provází dítě všemi vývojovými obdobími, „roste“ s ním až do dospělosti. Je eminentní pro jeho duševní rozvoj, estetické vnímání a celkovou kultivaci projevu. Kniha plní

velké výchovné poslání – vychovávají dítě nejprve jako posluchače, ale zároveň jako budoucího čtenáře. Knihy jsou důležité pro socializační oblast, udávají základ výchově světonázorové a také k vlastenectví.

Ideálem literární výchovy v mateřské škole je vybudovat místo v růstu a výchově dítěte, a vytvořit tak základ pro bezproblémový přechod do školy základní. V literární výchově vedeme děti k výchově literaturou a k výchově k literatuře. U první možnosti se zřetelně prosazuje vztah knihy k ostatním výchovným složkám. Kniha přispívá k dobrým vyjadřovacím schopnostem dětí, k rozvoji věcného poznávání, kniha se snaží, aby děti chápaly mravní principy. Druhým hlediskem – výchovou k literatuře – inspirujeme děti k estetickým činnostem, kultivujeme citové a estetické vnímání, vytváříme zájem o literaturu a vztah k slovesnému a ilustračnímu umění. Obě hlediska (výchova literaturou a výchova k literatuře) ovšem uplatňujeme souběžně.

Jelikož vztah dětí k slovesnému umění nebývá zcela spontánní, pomáháme jim se přiblížit k slovesnému umění záměrným plánováním k poskytnutí hodnotného prožitku, seznamujeme děti s literárními texty. Ty bychom měli bezpečně znát, promýšlet je, naučit se je výrazně a zároveň citlivě reprodukovat. S dětmi hledáme krásu slova, prohlížíme ilustrace, hodnotíme jednání hrdinů apod.

Kdybychom měli vybrat jednoduchý způsob, kterým bychom mohli obohatit prostředí dítěte a pomoci mu dobře se rozvíjet, navrhli bychom mít okolo sebe knihy. Jestliže rádi čteme, dejme to najevo a s dítětem o knihách mluvíme, bude to pak dělat také. Slova jsou zásadní pro to, jak náš mozek funguje. Četba je tudíž velmi důležitá a existuje vzájemný vztah mezi tím, kolik knih kolem sebe máme a jak moc bude dítě číst v dětství i v pozdějším životě.

Knihy jsou jednou z velkých životních radostí. Napomáhají dětem nalézt slova k vyjádření emocí, myšlenek. Knihy dávají podněty ke hře s fantazií, podněcují nápady a jsou zábavné.

3 ČTENÁŘSKÁ PŘEGRAMOTNOST

3.1 Čtenářská pregramotnost

„Na rozvoji počáteční čtenářské gramotnosti v raném věku dítěte se v nemalé míře podílí celková kvalita socio-kulturního prostředí, v němž dítě vyrůstá, tj. prostředí, ve kterém se seznamuje s mluvenou a posléze s psanou řečí. Kromě rodiny zde velkou úlohu také sehrává předškolní vzdělávání dítěte. Právě rozvoj počáteční čtenářské gramotnosti se dnes stále více dává do souvislosti s preprimárním vzděláváním.“ (Švrčková, 2011, s. 183)

Mateřská škola má skvělou příležitost vést děti ke čtení. Ačkoliv děti ještě tak docela číst neumějí (nýbrž jsou znalé některých písmen, dokážou se podepsat...), rozvíjíme u nich tzv. čtenářskou pregramotnost. Při samotném čtení budou naši svěřenci potřebovat schopnosti, dovednosti a vědomosti. To jim v rámci mateřské školy můžeme nabídnout prostřednictvím trénování paměti, koncentrací pozornosti a soustředěnosti.

Pojmem čtenářská pregramotnost se zabývají například také autorky Kropáčková, Kucharská a Wildová. Oproti tomu Tomášková užívá pojem předčtenářská gramotnost, který bychom mohli chápat spíše jako kladení důrazu na rozvoj dovedností vedoucích k osvojení si čtení a psaní. Přikláníme se k užívání pojmu čtenářská pregramotnost, jelikož jej považujeme za výstižnější. Doležalová toto období nazývá spontánní gramotností, jelikož se zpravidla aktivizuje a vytváří spontánně, hlavně pod vlivem funkcionálního výchovného působení. (Doležalová, in Šormová, 2016). Jak vymezuje Wildová: Pregramotnost trvá do nástupu do školy, poté se ve školním věku rozvíjí čtenářská gramotnost a dále mluvíme o funkční (tedy již rozvinuté) gramotnosti v dospělosti. (Wildová, 2012) Také Švrčková ve spojitosti s pregramotností se opírá o ontogenetické hledisko. Období rozvoje pregramotnosti vymezuje od 8. měsíce do 6 let věku dítěte. Charakterizuje jej také jako utváření si základů komunikačních a čtenářských kompetencí. Po této fázi nastupuje období rozvoje počáteční čtenářské gramotnosti přibližně od 6 do 8 let věku dítěte. (Švrčková, 2011) Další dělení pro naši práci nejsou tak podstatná.

Čtenářskou pregramotnost chápeme jako soubor postupně se rozvíjejících předpokladů pro čtení a psaní u dětí v široké době před nástupem do školy. Jde o komplex schopností, dovedností, postojů a hodnot potřebných pro zahájení a úspěšné rozvíjení čtenářské gramotnosti i jejímu užívání v individuálních a sociálních kontextech. (Kucharská, 2014)

Dítě připravujeme na to, aby později zvládlo plynulé čtení, překlenulo prvopočáteční obtíže, bylo schopno sdílet své emoce při čtení, aby porozumělo textu, vytvořilo si kladný postoj ke knize a umělo využít nabytých poznatků a vědomostí v jeho dalším učení. U dětí záměrně rozvíjíme dovednosti a schopnosti potřebné ke čtení, např. rozvoj smyslů, zraková a sluchová analýza a syntéza, hrubá a jemná motorika, komunikační schopnosti, kresba, myšlení, představivost, fantazie. (Tomášková, 2015)

3.1.1 Podněcování dítěte ke čtení

Výzkumy dokázaly, že v rodinách, kde se pravidelně dětem čte, jsou děti lépe připraveny na čtení ve škole; jde o motivaci, bohatší slovní zásobu, pohotovější vyjadřování myšlenek, myšlení. (Matějček, 1996) Mateřská škola by měla zajistit čtenářsky podnětné

prostředí, aby správným směrem rozvíjela budoucího čtenáře s kladným vztahem ke knihám a ke čtení. Předčítání dětem již od nejútlejšího věku je velmi důležité i z několika dalších hledisek:

- Vede děti k lásce ke knize, vztahu ke čtení a radosti z něj.
- Děti se seznamují s významem čtení, kniha jim přináší nové poznatky a vědomosti.
- Rozvíjí dětskou fantazii, paměť, řeč a myšlení.
- Rozšiřuje slovní zásobu dětí a jejich vyjadřovací a komunikační schopnosti.
- Děti se díky předčítání učí soustředit se, dokončit zadaný úkol, splnit stanovený cíl.
- Rozvíjí se zraková a sluchová paměť dětí a jejich schopnost udržení čteného v paměti.
- Zprostředkovává životní zkušenosti. (Tomášková, 2015)

V dítěti probudíme touhu po četbě, zjistí-li, že čtení knížek je zajímavý zážitek. Snažme se číst dítěti každý den. Zaveďme četbu v pravidelnou dobu. Vyberme knihy pro dítě přiměřeně zajímavé, již na pohled přitažlivé pěknými ilustracemi. Děti mají rády fotografie lidí, míst a událostí, které jsou jim známé. Rády si také prohlížejí obrázky zvířat. Pohádky děti fascinují. Mohou být pro dítě užitečným nástrojem k tomu, aby se seznámilo se světem a naučilo se rozlišovat mezi skutečným a neskutečným. Pohádky podněcují abstraktní a tvůrčí myšlení.

Četba knížek by zprvu měla trvat jen krátce. Zezačátku čteme jen pár stránek z důvodu krátké soustředěnosti dítěte. Knížky by také měly mít velké obrázky s malým počtem detailů. Mnohé děti mají rády knížky, které obsahují jen obrázky.

Předem zjistíme, je-li slovní zásoba snadno srozumitelná. Ideálně bychom měli knihu přečíst a posoudit, zda jsou slova pro dítě pochopitelná. Dítěti se předčítání bude více líbit v uvolněné a příjemné atmosféře. Můžeme ukazovat prstem v textu, zároveň však dítě nenutíme sledovat náš prst nebo slova. Na požádání čteme knížky znovu. Oblíbená knížka se dá číst mnohokrát. Nejlepším měřítkem toho, zda dítě něco zaujalo, je to, jak často o tom mluví a jak často se spontánně ke své oblíbené knížce vrací.

Dá-li dítě najevo, že by si chtělo číst, nabídneme mu známé oblíbené knihy, které se dají „číst“, i když slova už dítě zná z paměti. V pozdějším stadiu uvidí známá slova v jiných knížkách a bude je umět přečíst. Učíme dítě starat se o knížky, udržovat je čisté, v dobrém stavu a nečmárat do nich. Umožníme dítěti snadný přístup ke knihám – uložíme je do nízkých polic. Dítě to motivuje k jejich prohlížení.

Z výzkumů podle odpovědí rodičů, o které se autorka opírá, vyplývá, že knížky si děti mezi 4. a 5. rokem prohlížejí s dospělým v 50%, v 26% samy, zbytek se sourozencem.

V šestém roce je už 42% dětí s knihou samo, v sedmi letech se zvyšuje procento, kdy si dítě prohlíží se sourozencem nebo mu sourozenec předčítá. Počet rodičů, kteří věnují dětem čas u knihy, po celé předškolní období postupně klesá až na 43% z dětí 6-7 letých. (Kutálková, 2009)

„Prohlížení a čtení knížek by mělo být naprosto přirozené ve vzdělávací nabídce každé mateřské školy. A to nejen proto, že kniha ve své integrující úloze může být nejbližší vhodnou „pomůckou“, ale především proto, že ozřejmuje dětem jejich životní zkušenosti, naplňuje spektrum nových pojmů, spoluvytváří estetický vkus dětí a vede je ke čtenářství.“ (Gebhartová, 2011, s. 12)

3.1.2 Předčítání

Předčítání by mělo být zábavné, příjemné, nestresující. Mělo by se odehrávat v uvolněné atmosféře. (Bednářová, 2012) Významné je předčítat dětem pravidelně. Po přečtení je žádoucí si o obsahu povídat. U předčítání se snažíme o to, aby dítě obsah vnímalo, porozumělo mu, chápalo význam slov, slovních spojení. Při poslechu vlastního hlasu se zamyslíme, zda opravdu zní melodicky a dostatečně dramaticky. Podle situace se ujistíme, zda jsou pro nás všechna slova a slovní obraty snadno vyslovitelné a zda nás nezaskočí překvapivý zvrat v ději. Zkoušíme si představit reakce dětí, můžeme do knížky nenápadně připsat poznámky, kde udělat pauzu, kam zařadit otázku, kde posluchačům ukážeme obrázek, které slovo raději nahradíme srozumitelnějším výrazem, protože tomu původnímu by děti porozuměly jen s obtížemi. Když se s textem dostatečně seznámíme, bude pro nás snazší později zvednout od knížky oči a navázat kontakt s malými posluchači.

3.2 Pohádky

Není nic důležitějšího, než působení rodičů a dalších osob, které se o dítě starají. Druhé v pořadí důležitosti je kulturní dědictví, je-li dítěti předáváno správným způsobem. Když jsou děti malé, zprostředkovává tuto informaci nejlépe literatura. Tvrzení, že naučit se číst obohatí někdy později člověku život, vnímá dítě jako prázdný slib, jestliže příběhy, jimž naslouchá, jsou prázdné. Nejhorší vlastností těchto dětských knih je to, že připravují dítě o literární zážitky, které by mu mohly zprostředkovat hlubší smysl a přístup k tomu, co je pro ně na jeho vývojové úrovni významné.

Má-li příběh doopravdy upoutat pozornost dítěte, musí je bavit a vzbuzovat v něm zvědavost. Má-li mu však obohatit život, musí v něm podněcovat představivost; pomáhat mu rozvíjet rozumové schopnosti a vyjasňovat jeho pocity; být v souladu s jeho úzkostmi

a tužbami; brát vážně jeho těžkosti a zároveň nabídnout řešení problémů, které dítě nejvíc matou. Musí se zkrátka vztahovat ke všem stránkám jeho osobnosti zároveň – a to tak, aby dětské trampoty nejenom nesnižoval, ale naopak doceňoval jejich závažnost a v dítěti současně podporoval sebedůvěru a důvěru v budoucnost.

Dítě je ve složitém světě, jemuž se musí přizpůsobit, často zmatené. Je potřeba dát mu příležitost, aby porozumělo samo sobě. Potřebuje nápady, které mu dovolí uspořádat si vnitřní prostor, a na základě toho vytvořit řád ve svém životě. Potřebuje morální výchovu naznačující jemně a pouze mezi řádky výhody morálního jednání. Dítě takový druh smyslu objevuje prostřednictvím pohádek. (Bettelheim, 2000)

„Pohádky jsou nejčistším a nejjednodušším výrazem kolektivně nevědomých psychických procesů. Pohádky zobrazují archetypy v jejich nejjednodušší, nejhutnější a nejpřesnější podobě.“ (Franz, 1998, s. 15)

Pohádku řadíme k nejstarším vyprávěcím epickým žánrům. Je charakteristická krátkým epickým fiktivním příběhem, v němž nalézáme pohádkovou fantazii. Vystává z bájných představ lidí. Nese s sebou životní moudrost a ponaučení. Typické pro pohádku je vítězství dobra nad zlem. Avšak ne vždy příběh končil pohádkově. Pohádky totiž nebyly určeny jen dětem. Takové pohádky bychom mohly označit jakýmsi vzorovým příběhem o lidských vlastnostech, ne vždy tedy mívaly šťastný konec.

Autorky dodávají: V pohádce vystupuje hrdina, který bojuje se zlem. Pohádky klasické se vyznačují ustálenými začátky a konci, odehrávají se v kouzelném světě, objevují se zde nadpřirozené bytosti, mluvící zvířata atp. Do popisu postav a dějů se prolínají magická čísla (tři přání, devítihlavá saň, sedmero krkavců aj.). Moderní pohádky vyprávějí spíše o běžném životě prolínaném světem fantazie. (Schneiderová, Hanzová, 2009)

Moderní (autorská) pohádka se liší od té klasické jednak svým obsahem a náměty, jednak výstavbou a jazykovými prostředky. Autorská pohádka se nezaobírá pouze rozpory mezi dobrem a zlem. Poukazuje na problémy dnešních dětí. Pohádky mohou být plné kouzla, poezie a životní moudrosti, další mají slovní vtip a humor, jiné v sobě nesou nonsensové situace; podle toho s pohádkami nakládáme. (Veberová, 1984)

„Staletími (ne-li tisíciletími) převyprávováním pohádky nabývaly stále větší vytříbenosti, až nabyly schopnosti sdělovat zároveň zjevné i skryté významy, a promlouvat tak ke všem rovinám lidské osobnosti současně a navazovat spojení způsobem, který oslovuje nevzdělanou mysl dítěte stejně jako náročného dospělého. Podle psychoanalytického modelu lidské osobnosti obsahují pohádky důležitá sdělení pro vědomou, předvědomou a nevědomou mysl, ať funguje v daném okamžiku na kterékoli úrovni. Tím, že pojednávají o všeobecných

lidských problémech a zejména těch, které zaměstnávají dětskou mysl, se obracejí k pučícímu Já, podněcují jeho rozvoj, a přitom ulevují předvědomým a nevědomým tlakům. Děj příběhů dodává těmto pudovým tlakům přesvědčivou důvěryhodnost a podobu. Současně ukazuje, jak je uspokojit v souladu s požadavky Já a Nadjá.“ (Bettelheim, 2000, s. 9 – 10)

Dětské myšlení v předškolním věku je hlavně obrazné, konkrétní, animistické a synkretické. Základní premisa pro dětské myšlení je převedení dospělého komplikovaného světa na srozumitelnou úroveň dětského chápání. Nejdůležitějším úkolem pohádky je strukturovat realitu. (Černoušek, 1990)

Pohádka zprostředkovává zábavu i poučení o samotném dítěti, podněcuje osobnostní zrání. Nabízí smysl na tolika různých úrovních a obohacuje dětskou existenci tolikerým způsobem, že jedna kniha nemůže plně ocenit míru a rozmanitost přínosu pohádky pro dětský život. Pohádky jsou jedinečné nejen jakožto literární útvar, ale také jakožto umělecké dílo zcela srozumitelné dítěti, tak jako žádný jiný druh umění.

Nejhlubší význam pohádky hledá každý z nás někde jinde v různých okamžicích svého života, jak už to bývá u každého velkého umění. K jedné pohádce, ze které si dítě v jednu chvíli vyvodí určitý význam podle svých potřeb a zájmů, v jinou dobu, až se k téže pohádce vrátí, původní významy rozšíří či zcela nahradí. (Bettelheim, 2000)

Dítě se ovšem nejprve setkává s ukolébavkami, básničkami, říkadly. Od dvou do pěti let věku si osvojuje řeč, což by mělo být také spojeno se sluchovou percepcí některých slovesných útvarů, například říkadel, kratších veršových útvarů, kratších prozaických útvarů. Tento herní a kreativní princip přístupu dítěte ke slovesnosti je prokazatelně tím nejlepším, nejpřirozenějším a z hlediska ontogeneze nejlogičtější východiskem celoživotního čtenářství. Chaloupka tvrdí: Nejlepší veršované útvary přinášejí experimentaci s řečí, její intonací, zvukomalbou, rytmem. Klasické pohádky vyžadují od dítěte rozvinutější předpoklady. V rovině prvních knížek působí zpravidla přesvědčivěji příběhy ze života malých dětí nebo takové moderní pohádky, které propojují pohádkové prvky s příběhovými. (Chaloupka, 1989)

Od pohádek je jen krůček k neodmyslitelné části literární výchovy – k výchově dramatické. Ta se zabývá rozvojem tvořivé aktivity, povzbuzuje fantazii dětí, jejich vyjadřovací, pohybové a výtvarné schopnosti. V dramatické výchově se soustředíme na seznamování dětí s dramatickým uměním a na vlastní dramatické vyjadřování prožitků a představ dětí.

Děti se s dramatickým uměním seznamují prostřednictvím loutkového představení, filmu, televizních pořadů. Jednotlivé formy jsou něčím specifické. Jako učitelky jich můžeme

využívat při výchovně vzdělávacích činnostech. Prostřednictvím těchto forem děti poznávají různé přístupy ke zpracování literárních předloh, způsob uměleckého i technického provedení. Vedle funkce estetické zmiňujeme také funkci didaktickou.

Zcela bezprostředně můžeme dramatické umění dětem předávat loutkovým divadlem. Vůbec nevádí, že právě naše mateřská škola nemá například vhodné provozní podmínky či technické vybavení, že ani naše herecké dovednosti nejsou vynikající. Ale důležité je umět improvizovat. A protože v mateřské škole je kolektiv diváků stále stejný a nám důvěrně známý, máme možnost si vše naplánovat, promyslet. Loutky a maňásky využíváme vedle loutkového divadla také během dne při různých činnostech, záměrně a promyšleně. Loutku děti vnímají jako kamaráda, který dodá odvahy, rozdává moudré rady, může také napomínat apod. Děti tak seznamujeme s elementární podobou dramatického tvaru a připravujeme je na sledování loutkového představení. (Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy, 1984)

3.3 Čtenářské strategie

Čtenářské strategie spadají do oblasti kognitivních strategií, které můžeme vysvětlit následovně. Jde o záměrné, vědomé a kontrolované postupy směřující k jistému cíli. Zahrnují v sobě metakognitivní složku, díky které celý proces monitorujeme a vyhodnocujeme. Američtí odborníci na porozumění textu (Afflerbach, Pearson et Paris, 2008) čtenářské strategie vymezují na základě srovnání s čtenářskými dovednostmi. „Zatímco starší termín čtenářské dovednosti popisuje automatické, nevědomé procesy, které si čtenář během čtení neuvědomuje, novější termín čtenářské strategie souvisí se záměrnou kontrolou vlastního porozumění.“ Autoři termín čtenářské strategie definují jako: „Záměrné a cílené pokusy čtenáře o kontrolu nad schopností dekodovat text, porozumět slovům a vytvářet porozumění textu.“ (s. 5) Jinak řečeno – čtenářské strategie používáme záměrně, setkáme-li se s náročným textem a uvažujeme-li, která ze strategií by nám mohla pomoci. Nevědomě naopak užíváme čtenářských dovedností v případě nenáročného textu.

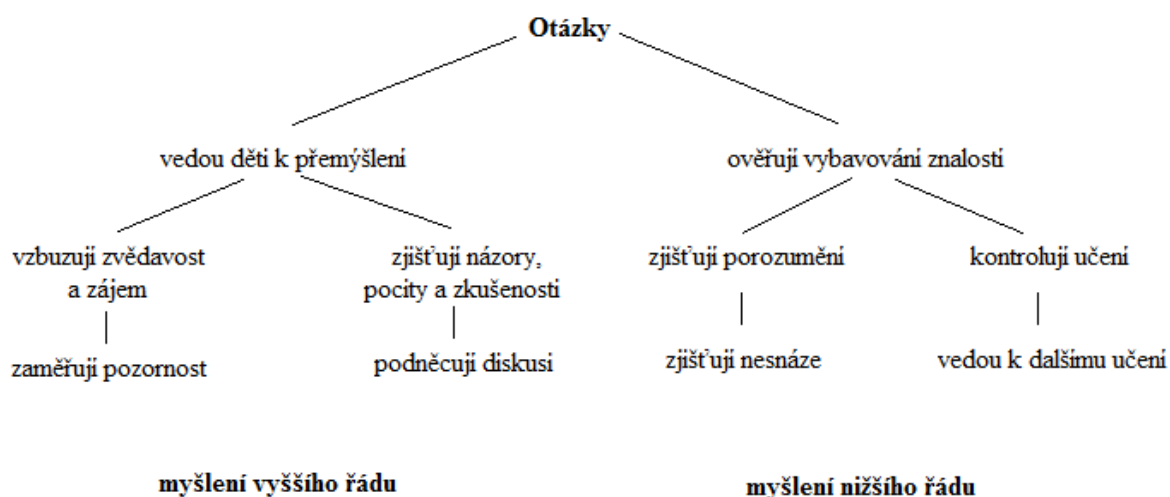
Teoreticky lze zařadit čtenářské strategie také do teorií sociokognitivního vzdělávání, které ovlivnily pojetí výuky čtenářských strategií a autonomního učení, jelikož posilují „schopnost převzít zodpovědnost za vlastní učení“. (Holec, 1981) V českém prostředí se tématem čtenářských strategií odborně zabývá Najvarová (2008), která shrnuje i klasifikaci čtenářských strategií dle různých hledisek.

3.3.1 Kladení otázek

Po nástupu dětí do základní školy bude jejich pokrok stále více vázán na dovednost užívat mluveného a psaného slova. Uvědomme si, že přibližně 40 až 60 procent řečové interakce mezi učitelem a žákem má podobu učitelem kladených otázek. Považujeme za zajímavé, že množství výzkumných studií ukazuje, že většina těchto otázek jsou otázky věcné. Tyto otázky vyžadují vybavení příslušné vědomosti z paměti. Jen málo otázek žádá od dětí hodnotící odpověď a ještě méně otázek má povahu odrazového můstku, čemuž můžeme rozumět jako otázkám reflexivním. Tyto otázky obsahují prvek sporu či protimluvu, často obsahují slovo proč. Jelikož takové množství otázek vyžaduje pouze reprodukci věcné informace, nepřekvapuje nás, že vysoký podíl učitelových otázek (v některých studiích až do 40 procent) si nakonec zodpoví učitel sám. (Fontana, 1997)

Otázky kladené učitelem mohou podněcovat děti k přemýšlení a k rozvoji jejich schopnosti řečového vyjadřování. Ovšem v případě, kdy učitelé přikládají těmto dovednostem poměrně malou důležitost, to může tlumivě působit na osvojování jazykových dovedností, ale také omezit celé pojetí účelu školního vzdělávání.

Ptejme se, ale nezahlcujme, nechme prostor dětem pro jejich vlastní otázky. „Způsob, jak učitelé užívají řeči a zvláště jak užívají otázek, může ovlivnit dětské učení bezprostředně a dlouhodobě.“ (Fisher, 2004, s. 27)

Obrázek 2 - Otázky

(Fisher, 2004, s. 28)

Dle Průchy je užívání otázek nedílnou součástí verbální komunikace. Děti je v průběhu osvojování jazyka přirozeně začínají používat. Věty tázací se objevují u dětí

přibližně okolo druhého věku. Víme, že děti si nejdříve osvojují konstrukce tzv. zjišťovacích otázek (nabízí se odpověď ano/ne), následně konstrukce otázek doplňovacích. (Průcha, 2011)

Ve většině pokládaných otázek je skrytá naděje, že ke každému proč patří proto, že každá otázka má svou odpověď. Není podstatné, že dětská odpověď je z vědeckého hlediska přesná a správná, ale je důležité, že dítě ve svém vlastním (předběžném) pojetí vysvětlí smysl nebo že dokáže smysl odvodit. (Zoller, 2012) Ptá-li se nás dítě, my mu odpovídáme, hledáme společně řešení. Na prvním místě se tedy objevuje nějaký problém, neznalost, záhada, zvědavost – tak se objeví i otázka a následné hledání odpovědi. Malé děti mají velmi silnou vnitřní potřebu ptát se, hledat odpovědi na kladené otázky. Ukazuje se ale, že v průběhu let u řady z nich tato touha postupně vymizí. Tento fakt je připisován nepříznivému vlivu školy i dalších dospělých osob. (Mertin, 2015)

Otázky lze rozdělit na ty dobré a špatné. Mezi špatné otázky zařadíme podle Fishera otázky neproduktivní, kam spadají otázky příliš ohraničené, úzké, hloupé nebo naopak velmi složité. Mohou vést k restrikci myšlení.

Oproti neproduktivním otázkám stojí otázky dobré, čili takové, které myšlení provokují, hledají řešení. Dobré otázky kladou nárok na intelekt, podněcují kognitivní konflikt, poskytují oporu pro nové učení. Pokládejme dětem méně otázek, za to kvalitnějších. Chtějme po nich lepší odpovědi. Nespokojme se s jednoslovnými odpověďmi. Na děti nespěchejme, dopřejme jim čas k promyšlenějšímu způsobu odpovědi. Povzbuzujme děti ke kladení otázek. Předvedme jim, jak se můžeme ptát, přemýšlejme nahlas, nešetřeme vhodně formulovanou pochvalou. Zařazujme otázky s otevřeným koncem, tj. takové, které neumožní odpověď „ano“ či „ne. Nechme děti usuzovat, porovnávat, hodnotit. Pokládejme jim otázky náročné a zajímavé. Výzkumy ukazují, že ponecháním delší doby na rozmyšlenou je možné podstatně zvyšovat kvalitu odpovědí. Změna při prodloužené „čekací době“ z jedné vteřiny na tři vede k delším odpovědím, více dětí chce odpovídat, jsou ochotnější se samy ptát, odpovědi jsou promyšlenější a tvořivější. (Fisher, 2004)

4 PŘEDŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

„Preprimární vzdělávání představuje počáteční stupeň organizované výuky, je určeno především k tomu, aby děti raného věku uvádělo do prostředí školního typu. Aby mohl být program považován za preprimární vzdělávání, musí probíhat ve škole nebo v jiném zařízení mimo rodinu.“ (Průcha, 2012, s. 69)

Navštěvuje-li dítě mateřskou školu, je dobré to pojímat jako doplnění rodinné výchovy o novou dimenzi, nikoli jako náhradu rodinné péče. Mateřská škola může být pro dítě obohacením v mnoha oblastech. Vstup do mateřské školy je prvním krokem do společnosti. (Haefele, 1993)

Z prezentovaných výsledků výzkumu, založeném na odpovědích učitelek a ředitelek z České republiky, se mateřská škola jeví jako otevřená dítěti, jeho potřebám a individuální práci s ním. Učitelky mají snahu navodit spolupráci s rodinou a vyjít vstříc jejím potřebám, ačkoliv je tento aspekt učitelkami vnímán také jako problematický, jelikož, jak uvádějí, rodiče někdy vyžadují pro děti nepříliš vhodné aktivity apod. (Koťátková, 2014)

4.1.1 Učitelka mateřské školy

Úkolem učitelky je cílevědomě a promyšleně s akceptací věkových i individuálních zvláštností dětí své třídy řídit a usměrňovat rozvoj poznání dětí. Vhodně přitom kombinuje metody bezprostředního a zprostředkovaného poznávání skutečnosti tak, aby co nejvíce zapojila zájem, chuť, aktivitu a tvořivý přístup dětí ke všem činnostem, které při celodenním pobytu v mateřské škole dělají. Úkolem výchovně vzdělávací práce není tedy předkládat dětem hotové poznatky, ale dát jim možnost, aby se k těmto poznatkům samostatně dopracovaly, aby hledaly, objevovaly a přemýšlely. Správná motivace a navozování problémových situací rozvíjí zájem dětí o poznávání a odhalování příčin jevů. Praktická činnost je pak tou nejlepší motivací, vede děti k osvojování základních pravdivých poznatků o společnosti, přírodě a technice, k vytváření intelektuálních dovedností a návyků a k formování základů dialekticko-materialistického chápání světa.

Již u dětí předškolního věku je třeba dbát na rozvoj procesů poznávacích, citových a volních. Je důležité vést děti k tomu, aby si zvykaly na nároky, které na ně bude klást základní škola (např. schopnost soustředit se, setrvat přiměřenou dobu u zajímavé činnosti, umět dokončit započatou práci apod.). K dosažení žádoucích výsledků napomáhají i kladné citové prožitky dětí při intelektuální činnosti a získávání nových informací. Radost dětí z nových poznatků, objevů i z dovedností jich využít se projevuje především ve hře, ale i v ostatních činnostech v průběhu celého dne.

Důležitou úlohu sehrává osobnost učitelky, její pochopení a znalost pojetí výchovně vzdělávací práce. Učitelka musí respektovat zájmy dětí a vycházet z jejich potřeb. Všechny činnosti by tedy měly být pro děti radostné, poutavé a přiměřené jejich individuálním a věkovým zvláštnostem.

Lažová doporučuje následující: Učitelka by měla hledět při komunikaci s dítětem i s rodiči na to, jak se prezentuje. Jaký je náš hlas? Silný nebo tichý? Mluvíme pomalu, rychle, spisovně? V učitelské profesi je potřeba naučit se s hlasem pracovat už jen pro „šetření“ hlasivek, ale také proto, aby nám porozuměli posluchači. (Lažová, 2013) Další autorka doplňuje: Také v mluveném projevu nesmíme opomenout dělat tečky (nemluvíme v jedné dlouhé větě). Mluvené slovo má mít logickou výstavbu a jednoznačnost. Mluvíme, když máme co říct. (Königová, 1998) Mějme dostatek empatie a sdílení pro druhé. Mluvit neznamená jen věnovat někomu druhému informace. Jde o vyjádření své potřeby něco sdělit, dát svým emocím podobu slov. Když druhý hovoří, existuje celá řada reakcí. Podle Petitcollin můžeme reagovat netečně, projev druhého diskvalifikovat, použít ho k vlastnímu monologu, přijmout ho nebo rozšířit. (Petitcollin, 2009)

Dobří učitelé mají především dvě výrazné přednosti. První z nich představuje schopnost uvažovat, přemýšlet, reflektovat svou práci s dětmi, analyzovat ji, vyvozovat ze svých reflexí důsledky a jednat podle nich. To u pedagoga předpokládá, jak jsme již zmiňovali dříve, koncepčně ucelené chápání vývoje dítěte, dále odpovídající odborné vzdělání v různých vědních disciplínách a také představu o tom, jak tyto dvě složky společně v praxi správně kombinovat.

Druhou silnou stránkou dobrých učitelů je schopnost komunikovat se svými kolegy, s rodiči dítěte i s osobami mimo školní prostředí, schopnost dokázat výstižně vysvětlit svou práci a získat rodiče, kolegy, případně jiné osobnosti pro spolupráci. Velmi důležité také je, aby si pedagogové průběžně doplňovali a rozšiřovali své znalosti o vývoji konkrétních dětí.

Mezi významné dovednosti pedagoga Bruceová řadí schopnost vnímavě pozorovat dítě a uplatnit výsledky pozorování v praxi. Mimoto je zapotřebí, aby učitelé průběžně rozvíjeli své znalosti o různých oblastech vědění a rozuměli jejich logickým vývojovým liniím. V každém případě je nutné, aby dokázali o svých pozorováních a výchovných i vzdělávacích plánech diskutovat. (Bruceová, 1996)

4.1.2 Vztah mezi učitelkou a dítětem

Vztah mezi učitelkou a dítětem se utváří vzájemným kontaktem, sbližováním, poznáváním, hledáním porozumění a snahou o pochopení. Tento vztah dokonce směřuje budoucí postoj dítěte k dalším dětem ze třídy i k ostatním dospělým ve svém okolí. Svým vztahem pomáhá učitelka dítěti vyznat se v okolním světě, porozumět lidem a věcem, naučit se žít podle společenských požadavků současného světa. V tomto vztahu udává učitelka jako dospělý a poučený jedinec základní směr působení na dítě, které se teprve vyvíjí a které

potřebuje pomoc ve svém rozvoji, v poznávání skutečnosti i v hledání takového místa ve společnosti, které odpovídá jeho silám a možnostem.

4.1.3 Spolupráce učitelky s rodinou

Protože se stále zvyšuje vzdělanostní a kulturní úroveň, narůstají také nároky na odbornost každé lidské činnosti, tedy i výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku. Rodiče by si měli uvědomit, že rozvoj dítěte nemohou ponechat spontánnímu zrání, že jeho výchova nezávisí jen na přizpůsobování se sociálnímu prostředí. Je důležité, aby výchova a vzdělávání neprobíhala jen v rodině, ale také v mateřské škole, která dokáže dítě připravit na školu adekvátním způsobem. Maminky v dnešní době své ratolesti svěřují učitelkám mateřských škol co nejdříve, aby se mohly vrátit do zaměstnání a starat se o rodinu. Velkou část výchovy a vzdělávání tak nechávají na bedrech kvalifikovaných pedagogů. Učitelka má důležitou úlohu. Jejím úkolem je mimo jiné spolupracovat s rodinou. Obnáší to oboustrannou komunikaci mezi učitelkou a rodiči, kdy se učitelka s empatií snaží rodině poradit, soustavně ji vést, ovlivňovat její výchovné působení. Rodina by měla vytvářet pokud možno co nejlepší podmínky pro všestranný rozvoj dítěte.

„Mateřská škola má fungovat v otázkách výchovy jako instituce vedoucí, která vytyčuje nejen adekvátní cíle výchovy, ale poskytuje rodině i průběžné metodické vedení.“ (Bělinová, Keřková, Jírová, 1982, s. 11) Nicméně rodiče i učitelka by se spolu měli v každém případě domluvit, jakým způsobem budou působit na dítě a podpoří ho tak v jeho rozvoji. Spolupráce je dlouhodobá záležitost, musíme na ní pracovat už od počátků docházky do mateřské školy. Je-li spolupráce opravdu ze všech stran upřímná a rovnocenná, získají tím všichni. Dítě si může vybudovat důvěrný vztah k učitelce, není pod tlakem z očekávání rodičů a tříšticími se odlišnými požadavky ze strany učitelky nebo skupiny. Rodiče znají zvyky a zvláštnosti svého dítěte, mohou proto poskytnout učitelce cenné rady. Učitelka by ideálně měla rodičům zprostředkovat pohled na ty rysy osobnosti dítěte, které se u něj projevují v kolektivu dětí. Vyměňují-li si informace a zkušenosti obě strany, mohou včas najít řešení problémů ke spokojenosti rodičů, učitelky i samotného dítěte.

Pro naši práci jsou stěžejní aktivity zaměřené na rozvoj percepčních a kognitivních funkcí. Radíme sem různá cvičení a hry zaměřené na rozvoj zrakové oblasti, sluchové oblasti, paměti a pozornosti, rozvoj myšlení, rozvoj řeči.

Co by mělo v oblasti řeči dítě zvládnout při vstupu do ZŠ? Předkládáme shrnutí.

- Receptivní složka:
 - rozumí většině výrazů běžné mluvené řeči (dostatečná pasivní slovní zásoba);

- reaguje na pokyny dospělého.
- Expresivní složka:
 - adekvátně naváže řečový kontakt;
 - zformuluje otázku;
 - smysluplně odpoví na otázku – celou větou;
 - vyjádří nápad, myšlenku;
 - vypráví jednoduchý příběh, popíše situaci, obrázek;
 - mluví povětšinou gramaticky správně (užívá všechny druhy slov, ve správném tvaru, slovosledu, čase);
 - hovoří v rozvitých větách;
 - správně, srozumitelně vyslovuje;
 - má dostatečnou aktivní slovní zásobu – umí pojmenovat většinu toho, co jej obklopuje. (Jucovičová, Žáčková, 2014)

Jaké činnosti v závislosti na čtenářské gramotnosti by mělo zvládnout dítě předškolního věku, popisuje (pro zajímavost) kupříkladu Tomášková (2015).

Pro práci v mateřské škole je nezbytné rozlišovat mezi způsoby učení dítěte. Učení dělíme na bezděčné, tj. spontánní a záměrné. Podmínkou dosažení stavu určité připravenosti k učení a tím i k rozvoji různých psychických vlastností je zrání.

Spontánní učení probíhá u každého jedince po celý život a je velmi individuální, ovlivněné jeho genotypem. Nejintenzivněji probíhá spontánní učení v předškolním věku v rámci hry. Záměrné učení je „plánované a účelové, orientované na určitý cíl“. (Veteška in Průcha, 2012, s. 283). V mateřské škole se snažíme o cílený rozvoj dítěte předškolního věku v souladu s požadavky RVP PV, tzn. o položení základů klíčových kompetencí v závislosti na individualitě každého dítěte. (Krejčová, Kargerová, Syslová, 2015)

Prožitkové učení vychází z přirozených zákonitostí spontánního učení dítěte. Jde při něm o vlastní spontánní iniciativu a vnitřní motivaci dítěte přesto, že podnět k činnosti (učení) přichází zvnějšku, tedy od učitelky. Abychom mohli v MŠ hovořit o prožitkovém učení, měly by mít činnosti dle autorky připravované učitelkou následující znaky (Havlíková, 2006):

- spontaneitu;
- objevnost;
- komunikativnost ve spojitosti s kooperací;
- aktivitu a tvořivost;
- konkrétnost;

- zlostnost je posledním znakem, který naznačuje, že při konkrétních činnostech děti zapojují všechny smysly, a tak se rozvíjí jejich celá osobnost.

5 PÉČE O ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Protože v praktické části práce se budeme věnovat rozvoji souvislého vyjadřování a podpoře porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku v kontextu „Co se děje pod zemí“, bylo by příhodné osvětlit si některé termíny z této oblasti.

Znalost přírody a další vědomosti napomáhají k ekologické zodpovědnosti. Později ve školách učitelé mnohdy vyžadují detaily a nebývá čas k pochopení funkcí a vzájemných souvislostí. A přitom stačí několik poznámek, abychom u dětí vzbudili zájem. Děti se zajímají o všechno, a pokud se nám podaří vyvolat přirozenou dětskou zvědavost, velmi nám to při výchově pomáhá. Jak tedy vzbudíme opravdový zájem o přírodu? Budeme-li se o ni opravdu zajímat. Skutečnost, že mnoho předškolních dětí zná více značek aut než druhů květin, svědčí o našem vztahu k přírodě. (Hederer, 1994)

Děti, které mají možnost zblízka poznávat určité místo v přírodě, si vytvoří citový vztah k jeho obyvatelům, seznamují se s nimi i s jejich způsobem života. Začnou si dříve neznámých bytostí vážit a snáze pochopí jejich úlohy v celé přírodě. K vytvoření respektu a pocitu zodpovědnosti je již jen krůček. Lidské zásahy do přírody pak vidí na základě nově vybudovaného vztahu jinými očima a dotýkají se i jich samotných.

Ráda bych zmínila svou předchozí práci, kde jsem vytvářela pro děti ve věku od tří do sedmi let věku didaktický integrovaný blok s názvem „Skřítek v lese poznání nám nese“. Jeho prostřednictvím jsem rozvíjela komunikativní dovednosti, především slovní zásobu. Realizace probíhala v jednotřídní heterogenní mateřské škole na vsi. Nyní plánuji realizaci projektu „Co se děje pod zemí“ v devítitřídní mateřské škole v menším městě. Tato diplomová práce je tedy jakousi nadstavbou.

5.1.1 Psychologické předpoklady určité věkové skupiny

V prvních letech života se dítě učí především základním tělesným úkonům a první sociální kontakty se většinou omezují na rodinu. Děti, které navštěvují mateřskou školu, opouštějí výlučný vztah matka-dítě a setkávají se s mnoha novými úkoly. Vznikají sociální vztahy mimo rodinu, a tím i nutnost lépe rozlišit chování podle různých vztahů. I chování při hře je odlišné podle toho, s kým si dítě právě hraje. Rozvíjejí se myšlenkové modely, vztahující se ke skutečnosti, i vědomí o tom, co je „správné“ a „špatné“. Dítě si začíná uvědomovat i své prostředí, začíná ho vnímat a rozumět mu.

Zdá se, že právě tento věk přináší klíčové kontakty s životním prostředím a že se v této době fixují zásadní postoje ke světu. Proto s sebou nese výchova v mateřských školách nesmírnou zodpovědnost. Leblová popisuje environmentální výchovu v předškolním věku jako pokládání náležitých základů postojů, cílů a hodnot, na kterých se v horizontu dalšího rozvoje dítěte bude stavět. (Leblová, 2012)

Kontakt s přírodou je většinou navíc čímsi novým. Děti jsou vůči pozorované přírodě bez předsudků. Ty pozorujeme s přibývajícím věkem (např. štítění se hmyzu). Otevřenost a „nepopsanost“ jsou pro tuto věkovou skupinu charakteristické. (Hederer, 1994)

Jako učitelky v mateřských školách máme jedinečnou příležitost v dětech pěstovat kladný vztah k přírodě a k péči o životní prostředí. Učitelka by se měla neustále sebevzdělávat pomocí informačního systému v nejrůznějších oblastech. Mimo jiné by měla rozšiřovat své znalosti o problematice životního prostředí. Získané poznatky by měla umět využívat a vhodným, nenásilným a poutavým způsobem je didakticky zpracovat tak, aby byly přístupné chápání dětí předškolního věku. Její osobní angažovanost a citový vztah k „učivu“ životního prostředí se promítne na motivovanosti dětí, na jejich pocitech, názorech, způsobu chování, které se postupně budou u dětí vytvářet. (Sum, 1985)

„Teprve od doby, kdy začal člověk využívat půdu k pěstování rostlin a pastvě domácích zvířat, dal vzniknout půdě, tak jak ji chápeme dnes.“ (Braniš, 2004, s. 125)

Uvědomme si, že promyšlenou výchovně vzdělávací činností vedeme děti nejen k ochraně, ale i začátkům spoluodpovědnosti za tvorbu okolního prostředí, ovšem v rámci možností a schopností dětí předškolního věku. Usměrnováním některých méně vhodných projevů dětí a vedením dětí ke správným způsobům chování vychováváme volní vlastnosti, které budou děti v životě při svém působení v životním prostředí potřebovat.

Sum tvrdí: Výchova dětí k péči o životní prostředí v sobě zahrnuje prvky všech výchovných složek. (Sum, 1985)

Šircová barvitě popisuje: Vzpomínky z dětství míváme spojené s určitými vůněmi, zvuky a obrazy. Vnímavost a citlivost malých dětí se rozvíjí, poskytujeme-li jim dostatek podnětů. Přírodní prostředí nám nabízí jejich rozmanité a nepřeberné bohatství. Přírodní děje jsou někdy méně zřetelné a zprvu skryté. K jejich objevování je zapotřebí zájmu a trpělivosti. Pobyt dětí venku rozvíjí všechny stránky dětské osobnosti. Díky smyslovému vnímání přírody lze rozvíjet estetické cítění, podněcovat dětskou představivost...

Ponechme dětem venku volnost k prožívání všeho, co příroda může nabídnout. Vnímejme přírodu všemi smysly. Pozorováním a nasloucháním se o ní mnoho dozvíme.

Příroda nám o sobě neustále vysílá zprávy mimoslovním sdělením. Naučíme-li se v nich číst, naučíme se s přírodou komunikovat. (Šircová, 2007)

5.1.2 Prostředky výchovy k péči o životní prostředí

Hra, učení a práce jsou základní výchovně vzdělávací prostředky, které se uplatňují v různých organizačních formách v průběhu dne v mateřské škole. Při činnostech herního, učebního či pracovního rázu získávají děti zkušenosti, poznatky, vytvářejí si dovednosti a návyky, rozvíjejí svou řeč a myšlení i charakterové a povahové vlastnosti. Výsledkem jsou pak jejich názory, postoje, vztahy k sobě, k druhým lidem, věcem, celému životnímu prostředí. Hra je nejpřirozenějším prostředkem k tomu, aby si děti v aktivní formě, tzn. při spontánní či řízené činnosti, vytvářely správné vztahy k životnímu prostředí.

Existuje nespočet definic, které vystihují slovo hra. Jednoduše se dá shrnout v tuto poučku: Hra nás provází životem od začátku až do konce. Je to aktivita, jež má určité charakteristiky. Jak v dětství a dospívání, tak ve vyšším věku je hra tou kategorií, kterou měníme nejen sebe, ale své okolí významněji, než si připouštíme. Hrou řešíme konflikty, socializace probíhá ve hře v úrovni silné prožitkovosti a mění osobnost jedince tak nenápadně a současně i důsledně, že si to ani neuvědomujeme. (Mazal, 2007)

6 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Kurikulární dokument Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) vymezuje stěžejní požadavky, antecedence a zásady pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Posláním předškolního vzdělávání je především ulehčit dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu a vytvářet dispozice k dalšímu směru vzdělávání. (Smolíková, 2017)

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými skupinami: vymezuje cíle (nejdříve v úrovni obecné, následně v úrovni oblastní) v podobě záměrů, a cíle v podobě výstupů.

Hovoříme o těchto pojmech:

- rámcové cíle – vystihují obecné intence předškolního vzdělávání
- klíčové kompetence – představují výstupy dosažitelné v předškolním vzdělávání
- dílčí cíle – vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti
- dílčí výstupy – dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, jež dílčím cílům odpovídají. (Smolíková, 2017)

Klíčové kompetence představují v soudobém vzdělávání cílovou kategorii formulovanou formou výstupů. Za klíčové pokládáme kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské. (Smolíková, 2017)

Vzdělávací obsah nastiňuje pět vzdělávacích oblastí. Rozvoj komunikačních schopností probíhá kontinuálně ve všech jmenovaných oblastech. Bytešníková (2012) za primární považujeme oblast Dítě a psychika. Tu dále konkretizujeme třemi „podoblastmi“. Nazýváme je Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, Sebepojetí, city a vůle, přičemž první z uvedených je stěžejní. (Smolíková, 2017)

Oblast Jazyk a řeč má za úkol podporovat řečové schopnosti a jazykové dovednosti receptivní i produktivní, rozvíjet komunikativní dovednosti a dovednosti, které později směřují k osvojení čtení, psaní, počítání.

Podle RVP PV se očekává, že v mateřské škole děti formou výchovně vzdělávacích činností prohloubí svoje řečové a komunikační dovednosti. K tomu je uzpůsoben vzdělávací cíl Jazyk a řeč. Vytyčuje podporu pedagoga v:

- rozvoji řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) a produktivních (mluvené vyjadřování, výslovnost);
- rozvoji komunikativních dovedností (verbálních a nonverbálních) a kultivovaného projevu.

K tomu RVP PV stanovuje očekávané výstupy, tj. dovednosti, jež by měly děti na konci předškolního období zpravidla ovládat. Zejména:

- správně vyslovovat, ovládat tempo a intonaci řeči;
- pojmenovat většinu toho, co děti obklopuje;
- vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, ptát se);
- vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity ve vhodně formulovaných větách;
- projevovat zájem o knihy, naslouchat soustředěně četbě;
- porozumět slyšenému (zachytit stěžejní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách);
- poznat své napsané jméno;
- poznat některá písmena, číslice, případně slova;
- utvořit jednoduchý rým;
- popsat situaci (podle reality, obrázku);

- naučit se krátké texty z paměti;
- učit se nová slova a zařadit je do aktivní slovní zásoby. (Průcha, Kořátková, 2013)

6.1 Reflexe

Reflexe jsou významným prvkem výchovně vzdělávacího procesu. V těchto momentech děti i učitelé zpětně nahlíží na své konání, přemítají o tom, co se v průběhu aktivity dozvěděli o sobě, o druhých nebo o tématu. Pomocí reflexe děti své zážitky pojmenovávají a třídí. Eis tvrdí, že pevné jazykové vyjádření napomáhá myšlenkovému uspořádání. (Eis, 1994) Reflexe tedy mívá nejčastěji podobu verbální – o věci se mluví nebo píše. Písemnou formou se zabývat nebudeme. Čím mladší jsou děti, tím jednodušší formy reflexe používáme. U nejmladších postačí jedna či dvě základní, velmi konkrétní otázky, které jim pokládáme. Existují také další formy reflexe. Děti mohou své emoce znázornit výtvarně, ztvárnit pohybově, zvukově apod. V těchto situacích jde však více o vyjádření pocitů, případně způsob, jak se zbavit jistého napětí, jež v průběhu činnosti vzniklo, než o formulování myšlenek a přemýšlení o tématu. (Ulrychová et al, 2000)

Mnozí učitelé považují za důležité vymezit si určitý čas k povídání o tom, čemu se děti učí a co se dozvěděly. To je čas hodnotící reflexe, rozhovoru neboli konference o učení. Čas ke zjišťování a k hodnocení, jak si dítě vede; k ocenění úspěchů; k rozpoznání potřeb a ke sdělení, že tyto potřeby chápeme; a k prodiskutování dalších kroků v učení, k dohodnutí a stanovení cílů. U dětí budujeme sebeúctu tím, že v nich rozvíjíme důvěru v sebe sama, tudíž získávají stále větší samostatnost. (Fisher, 2004)

Slovní hodnocení má schopnost vyjádřit, v čem přesně shledáváme přednosti a v čem je potřeba na sobě dále pracovat. Slovní hodnocení umožňuje orientaci na pozitivní hodnoty, může zdůraznit význam kooperace. (Machková, 2007)

Provádíme-li s dítětem reflexi, vyvarujme se otázek typu „CO“, jako třeba: „Co myslíš, že jsi udělal nejlépe?“. Pokládejme náročnější otázky typu „PROČ“, například: „Proč myslíš, že ses zlepšil?“. Společné hodnocení by mělo být něčím více, než jen sledem otázek a odpovědí. Mělo by povzbudit děti, aby volně a otevřeně komunikovaly o svých zkušenostech, aby diskutovaly o konkrétních příkladech ze své práce. Začnou-li děti uvažovat o tom, co dokázaly a co jim přitom pomohlo, dostávají tím příležitost uvažovat o tom, co by mohly či měly dělat v budoucnu, a co jim k dosažení těchto cílů dopomůže.

Fisher uvádí: Při hodnocení průběhu a výsledků jejich učení pěstujeme v dětech větší sebedůvěru a přispíváme k jejich sebeuvědomění a k uvědomování si vlastností procesu učení. Vyžaduje to najít způsoby, jak podporovat sebedůvěru a pocit úspěšnosti v učení. Toho lze

dosáhnout personalizovaným učením, soustředěným na potřeby dítěte; poznáváním vlastních úspěchů; stanovováním si cílů učení; rozvíjením schopnosti sebeuposuzování. Dovednosti sebeuposuzování mohou pomáhat dětem rozvíjet sebeuvědomění a mnohé metakognitivní nástroje, kterých je zapotřebí k samostatnému učení. (Fisher, 2004)

7 PRAKTICKÁ ČÁST

7.1 Cíl

Cílem této diplomové práce je navrhnout projekt na rozvoj souvislého vyjadřování a podporu porozumění předčítanému textu u dětí předškolního věku, sestavit konkrétní lekce (jednotlivé lekce propojené jedním tématem „Co se děje pod zemí“), zrealizovat je v běžné mateřské škole, zreflektovat je a navrhnout doporučení pro praxi.

V rámci projektu budou dětem představeny autorské pohádky, včetně otázek k textu. Budou jim kladeny takové otázky, jež je podnítlí k zvědavosti. Volba vhodného stupňování otázek od těch jednodušších po ty náročnější by měla docílit vhodných, nápaditých odpovědí dětí předškolního věku. Pakliže děti pohádky zaujmou a budou vhodně povzbuzovány, je možné docílit partnerské komunikace bez zábran. U každé pohádky je nutno myslet na mladší i starší děti a dávat prostor k vyjádření myšlenek všem dětem.

7.1.1 Příprava projektu

Autorský projekt „Co se děje pod zemí“ vychází z poznatků v teoretické části této práce. Projekt zrealizují v MŠ Kladenská, Přelouč. Třídou, ve které proběhne realizace projektu, navštěvují děti ve věku od dvou do šesti let i s odkladem školní docházky v celkovém počtu 28, z toho 15 chlapců a 13 dívek. Od září 2016 do třídy nastoupili dva (nyní již) tříletí ukrajinští chlapci, dále do mateřské školy docházejí tři chlapci ve věku šesti až sedmi let ze znevýhodněného sociokulturního prostředí.

Rodičům předložím dotazníky, z nichž budu vycházet v závěru práce. Dotazníky zjišťují čtenářské zvyky v rodině a postoj dítěte ke knize. Vymezuji časové období na realizaci tohoto projektu po dobu dvou týdnů.

Cílem samotného projektu je prostřednictvím ucelené formy předložit aktivity, které by podněcovaly rozvoj komunikativních dovedností, především rozvoj souvislého vyjadřování, a porozumění předčítanému textu u dětí předškolního věku. V rámci tohoto projektu chci navázat užší spolupráci s rodinami dětí, které navštěvují mateřskou školu, v níž pracuji jako učitelka.

Projekt má následující strukturu:

- I. ranní hry,
- II. ranní cvičení,
- III. řízené činnosti,

- IV. pobyt venku,
- V. odpolední činnosti,
- VI. zhodnocení dne (mj. zde uvádím klíčové kompetence, které se vztahují k aktivitám během dne).

Při řízených činnostech je stěžejní předčítání pohádkového příběhu – každý se vždy vztahuje k jinému zvířeti. Následně v bodě Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit na mnou pokládané otázky popisují autentické odpovědi dětí (psáno kurzívou). V bodě Sebereflexe hodnotím, jak se mi povedlo aktivity pro děti připravit, zda jsem využila vhodnou motivaci apod., v bodě Připomínky, doporučení, poznámky shrnuji připomínky, jež mohou být cenné pro další učitelky.

7.1.2 Stanovení hypotéz

V rámci realizace projektu bych ráda zodpověděla několik hypotéz, které s problematikou této diplomové práce souvisí a zároveň mě osobně zajímají. Podkladem k zodpovězení hypotéz poslouží dotazníky od rodičů, zpětná vazba v podobě záznamů autentických odpovědí na kladené otázky rodičem (při předčítání v rodinném prostředí) a samotná realizace projektu v mateřské škole. Stanovila jsem si následující hypotézy:

- H1: Pravidelné předčítání podněcuje děti k vyšší koncentraci a motivaci.
- H2: Stav domácího čtenářského zázemí má zásadní vliv na rozvoj souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku.
- H3: Čím zkušenější je předčtenář, tím je schopen odpovídat na otázky vyšší kognitivní náročnosti.

7.2 Projekt „Co se děje pod zemí“

Realizace projektu proběhla v pro mě nové třídě s novými dětmi. Chtěla jsem dát vzniknout počátkům dobrých vztahů mezi mnou – učitelkou – a rodiči dětí. Usilovala jsem o to formou informačních a debatních schůzek s rodiči a dalšími jinými informačními zdroji (například nástěnka). Vytvořila jsem dotazník pro rodiče, na jehož základě jsem zjistila spokojenost s výchovně vzdělávacím procesem v rámci projektu „Co se děje pod zemí“ a následného dalšího rozvíjení souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu v rodinách. Měla jsem v první řadě snahu zaujmout především děti. Aby se i nadále jejich rozvoj ubíral kupředu, byly adekvátně podporovány a stimulovány v mateřské škole i doma. Snažila jsem se podnítit co nejvíce rodičů k další spolupráci s mateřskou školou prostřednictvím jakési odpovědnosti rodičů vůči svým dětem v rámci plnění „úkolů“ v knížce.

Pro tento projekt jsem vytvořila autorské pohádky, pohybové říkanky, obrázky, pracovní listy a další materiály (zahrnuto ve vzdělávací nabídce každého dne), protože jsem tím chtěla předat něco ze sebe. Myslím si, že jsem se dětem po této stránce více otevřela, navíc se cítím sebejistá, když užívám vlastních nápadů a myšlenek, než bezmyšlenkovitě přejímat práci někoho jiného, někoho, kdo nemá nic společného s konkrétním kolektivem dětí, s atmosférou ve třídě apod. Domnívám se, že jsem o krůček blíž také rodičům, protože mnozí z nich si mojí práce věnované jejich dětem považovali.

Prostřednictvím projektu, který nerozlišuje „vzdělávací oblasti“ či „složky“, ale který nabízí dětem vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích, jsem vycházela z autentického učení dětí. Orientovala jsem se na smysluplné využití výchovně vzdělávacích aktivit v reálném životě tak, aby v něm děti našly smysluplnost, užitečné a zajímavé věci ze života určené pro život.

Nabídla jsem jim širokou škálu aktivit, z nichž si neodnesly jen izolované poznatky či jednoduché dovednosti, ale především praktickou zkušenost a využitelnost. Aspirovala jsem na všestranný rozvoj dítěte, pozornost jsem věnovala především slovnímu vyjadřování, čtenářské a přírodovědné pregramotnosti.

Pro vzdělávání dětí mnohé učitelky využívají integrovaných vzdělávacích celků. Velmi dobře mohou posloužit pohádkové příběhy, ze kterých vycházím v tomto projektu. Svobodová dodává, že příběh je jedním z přirozených, neautoritativních a funkčních výchovně vzdělávacích prostředků. Příběh také umožňuje přirozenou integraci všech tří primárních rámcových cílů RVP PV, všech výchovných složek, dovoluje propojit různé věkové skupiny dětí, učitelek i rodičů. (Svobodová, 2010)

Domnívám se, že navrhovaný projekt lze realizovat s dětmi všech věkových kategorií. Prakticky jej využily děti od tří do sedmi let věku. Úkoly směřující k očekávaným výstupům plnily děti při ranních hrách, ranních cvičeních, cílených činnostech, pobytu venku a odpoledních činnostech. Neopomíejme ale skutečnost, že nejen souvislé vyjadřování se v mateřské škole rozvíjí prakticky neustále. Dítě získává mluvní vzor nejen od učitelky, ale i od svých vrstevníků a dalších osob.

7.2.1 Průvodní motivace k projektu „Co se děje pod zemí“

Děti se seznámí s hrdinou, průvodcem, který je bude doprovázet na cestě za dobrodružstvím. Oním průvodcem je skřítek s ohnivými vlasy. V ruce drží lucernu, aby si mohl posvítit na jednotlivá zvířata a seznámit se tak s nimi. Každý den se se zvířetem seznámí pomocí obrázku a pohádkového příběhu. Na velkém archu papíru postupně přibudou noví

zvířecí kamarádi společně se zlatými drahokamy, díky nimž nikdy neuhasne světlo v podzemních komůrkách. Vznikne jakási podzemní mapa, záznam putování skřítky ke zvířecím kamarádům. Autorské obrázky a drahokamy po předčítání na arch hnědého papíru připomínající půdu každý den přilepí dobrovolník/dobrovolníci.

Děti si skřítky dobře prohlédnou, vypovědí, jak vypadá a vymyslí mu jméno. Jakmile hrdina dostane jméno, stává se jejich věrným kamarádem a navštíví děti každý den po dobu dvou týdnů.

Skřítek má důležitý úkol, a sice vymyslet pro každý den jeden příběh, který dětem převypráví. Pokaždé se děti seznámí s novým zvířecím kamarádem. Skřítek v ruce drží lucernu. To proto, aby mohl do podzemí sestoupit. Abychom se tam ale dostali i my, budeme potřebovat svítící drahokamy. Postupně se děti seznámí se všemi zvířaty. Skřítek dětem předkládá příběh. Na konci příběhu se prostřednictvím skřítky ptám na otázky k textu. Budou-li děti pozorné, posunou se další den k jinému zvířeti podzemního labyrintu. U zvířátka, se kterým se již seznámily, necháme „svítit“ drahokam. Postupně se děti setkají se všemi deseti zvířaty.

Při odchodu ze školky si děti domů odnášejí svou knihu „Co se děje pod zemí“. Z každého dne si tam zakládají namnožené autorské materiály (obrázky zvířat, pohádku, říkanku s pohybem, pracovní list). Doma si v rodinném kruhu pohádku znovu přečtou a rodiče písemně zaznamenají autentické dětské odpovědi na otázky pod textem. Děti za odměnu další den získávají „medaili“ – obrázek zvířete s drahokamem. Knihu si každý den děti opět přinesou do mateřské školy, aby ji mohly rozšířit o další poznatky. Získají-li všechny medaile, v temnotě nezabloudí a naleznou tak cestu z labyrintu. Takto putujeme bludištěm, až jej celé „osvětlíme“ a na konci naší cesty si můžeme společně prohlédnout naše dobrodružné putování pod zemí.

Rodiče dopředu o projektu informuji a požádám je o spolupráci. Ta by měla spočívat v tom, že děti samy sdělují zážitky z prožitého dne, prohlížíjí společně s rodiči svou vlastní knihu, znovu pročítají informace o zvířatech, čtou příběhy. Učí se náležitě zacházet s knihou. Rodiče mají zpětnou vazbu o tom, co se ve školce odehrávalo a mohou lépe s dětmi navázat rozhovor. Rodiče zaznamenávají písemně odpověď dítěte (předem je požádám o autentické záznamy dětských odpovědí). Snažím se nejen podpořit aktivitu dětí, ale také tvůrčí činnost rodičů (vyhledávání zvířete v encyklopediích, na internetu apod.). Rodičům a dětem zůstane památka a doufám, že i chuť k vytváření dalších podobných aktivit.

Vrcholem každého dne je závěrečné hodnocení, při němž děti nalepí nové zvířátko do podzemního labyrintu se svítícím drahokamem. Přitom slovně zhodnotí, jak se jim

pohádka líbila, zda jim připadaly některé otázky náročné, jestli se jim podařilo všechno zvládnout, shrnou, co si zapamatovaly.

Ke konci druhého týdne proběhne celkové hodnocení projektu, zopakování nabytých poznatků. Arch papíru s podzemním bludištěm rozložíme na podlahu a připomeneme si, koho jsme na cestě pod zemí potkali. Prohlížíme si vytvořené knihy a připomínáme si zvířata, se kterými jsme se spřátelili. Pomocí kouzelného průvodce – skřítky – si zopakujeme pravidla, která děti po dobu realizace projektu vymyslely (vyplývají z jednotlivých příběhů). Skřítek se s dětmi rozloučí, ale jen na krátko. Děti se s ním mohou setkat kdykoliv, když budou chtít. Stačí jen prolistovat vytvořenou knihou a začít se společně s mámou, s tátou, s babičkou, s dědou, s kamarády, co už umějí číst...

Nyní předkládám vzdělávací nabídku členěnou na jednotlivé dny se zvířecími kamarády. Materiály použité ve vzdělávací nabídce (pohádkové příběhy, texty, obrázky, pracovní listy) jsou autorské. Uvádím je v přílohách této práce.

7.2.2 Putování první aneb Za krtkem obecným

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření); správné držení nůžek a manipulace s nimi

Pomůcky: nůžky, barevné papíry, lepidlo, předpřipravené desky knihy z hnědého kreslicího kartonu (tvar krtiny), šátky

Vítám se s dětmi při příchodu do MŠ. Nabízím jim výrobu vlastní obálky knihy ve tvaru krtiny. Děti vystřihují a nalepují kamínky z barevného papíru. Individuálně s dětmi hrajeme hru „Slepá hádanka“ – děti poznávají různé předměty po hmatu.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí; orientace v prostoru na základě slovní navigace

Pomůcky: šátky

Rušná část: Pohybová hra (dále PH) „Tma“ – děti běhají po prostoru do rytmu ozvučných dřívěk, na slovo „tma“ si rychle musí lehnout na zem a napodobovat spánek krtka.

Rozcvička: Děti si krátce protahují tělo a přitom se učí říkanku o krtkovi. Dle zájmu dětí je možné opakování a lepší zapamatování říkanky s pohybem.

Krtek leze sem a tam, (napodobujeme lezení krtka v zemi)

smutný je, že je tak sám. (vysoký klek, „pláčeme“)

Navštíví ho kamarád, (běháme po prostoru)

lucernička začne plát. (stoj rozkročný, ruce vzpažíme, pohybujeme prsty)

Krtek si s ním povídá, (obejmeme se s kamarádem poblíž)

na svět se teď usmívá. (poskakujeme na místě)

Hlavní část: PH „Slepá bába“; po této hře vysvětluji dětem pravidla hry „Na krtka“ a upozorňuji je na bezpečnost. Děti se rozdělí do dvojic. Jedno dítě představuje slepého krtka, druhé jeho průvodce – skřítko s lucernou. Děti se chytí za ruce a zdolávají překážkovou dráhu pomocí slovní navigace. V případě zájmu dětí hru opakujeme a ztížíme pravidla – vysílám dvojice jednu po druhé, děti se však již nedrží za ruce. Navigátor pouze upozorňuje na překážky, doporučuje směr cesty, dítě se zavázanýma očima reaguje na jeho slovní pokyny. Po skončení hry si s dětmi sdělujeme dojmy, jaké by to bylo, kdybychom nic neviděli.

Relaxace: Dětem zpívám autorskou písničku „Co se děje pod zemí“ (uvádím v přílohách). Děti leží na zemi, jak je jim příjemné, mohou zavřít oči.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování); rozvoj fonemického sluchu, analyticko-syntetických činností se slovem – rozklad slov na slabiky

Pomůcky: obrázek skřítko, obrázek krtka, encyklopedie, knihy o přírodě, text „Pohádka o krtkovi – ve dvou se to lépe táhne“, velký arch papíru znázorňující mapu podzemního labyrintu, zlatý drahokam, lepicí hmota k připevnění obrázku a drahokamu

Svolávám děti do kruhu na koberec písničkou („Děti, děti, pojďte sem. Dokola se sesednem. Písničku si zazpíváme, protože se rádi máme. Po vláskách se pohladíme. Kamarádi jsme – to víme. Popřejem si hezký den.“). Seznamuji děti s tématem „Co se děje pod zemí“. Motivuji děti zprávou, že k nám dnes na návštěvu přišel skřítek. Ukazuji jim skřítko na obrázku (viz přílohy). Povídáme si o tom, jak vypadá, co má na sobě, jestli něco drží v rukou, kam poputuje apod. Děti vymýšlejí pro skřítko jméno. Potom se skřítkovi představují. Komu se dostane do rukou drahokam, poví mu své jméno a pošle ho dalšímu kamarádovi. Děti se pokoušejí znázornit hrou o tělo své jméno pomocí krátkých a dlouhých zvuků podle délky samohlásky ve slabikách jména (např. Ku-bík .-). Skřítek dětem „vypráví“ (dramatizují), co je v následujících dvou týdnech čeká. Skřítek děti seznámí se svým prvním kamarádem krtkem. Děti popisují krtka na obrázku, dozvídají se ode mě informace o životě krtků, prohlíží si další obrázky v encyklopediích či knihách o přírodě. Poslouchají pohádku. Odpovídají na

mnou kladené otázky. Slovně hodnotíme dnešní pohádku u podzemního bludiště (otázky: Jak se vám dnešní pohádka líbila? Co jste se dozvěděly, děti?).

Dětem rozdávám kreslicí kartony ve tvaru krtiny. Do desek založíme pohádkový text, obrázek krtka, písničku a říkanku s pohybem z ranního cvičení. Nyní mám příležitost k individuálnímu kontaktu s dítětem, dávám mu prostor pro jeho hodnocení dnešní vzdělávací nabídky. Děti na zadní stranu knihy mohou nakreslit skřítku. Rozbalíme mapu podzemního labyrintu a k obrázku krtka děti připevní první žlutý drahokam.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat

Pomůcky: kelímky, přírodniny

Rozdám dětem plastové kelímky. Krtek jim zadal úkol, aby vytvořily co možná nejvoňavější kelímek. Děti sbírají přírodniny, různě kombinují jejich vůně, sbližují se navzájem při rozpravách nad touto aktivitou.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních; správný úchop psacího náčiní

Pomůcky: pastelky, papír

Děti u stolečků kreslí obrázek krtka. Děti průběžně chválím, povídám si s nimi o tom, co dnes všechno zažily s kamarádem krtkem.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: dítě průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím (viz. řízené činnosti – děti se seznamují se slovem lucerna)

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Při vybídnutí děti popisovaly skřítku na obrázku: „*Má dlouhý vlasy, oranžový. Může mít i čepici, ale teď ji nemá. Má v ruce takovou tu svíčku.*“ Po dotazu, v čem je svíčka umístěna, děti odpovídaly: „*Ve skleničce, v baterce.*“ Seznámila jsem je se slovem „lucerna“. Děti se dále vyjadřovaly velmi stručně, jednoslovně. „*Má kalhoty. Hnědý. A ještě pásek červený.*“ Potom se překřikovaly, jaká že je barva na jeho kalhotách. Na botách má prý bambulky. Začala jsem dětem vyprávět, proč přišel skřítek nám do školky. M. B. se zeptal: „*Paní učitelko, lucernička?*“ Znovu jsem dětem shrnula, co je lucerna a k čemu slouží. Povídali jsme si o tom, že každý den se seznámíme s novým

zvířecím kamarádem. Děti přemýšlely, jaká zvířata by to mohla být. „Žížala. A a... to nejde... mravenec? Hlína. Pavouk. Nebo velký pavouci, jak maj velký nohy.“ Pověděla jsem dětem, že bychom se měli se skřítkem seznámit. Ale protože zatím žádné jméno nemá, musíme se společně dohodnout a vymyslet ho. Kdo měl nápad, zvedl ruku. „Ondra! Třeba ten... Kuba.“ Uč.: *To jsou jména pro děti. Zkuste vymyslet nějaké pohádkovější jméno.* Přihlásilo se více dětí: „Jeníček. Já mám nápad, co Skřítek?“ Navedla jsem děti, ať popřemýšlí, co nám připomíná například svými vlasy. „Sluníčko. Oheň! Kuliferda. Vodu. Rybízek, Šťovíček.“ (pozn.: nedávno jsme dočetli knihu Skřítkové z kamenné hůrky) „Ohniváček. Čert. Skřítek, který rozdává dárky. Plamínek, Ohýnek. Jack.“ Dala jsem hlasovat mezi jmény Ohniváček a Plamínek. Dětem se líbilo jméno Plamínek. M. V. byl velmi spokojený, protože jméno navrhl jako první on. M. V. v rozhovoru povídal nejvíce, často také vykřikoval. Všechny ostatní děti zaujatě poslouchaly a zapojovaly se. Dětem se líbilo, že skřítek přinesl opravdový dopis, ve kterém byla pohádka. Děti podle obrázku poznaly, že bude o krtkovi. Začaly ho popisovat: „Je černej a chlupatej. Má oranžový nohy. Má uši veliký. Nemá – já viděl takový pidimidi ouška. Má drápky a tlapy. Sníma hrabe.“ Následovalo předčítání – děti klidně seděly a naslouchaly. Potom jsem kladla otázky. Snažila jsem se otázky směřovat k méně průbojným dětem, aby se také dostaly ke slovu. Odpovídaly: „Hrabou drápkama nahoru a dolů hlínu.“ „Krtina! Odbočka.“ Děti nevěděly, kde žije krtk. Vysvětlila jsem jim, co je krtina, jak se říká „domku“, kde bydlí krtk. Povíдали jsme si o krtčí spižírně. „Je černej, má červenej nos. Vždycky přespi v komůrce a někdy začne hrabat žížaly.“ „Komůrka. Tam jsou žížaly.“ Děti zaujalo, když jsem jim popisovala, jak to krtk dělá, aby mu žížaly vydržely ve spižírně dlouhou dobu. Zeptala jsem se dětí, jak se krtk zbavil své lenosti. „Že pracoval, že vstal a už ho nebavilo spát.“ Kdo ho k tomu přiměl? „Justýna. Byla krtk. Ona se k němu prohrabala a společně to opravili.“ M. V., který do rozhovoru neustále zasahoval, říká ke konci, že to bylo hrozně dlouhé. Připomínala jsem dětem pravidla – neskáčíme si do řeči, nevykřikujeme. Vybrala jsem dvě děti, které odpovídaly na otázky a byly velmi pozorné. Na mapu podzemního bludiště nalepily obrázek zvířete a drahokam. Celá aktivita byla nenásilná, uvolněná. Následovaly další činnosti – některé děti dokončovaly zdobení knihy. Děti nesmírně bavila aktivita při pobytu venku – „voňavé kelímky“. Aktivně se zapojily všechny děti, dávaly mně i kamarádům přivonět ze svého kelímku, vzájemně komentovaly, co všechno v kelímku mají, jestli to voní nebo páchne, že je třeba ještě něco přidat apod.

Sebereflexe: Myslím si, že jsem pro všechny děti připravila přiměřenou motivaci, která je zaujala. Při ranních hrách jsem si s nimi povídala o výrobě knihy, o tom, k čemu knihy slouží, jak se ke knihám chováme. Na desky ve tvaru krtiny lepily kamínky vystříhané z barevných

papírů, starší děti se samy podepsaly. Všechny děti tato činnost bavila a vydržely u ní, dokud nebyly spokojené s tím, jak je krtina ozdobená. Starší děti dokonce dál vystřihovaly kamínky pro mladší děti. V komunitním kruhu jsem dětem ukázala obrázek skřítky. Podle mého názoru je ztvárněný pro děti přitažlivě. Obrázek krtka a dalších zvířat jsem záměrně nevybarvovala, aby to děti donutilo později doma zvířata vyhledávat v knihách nebo na internetu. Aktivita v komunitním kruhu trvala asi 16 minut. Překvapilo mě, že děti byly po celou dobu soustředěné a motivované (i nejmladší děti klidně seděly a naslouchaly). Naslouchaly příběhu a nebály se slovně projevit. Pomocí vnější motivace jsem dětem sdělila, že po předčítání na pozorné děti čeká odměna (nalepování obrázku a drahokamu, následující den získaná medaile).

Připomínky, doporučení, poznámky: Rodičům je potřeba osobně sdělit (nejlépe několikrát zdůraznit), co po nich žádám v „domácí přípravě“. Druhý den ráno děti dostanou odměnu v podobě papírové medaile, na níž je nakreslené již známé zvířátko společně s drahokamem.

7.2.3 Putování druhé aneb Za žížalou obecnou

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení; rozlišování časových pojmů a vztahů, řazení posloupnosti dějů, příběhů, událostí

Pomůcky: křída, víčka od PET lahví, puzzle (rozstříhaný obrázek žížaly – obrázek uváděn v přílohách), pracovní list (viz přílohy) – obrázky na řazení děje, nůžky, pastelky, sada k chování žížal

Vítám děti při příchodu do MŠ. Na koberci jsou křídou předkreslené žížaly dělené na několik „políček“. V několika prvních dílčích jsou umístěna víčka od PET lahví (např. v prvním dílku modré víčko, ve druhém žluté víčko, ve třetím červené víčko atp.). Děti přicházejí na pravidlo umístění různě barevných víček a dokončují řadu. Zkoumáme společně s dětmi obdivuhodný svět žížal (zakoupená sada k chování žížal). Nabízím dětem skládání puzzle (rozstříhané obrázky žížaly) – každé dítě si vybarví žížalu podle vlastní fantazie, potom z obrázku skládáním vytvoří puzzle – děti si jej mohou rozstříhat i samostatně; vyprávíme si u stolu o obrázcích na pracovním listu, děti komentují, jaké situace mohly nejspíš nastat. Obrázky si mohou vybarvit, rozstříhají je na tři části podle vyznačené čáry. Obrázky řadí podle děje. Starší děti mohou k jednotlivým částem obrázku připsat číslo 1 – 3 či zaznamenat počtem puntíků pořadí od prvního po třetí obrázek (tak, jak se odehrává děj na obrázku).

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj kooperativních dovedností; vyjádření zvuků deště za pomoci hry o tělo, ústy

Pomůcky: obruče

Rušná část: Honička s motivací. Žížaly se skrývají do děr v zemi (obruče) před slepicí. Slepice chytá žížaly – běhá mezi obručemi a snaží se někoho dotknout. Obruč poskytuje záchranu (upozorním děti, že pouze na krátkou dobu, nezdržují se v obruči zbytečně dlouho).

Rozcvička:

Žížalička, žížala, (stoj spatný, vytleskáváme slabiky)

před slípkou se schovala. (sbalíme se do klubíčka)

Ted' už leze pod zemí, (napodobujeme lezení žížaly)

slepice se nebojí. (sed skrčmo, hlava kývá „ne“)

Na krtka si pozor dává, (hrozíme prstem)

- rád si na ní pochutnává. (leh na záda, hladíme si břicho)

Hlavní část: Procvičování „plazení“ na žíněnkách, přitahování se po břicho na lavičce. Hra „Na dešťovky“. Proč žížaly vylézají při dešti na povrch? Aby se neudusily ve vodě, která nateče do jejich chodbiček v půdě. Jakmile děti uslyší déšť, který navodím pleskáním, rychle vylezou na nějakou vyvýšenou plochu (na žíněnku, rozmístěné cvičební kostky, polštářky apod.). „Žížalí tancování“ – děti se volně pohybují na hudbu písně „Chytila jsem na pasece žížalu“ apod.

Relaxace: Vytvoříme s dětmi zvuky deště pomocí tleskání, pleskání, mlaskání. Vystihujeme sílu deště – poprchává, prší, liják.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod; naučit se novou píseň

Pomůcky: pohádkový příběh „Pohádka o žízale – poznání představuje konec strachu (Jiří Švejda), obrázek žížaly, encyklopedie, obrázkové knihy, sada k chování žíhal, drahokam, mapa podzemního bludiště, lepicí hmota k připevnění, obrázek skřítky Plamínka

V komunitním kruhu si s dětmi shrneme, co se včera stalo, kdo přišel na návštěvu a s kým jsme se seznámili. Skřítek dnes schoval obálku s pohádkou někde ve třídě – vybírám jedno, dvě děti, aby zkusily obálku najít. Ostatní děti napovídají slovy „přihořívá“, „zima“. Jakmile objeví dopis, předčítám pohádku a pracujeme s ní. Učíme se písničku „Co se děje pod zemí“. Tleskáním vytvoříme s dětmi zvuky, když poprchává, prší, lije... S dětmi u klavíru hrajeme hru o tělo – zazpívám libovolnou melodii „Jak se jmenuješ?“ a dítě „odpoví“, tj.

každé dítě si vymyslí svůj „vzorec“ a předvádí jej na své jméno, např. Jme-nu-ju-se-Je-ní-ček. Potom s dětmi usedneme do kroužku. Doprostřed kruhu pokládám látkový neprůhledný pytlík, v němž jsou umístěny různé předměty. Dítě z pytlíku vytáhne jeden předmět a pojmenuje ho. Řekne, k čemu se používá a přiřadí k obrázku – slovu nadřazenému. Se skřítkem společně zhodnotíme, co se děti dnes dozvěděly zajímavého a na mapě podzemního bludiště zanecháme u obrázku žížaly svítící drahokam. Rozdávám dětem materiály do jejich knihy, které si založí. Dostávají medaili krtka s drahokamem za domácí aktivitu.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách

Pomůcky: plastová krabice, lupa, pinzeta, sada k chování žížal, zemina, lopatky

Děti hledají žížaly, které jsem těsně před pobytem venku rozmístila ve vymezeném prostoru. Žížaly poté vkládají do plastové krabčky, kde je mohou nadále pozorovat. Společně s dětmi připravíme přechodné bydliště pro žížaly. Povídáme si o jejich životě, co potřebují, čím se živí, jak se o ně budeme ve třídě starat.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální

Pomůcky: pastelky, papíry na kreslení, encyklopedie, knihy

Děti kreslí u stolečku žížalu. K dispozici jim jsou různé encyklopedie a obrázkové knihy. Zkoumají, jestli se něco změnilo v přechodném domečku pro žížaly (hloubení chodbiček, stahování potravy z povrchu zeminy apod.).

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchý pojmy, znaků a symbolů

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Při ranních hrách projevily zájem o dokončování řady v žížalách jen některé děti. Tento úkol byl náročný pro K. S., ostatním nečinil problém. Děti se střední a nejstarší věkové skupiny projevily zájem o pracovní list. Některé děti si hrály se stavebnicemi, ale každé z nich se zajímalo o sadu k chování žížal. Měla jsem tak příležitost individuálně nebo po menších skupinkách s dětmi mluvit o životě žížal. Protože předešlý den chyběly dvě starší děti, obeznámila jsem je s tím, co se včera ve školce stalo a co nás čeká během následujících dní. Při ranním cvičení se nezapojil M. V.

a dva mladší ukrajinští chlapci. Děti byly nadšené, že mohou hledat obálku s pohádkou. Tipovaly, že dnešní pohádka bude o hadovi. Děti odpovídaly na otázky pod textem následovně: „*Pod zemí. V hlíně.*“ „*Jsou červený, oranžový a růžový.*“ „*Dlouhá (ukazujeme si).*“ „*Můžou existovat i takovýhle.*“ „*Má takový pruhy.*“ „*Že nemá nohy. Ani ruce. Že ani nemá nos a pusy. Ani oči. Nemá vidět ani uši.*“ „*Umřely by. Protože by nemohly dýchat, protože tam není vzduch.*“ „*Protože pršelo a protože jim tam kapala voda.*“ „*Až nebude pršet, až na jaře. Až se usuší.*“ Na poslední otázky děti nedokázaly odpovědět. Vysvětlili jsme si, co je dobrodružství. M. V. řekl, že byl v džungli, teda v lese a tam sbírali houby muchomůrky. „*Třeba je dobrodružství, že se někam vydám.*“ Děti ožily, když jsem jim ukázala budoucí bydliště pro žížaly. Moc se těšily na zahradu. Seznámila jsem je s pinzetou, pipetou, lupou. Děti přišly na to, že žížaly jedí listy, trávu.

Sebereflexe: Dokázala jsem děti motivovat k aktivitám. Musím důrazněji usměrnit M. V., který činnosti narušuje a nedává prostor ostatním dětem. Pohádku jsem napsala přiměřeně dlouhou, děti se zájmem naslouchaly. Předškoláci před samotnou pohádkou byli na besedě v jiné třídě. Proto dnešní předčítání bylo narušené, děti již byly unavené. Ve chvílích, kdy některé děti ztrácely pozornost, jsem zařadila opakování pohybových říkanek. Líbil se jim závěr – svévolně se začaly vrtět a napodobovaly žížaly. Byly nadšené z tancování na hudbu. Dva předškolní chlapci byli zprvu trochu zaražení, ale po chvílce začali také tancovat a všichni jsme si tancování užili. K venkovní aktivitě jsem si připravila potřebné pomůcky a zapojila do práce také děti – nabíraly hlínu lopatkou, sbíraly žížaly a dávaly je do nového domečku, sháněly jim potravu na zahradě.

Připomínky, doporučení, poznámky: Ve chvíli, kdy se děti rozjaří nebo naopak jsou unavené, zařazovat říkanky s pohybem. Pracovní list děti nemusejí nutně vybarvovat – v tomto případě mi šlo především o řazení obrázků podle děje a slovní popis situací na nich.

7.2.4 Putování třetí aneb Za krtonožkou obecnou

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj jemné motoriky, správný úchop

Pomůcky: papír (tabule) s předkresleným grafomotorickým cvičením, pracovní list (viz přílohy) – grafomotorické cvičení – zmenšená verze, papír na kreslení, voskové pastely, krtonožka obecná, lupa

Nabízíme dětem grafomotorické cvičení na tabuli (větší formát), podle zájmu děti nabízíme zmenšenou variantu na pracovním listu. Děti zkoumají obdivuhodný svět žížal. Prohlíží si živou krtonožku v krabičce, kreslí krtonožku voskovými pastely.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj kooperativních dovedností, reakce na pokyn učitelky, respektovat pravidla her

Pomůcky: tunely, strachové pytle, obruče, audionahrávka cvrkotu krtonožky

Rušná část: Děti se pohybují po prostoru dle rytmu písní hrané na klavír (střídání pomalého a rychlého rytmu), sledují učitelku. Když vyřknu číslo, děti se shlukují do stejně početných skupinek (např. „tři“ – děti utvoří trojice atp.).

Rozcvička:

Krtonožka půdu ryje, (stoj rozkročný, naznačujeme hrabání rukama před tělem)

vytváří si tunely, (opakujeme)

velký škůdce zahrady je, (rukama naznačujeme velký kruh)

poškozuje kořeny. (vyceníme zuby, hýbeme čelisti jako při kousání)

Krtkovi se podobá (sehneme se ke kotníkům a pohladíme se po těle až k hlavě)

pro své přední nohy. (máváme rukama nad hlavou)

K hrabání je užívá. (ruce před tělem, mačkáme dlaně v pěst)

Na cvrkání, létání taky má však vlohy. (volný pohyb po prostoru v upažení)

Hlavní část: Prolézání tunely a strachovými pytli rozmístěnými po prostoru; PH „Na larvy a rejsky“ – rejsci jsou honiči (vyberu dle uvážení například dva rejsky), kteří chytají larvy krtonožky. Ty se mohou zachránit, dokážou-li přeběhnout do úkrytu – do podzemního hnízda, které chrání samička (obdoba hry „Na ovečky“). Děti zkoušejí prolézat dírami v zemi jako krtonožka – několik dětí se posadí na zem a v každé ruce drží ve výši ramen obruč, vytvoříme tak „sít' chodbiček“ pro krtonožky. Ostatní děti – krtonožky obruče podlézají a vylézají z nich, dokud neprolezou celým „záhonkem“.

Relaxace: Děti odpočívají na zemi v jim příjemné poloze při poslechu audionahrávky cvrkotu krtonožky.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, přechod od konkrétně názorného myšlení k myšlení slovně-logickému (pojmovému), rozvoj paměti a pozornosti, přechod od bezděčných forem těchto funkcí k úmyslným, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie; osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí

Pomůcky: pohádkový příběh „O krtonožce – Jak si chránit zdraví“, obrázek krtonožky, encyklopedie, obrázkové knihy, mapa podzemního bludiště, drahokam, lepící hmota, obrázek skřítky Plamínka, maňásci žízal, zvoneček, plastelína, podložky

Poslech pohádky, děti následně s pohádkou pracují – odpovídají na otázky pod textem. Děti poté zkoušejí zdramatizovat včerejší pohádku o žížale. Učitelka vybírá děti, které mají chuť hrát, ale podněcuje také stydlivější svěřence. Napomáhá společně s dalšími dětmi v replikách žížal. Děti modelují krtonožku a jiná už známá zvířata z podzemí z plastelíny.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): manipulovat s předměty, zkoumat je, porovnávat a třídit je

Pomůcky: přírodniny, které děti najdou v přírodě

Děti na zahradě třídily přírodniny, které našly, podle barev, velikostí, tvarů.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit

Pomůcky: píseň „Co se děje pod zemí“

Opakování dosud poznaných říkanek a písničky „Co se děje pod zemí“.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské)

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Ranní cvičení bylo pro děti zajímavé – vyzkoušely si novou aktivitu s obručemi. Aktivita bavila jak „krtonožky“, tak děti, které držely obruče. Tato hra u dětí podněcuje spolupráci a komunikaci. Děti držící obruče se přizpůsobovaly potřebám „krtonožek“, napovídaly jim, kudy mají prolézat. Relaxace pro děti byla příjemná a zábavná – masírovaly si záda. Vybrala jsem dvě mladší děti, aby našly dopis s pohádkou. Protože se jim nedařilo, ostatní děti už začínaly být rozčilené a chtěly dopis přinést. K dvěma mladším dětem se připojil další hledač, který dopis okamžitě našel. Mohli jsme si tak přečíst pohádku. Nejprve jsem dětem ukázala obrázek krtonožky a vyprávěla o tom, že máme krtonožky na zahradě. Při poslechu se několik dětí ošívalo, pohádka pro ně byla dlouhá. Na otázku, co jsou námluvy, děti odpovídaly: „Že někdo namlouvá.“ Co to znamená? „Že žaluje.“ „Pohádka byla o krtonožce, sameček byl Jindra.“ Vysvětlila jsem dětem slovo námluvy. „Aby k ní doskákala, doletěl – to musel zařídit Jindra.“ „Křídla dělá zvuk.“ Jaký byl Jindra? „Nedával pozor. Nebyl opatrný.“ „Byl nemocnej, protože on se říznul do toho křídla tím špičákem.“ „A pak brknul a střep mu vletěl do toho křídla.“ „Můžeme si ublížit, potom bychom se mohli pořezat o zrcadlo.“ „Můžeme běhat a takhle zabrnout“ „A nebo třeba zakopnem.“ „Nebo spadnem, zakopnem o kámen.“ „Ukradne nás někdo.“

„My jsme poslouchali předtím v rádiu, že se jedna holčička ztratila.“ „A my jsme slyšeli, že dvě kočky se ztratily.“ Co uděláme, když se zraníme? „Tak přivoláme pana doktora nebo záchranku.“ „Anebo třeba sanitku.“ „Mohl by nás někdo jiný odvézt do nemocnice a tam nás vyšetřit.“ „Můžeme mu něco zalepit, dát obklad. Můžeme ho pohladit.“ Děti stojí o nalepování obrázku a drahokamu. Prohlíželi jsme zvířátka, která už známe. Připomněli jsme si pohádku o žízale. „O žízale.“ „Jedna byla Lucka. Ne, tetka Bětka a Justýna!“ „Ne, ta byla Marcela...“ Vybrala jsem K. S. a K. B., aby s maňásky žízal sehrály divadlo. Děvčatům jsem napovídala a děti mě doplňovaly. „Stalo se, že pršelo.“ „Žízaly šly nahoru“ „A tancovaly.“ Chtěl si to ještě vyzkoušet T. B. a A. H., M. V. byl vypravěčem. „Tetičko, já bych se chtěla něco dozvědět.“ „Nechceš zažít nějaký dobrodružství?“ „A pak začalo pršet, komůrka se plnila vodou až na půdu.“ „A vylezly a pak tancovaly.“ M. V. dovypřávil dialog obou žízal, T. B. a A. H. jen pohybovaly maňásky. Aktivita při pobytu venku nadchla i ty nejmenší děti. Některé svůj kelímek naplnily rychle, potom porovnávaly s ostatními a začaly přírodniny obměňovat, jiné děti rozvážně chodily a vybíraly si, co do kelímku naaranžují. Aktivita byla velmi spontánní, děti mezi sebou komunikovaly, chodily se pochlubit učitelkám, jak jejich kelímek voní. Aktivitu děti jen nerady ukončovaly.

Sebereflexe: Připravila jsem pro děti zajímavé hry při ranním cvičení. Mile mě překvapily reakce dětí, které držely obruče. S „krtonožkami“ komunikovaly, naváděly, kudy mají prolézat, jak by to bylo asi nejlepší... Potom se vystřídal, aktivita se opakovala. Dětem se moc líbila relaxace, s kamarády si masírovaly záda podle mých instrukcí. Cvičení jsem společně s dětmi zhodnotila. Kdybych měla zhodnotit pohádku o krtonožce, vypožorovala jsem z reakcí některých dětí, že na ně byla pohádka dlouhá a ne tak zábavná, jako jiné pohádky. Na druhou stranu po předčítání se děti předháněly s odpověďmi. Dva ukrajinští chlapci na otázky nijak nereagovali, ale vydrželi naslouchat.

Připomínky, doporučení, poznámky: Je vhodné dětem nejprve scénku s maňásky zahrát. Pro mé svěřence je tato aktivita náročná, nedokážou se plně otevřít a improvizovat.

7.2.5 Putování čtvrté aneb Za mravencem obecným

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj jemné motoriky a trpělivosti při navlékání a manipulaci s mozaikou

Pomůcky: korálky, vlasec, mozaika

Mravenčí práce – děti navlékají korálky na vlasec, skládají mozaiky z dřevěných hříbků. Pozorují zvířata, která máme na přechodnou dobu ve třídě.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj pohybových dovedností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé motoriky

Pomůcky: drátěnky představující semínka, velká obruč, míče

Rušná část: Učitelka představuje mravence lupiče. Koho z dětí při honičce chytne, může se sám vysvobodit, když zdvihne jednu drátěnku a donese ji do „mraveniště“ (obruč). Hra končí, jakmile jsou všechny drátěnky vysbírané. Pro rychlejší spád lze vybrat více honičů.

Rozcvička:

Mravenci jsou siláci, (stoj rozkročný, „posilujeme“)

zpívají si při práci. (cval stranou)

Ubrání své mraveniště (stoj spatný, ruce překřížíme před tělem)

- loupežníku, zkus to příště! (hrozíme prstem)

My tě znovu porazíme, (běháme po prostoru)

vůbec se tě nebojíme. (sed na patách, hlavou kýváme „ne“ do stran)

Hlavní část: Děti si podávají mravenčí zásoby (míč) nad hlavou v zástupech. Zdolávají připravenou překážkovou dráhu (přitahování po břiše na lavičce, chůze po šikmině, sjezd ze skluzavky, chůze po polštářích, chůze po čtyřech – ruce a nohy klást do barevných kroužků na zemi, chůze po položeném lanu, slalom mezi kužely).

Relaxace: Děti odpočívají na zemi, jak je jim příjemné. Hrajeme přitom na klavír Mravenčí ukolébavku (J. Uhlíř).

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj jemné motoriky, rozvoj tvořivosti a trpělivosti

Pomůcky: plastelína, podložky

Děti modelují z plastelíny zvířecí kamarády. Mohou využít encyklopedie, obrázkové knihy, svoje knížky „Co se děje pod zemí“ s obrázky již známých zvířat.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): pochopení, že změny způsobené lidskou činností, mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit

Pomůcky: pinzeta, přenosná nádoba se zeminou a mravenci

Společně s dětmi zakládáme mravenčí farmu, pozorujeme mravence a povídáme si o jejich životě.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj jemné motoriky, rozvoj trpělivosti, tvořivosti

Pomůcky: krepový papír, lepidlo, voskové pastely

Děti z krepového papíru mačkáním vytvářejí kuličky představující vajíčka a kukly mravenců. Kuličky potom přilepují na papír, dotvářejí obrázek voskovými pastely.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: dokáže se ve skupině prosadit, ale i podřídít, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; je schopné respektovat druhé

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení: Pohádka zaujala hlavně chlapce. Děti byly pohádkou pohlceny. Na otázku, kdo je otrok, odpovídaly: „*Loupežník?*“ A. L.: „*Když někoho ukradne a pak si je vychovává, aby byli zlí.*“ Co dělají mravenci v mraveništi? „*Pracujou.*“ „*Je tam maminka královna.*“ „*My jsme viděli královnu ve stromě! Je velká!*“ „*Má křídla a kusadla.*“ „*Já jsem koukala u babičky na mravence.*“ O co se starají dělnice? „*O kukly a o úklid.*“ „*Chrání, aby tam nešli loupežníci.*“ K. B.: „*Ne, to dělaj vojáci!*“ „*Jako Vašík!*“ A jaký byl Vašík? „*Silný.*“ „*Nechtěl pomáhat na začátku, ale potom už jo.*“ Myslíte si, že se Vašík změnil? „*Změnil.*“ A co ho k tomu přimělo? „*Asi loupežníci.*“ „*Měl strach, protože byl hodně silný.*“ „*Loupežník je celý černý. Má šest nohou a klobouk s pírkem.*“ Po této aktivitě se děti přemístily ke stolečkům a modelovaly z plastelíny zvířata z podzemí. Většina z nich modelovala krtonožku, protože se mi podařilo ji odchytit na záhonu a přinesla jsem ji ráno dětem do třídy. Děti se velmi těšily na zahradu. Přihlížely sestavování mravenčí kolonie a chytání mravenců (pomocí pinzety jsem opatrně mravence vytahovala ze sklenice se zeminou a přendávala do nového obydlí). Děti byly mravenci fascinovány.

Sebereflexe: Z dnešního dne musím vyzdvihnout řikanku s pohybem, která děti zaujala – spontánně ji opakovaly během dne. Děti se tak vžily do role pracovitých mravenců, že se okamžitě zapojily do úklidu náradí a náčiní. Šest dětí společně odneslo lavičku do šatny bez mého pokynu. Vyzdvihla jsem, jak je důležitá spolupráce a pochválila je.

Připomínky, doporučení, poznámky: Tato pohádka si podle mého názoru získala více posluchačů mezi chlapci.

7.2.6 Putování páté aneb Za stonožkou škvorovou

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): manipulace s lepidlem, nůžkami; vytvořit dekompozici a kompozici celku

Pomůcky: puzzle (rozstříhané obrázky stonožky škvorové – obrázek uváděn v přílohách), pastelky, nůžky, lepidlo

Nabízíme dětem skládání puzzle k dané tematice. Obrázek krtonožky si děti vybarvují pastelkami, následně si ho mohou s mou dopomocí nebo samostatně rozstříhat na několik částí. Tyto části následně sestavují na prázdném bílém papíře. Děti nalepují dílky na papír v jednotný celek.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.)

Pomůcky: látkový padák na cvičení

Rušná část: Hry s padákem – všechny děti drží padák a chodí/běhají dle určeného směru, následně vybírám čtyři děti (čtyři barvy na padáku). Vyvolám například červenou barvu, dítě, které si mělo zapamatovat, že je „červené“, podbíhá padák ve chvíli, kdy je nahoře na protější stranu. Takových obměn her s padákem je spousta – hru ukončíme, když vidíme nižší aktivitu dětí.

Rozcvička:

Kdo ohrozí stonožku, (chodíme po prostoru s rukama před tělem s děsivým výrazem)

ví, co se s ní stane. (ťukáme si na čelo prstem)

Svine se hned v kuličku, (sbalíme se do dřepu)

nebo tasí zbraně. (vyskočíme ze dřepu do stoje)

Kusadla s jedovou žlázou, (střídavě zvedáme ruce a připažujeme)

to je její obrana, (zkřížíme ruce před tělem)

pod kůrou se schovává (usedneme do dřepu, „schováme“ hlavu)

a je velmi dravá. („válíme sudy“)

Hlavní část: Spolupráce s ostatními – vytvoření stonožky, tj. první dítě v zástupu udává směr, kudy se stonožka pohybuje, ostatní děti první dítě následují, aniž by se rozpojily. Poté zkusím s dětmi vytvořit řadu dle určitého pravidla – první tři děti si vymyslí svou polohu (vysoký klek, leh na zádech, stoj spatný...) a další děti se řadí tak, aby se vzor opakoval. Jakmile jsou všechny děti zařazeny, hodnotíme správnost provedení. Povídáme si s dětmi o náročnosti tohoto úkolu.

Relaxace: Děti leží pod padákem, vysunou ven pouze nohy. Jedno vybrané dítě přichází a zkouší uhodnout, kdo všechno leží pod padákem. Děti, které pozná, opatrně vylezou tak, aby neodkryly látku ze zbývajících kamarádů.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): vytváření základů pro práci s informacemi; vyjadřovat svoje nápady, názory ve vhodně formulovaných větách

Pomůcky: obrázek stonožky, encyklopedie, obrázkové knihy, mapa podzemního labyrintu, lucerna, drahokam, lepicí hmota, dětské knihy, namnožené materiály pro založení do knih

Před čtením pohádky si děti prohlížejí obrázky stonožky. Podle nich přemýšlejí, o čem bude pohádka, jak by se mohla jmenovat, jestli bude příběh veselý, smutný, napínavý... Přemýšlejí, kde se děj bude odehrávat, co se asi dozvědí. Po přečtení pohádky srovnávají svou představu se skutečně předčteným, hledají zásadní rozdíly, shody. Po zodpovězení otázek a rozhovorem o pohádce si vkládají vytisknuté materiály do své knížky, individuálně s každým dítětem promlouvám u mapy podzemního labyrintu – dítě slovně hodnotí dnešní činnosti (co považuje za přínosné, co se mu zdálo obtížné, co ho nebavilo apod.).

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu

Pomůcky:-

Děti na zahradě hledají hmyz a pozorují jej. Motivuji je k tomu, aby z trávy, listů a dalších přírodnin vytvořily pro hmyz domečky.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): seznamování s číselnými a matematickými pojmy a prakticky je využívat, rozvíjet zrakovou percepci – dokreslit končetiny vždy na protější straně

Pomůcky: pracovní list na rozvoj předmatematické gramotnosti (viz přílohy), obyčejná tužka, pastelky, stavebnice, kostky

Individuální rozhovory s dětmi, vymýšlení hádanek o zvířatech (učitelka vymyslí hádanku, dítě, které uhodne jako první, dál vymýšlí novou hádanku). Nabízím dětem pracovní list na předmatematickou gramotnost, děti si hrají s kostkami, staví „podzemní komůrky“ z magnetické stavebnice.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých

Odpoředi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Kolik má pavouk končetin? „Šest. Já vím, osm!“ Jak stonožka útočí? „Kůžema.“ „Kusadlama.“ „Mají v nich jed!“ Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní? „Pak bychom se nepoznali.“ „Ale poznali bychom se podle hlasu.“ „Dodávám, že kdybychom byli všichni stejní, tak to bychom měli asi stejný i hlas.“ „Protože budou všichni stejný a budou si pamatovat, jak se jmenujou.“ „Že kdyby někdo šel

pro něho do školky, no tak by si ho spletli.“ „Anebo bysme si mohli splést boty.“ „Kdybych se šel strojit, nepoznali bysme si oblečení.“ „Když se ztratí nějaký kluk, tak potom neví, jakou má čepici.“ „Kdyby byli všichni stejný, tak by si nepoznali značky.“ Co je prima na tom, že jsme každý trochu jiný? *„Že se poznáme.“ „Poznáme si značky, boty, oblečení.“* Rozhovor se točil spíše okolo materiálních věcí, tak jsem ho ukončila slovy, že je moc dobře, že jsme každý jiný. Že si tak můžeme vybírat, s kým se chceme kamarádit, s kým si budeme povídat.

Sebereflexe: Do výchovně vzdělávací nabídky jsem zařadila aktivity zábavnější (hra s padákem), ale také méně zábavné (vyplňování pracovního listu, skládání papírových puzzlí). Jsem si vědoma, že některé aktivity pro děti nebyly tak přitažlivé, jako v jiných dnech, nicméně si myslím, že je potřeba zařazovat i takové činnosti, které děti připravují v systematické práci na školu, ačkoliv je učitelka k práci musí pobídnout. Myslím si, že stonožka děti zaujala méně než jiná zvířata. Při volné hře se mě vyptávaly, jak vypadá, jakou má barvu... Ovšem neznalost může u dětí a jejich rodičů vyvolat vyšší zájem (potvrdilo se mi následující den – děti s rodiči stonožku vyhledávali v knihách, na internetu, aby je děti mohly správně vybarvit).

Připomínky, doporučení, poznámky: Bylo by dobré dětem umožnit pozorování živé stonožky nebo pustit video, které znázorňuje jejich agresivní chování apod.

7.2.7 Putování šesté aneb Za jezevcem lesním

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): hledání různých variant a řešení problémů

Pomůcky: pískováčka, pracovní list (v přílohách)

Vytváření cestiček bludiště v pískovniče, nabízím pracovní list s hledáním cesty v bludišti dle zájmu starších dětí.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): naučit se říkanku s pohybem; správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči

Pomůcky: kartonové „cihly“ či jiné kostky na cvičení

Rušná část: PH „Jezevče, vstávej“ – jedno dítě představuje jezevce spícího ve svém brlohu. Ostatní chodí okolo a jezevce hladí, jemně šimrají apod., jezevec však spí. Jakmile však učitelka zvolá: „Jezevče, vstávej!“, jezevec se probouzí a snaží se pochyťat co nejvíc dětí. Učitelka dle potřeby hru pozastaví a vymění jezevce.

Rozcvička: Zdravotní cviky s cihlami z kartonu, říkanka s pohybem

Jezevci, ti staví hrady, (vysoký klek, vzpažíme)

ve kterých jsou sami páni. (ukazují na sebe)

K hrabání a čištění použijí drápy velké. (napodobujeme hrabání na čtyřech)

Na paměti, děti, mějte: (hrozíme prstem ve stoje)

jezevec je velký rváč, („boxujeme“ před tělem)

umí klusat, couvat. (napodobujeme klus, chodíme pozpátku)

Taky je to ale spáček, (lehneme si na zem)

pak zkuste s ním promlouvat... (na konci napodobujeme chrápání)

Hlavní část: PH s cihlami z kartonu – děti chodí dokola, drží se za ruce a říkají krátkou říkanku „Jezevec, ten staví hrad. Chci být jeho kamarád!“ a postupně děti kladou cihlu na cihlu, až postaví věž hradu.

Relaxace: Děti si položí cihlu na břicho a vleže zhluboka dýchají, aby se cihla pohupovala nahoru, dolů.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): poučení o možných nebezpečných situacích; rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu

Pomůcky: pohádkový text „Pohádka o jezevci – Hledání domova“, mapa podzemního bludiště, obrázek jezevce, drahokam, lepící hmota, dětské knihy, namnožené autorské materiály k založení

Poslech čtené pohádky. Děti popisují, jak asi vypadá prostředí, kde se pohádka odehrává, jak si představují jezevce, jak to vypadá v podzemí. Po práci s pohádkou dětem rozdáme materiály k založení do vlastní knížky, zhodnotí průběh dnešních činností (vyžadují, aby se děti pokoušely vyjádřit se celými větami), prohlížíme společně mapu pod zemí a doposud ušlou cestu za první týden našeho projektu.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): manipulace s přírodními materiály

Pomůcky: přírodniny

Pobyt na školní zahradě, hledání klacíků, kamínků – děti kreslí do písku, do hlíny.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): prohlížení a „čtení“ knížek, rozvoj kooperativních dovedností

Pomůcky: encyklopedie, knihy, fixy, papíry na kreslení, kartonové cihly

Prohlížení obrázkových knih, encyklopedií, kresba jezevce fixem, zakládání do své knížky. Děti z kartonových cihel chtěly znovu stavět podzemní hrady jezevců, následně si v obydlí hrály na jezevce, procházely vzniklým bludištěm, vylepšovaly odbočky a křižovatky.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Jak pohádka asi dopadla? „Dobře.“ „Špatně, protože jezevec se ztratil.“ „U té podzemní díry bludiště, dopadlo to dobře, protože pak pokračoval po té čáře. Po bludišti. Pak našel brloh.“ A. H.: „Že by po sobě nechal tlapky na zemi a po těch tlapkách by zase chodil nazpátek.“ „Že našel maminku.“ „Co třeba, že by lezl pozpátku? Třeba by se zahrnul hlínou a pak by nevěděl, kudy šel. Tak by šel na druhou stranu, pak by vylezl a viděl tu svou díru. Pak by šel po těch svých stopách a pak se dostal nahoru a dolu k mamince.“ Co je srpek měsíce? „Červánky?“ „Tma.“ „Že se změnil čas.“ „Že je dýl světlo.“ Vysvětlila jsem přiměřeným způsobem fáze měsíce. „Ještě může být kulatý.“ „A můžou být světla a z toho lítaj komáři i můry.“ Proč se jezevec bál pytláka? Kdo je vůbec pytlák? „Že je zlej.“ „Unáší děti.“ „A může někoho zastřelit.“ „Loupežník! Zloděj!“ „Může klidně zastřelit zvířata.“ „Může připravit takovou past, která má špičáky a oni do ní šlápnou a můžou si tam zaseknout nohu.“ Proč se ho jezevec bál? „Že by ho mohl bud' chytit do pasti, nebo zabít.“ Už se někdo z vás ztratil? „Já jsem se ztratil v obchodě.“ Chtěla jsem, aby to chlapec více rozvedl, aby pověděl, kdo mu pomohl. „Nějaká paní. Dovedli mě k nějakýmu pánovi a ten to tam vytroubil.“ „Já jsem šel s tátou v obchodě a já se vydal na nějakou špatnou stranu. A táta mě pak hledal.“ „Já jsem šla ven, když byla noc. A já jsem vůbec nevěděla, že je tma. Vzala jsem si baterku a byl tam pytlák.“ „Já jsem byla s mamkou v krámu a já jsem se tam ztratila.“ „Já když jsem jel s tatškou na kole, tak jsem nějak zabloudil.“ „Já jsem se ztratila v lese a uviděla jsem štěně.“ Teď si povíme, co bychom asi měli udělat, když se ztratíme. „Že bychom v lese hledali mamku nebo někoho, kdo by nám pomohl.“ „Musíme stát na místě, kdyby někdo přišel.“ „Nepůjdeme s cizíma lidma. Třeba by nám něco dali a to by mohlo bejt něco nebezpečný.“ „Ale policista a záchranka jsou dobří.“

Sebereflexe: K otázce, co je srpek měsíce, jsem využila dekoraci na zdi, kterou jsem vyrobila. Je zřejmé, že tento pojem je pro děti abstraktní, jelikož nemají možnost si ho osahat a porozumět mu tak. Bylo mým záměrem do příběhu zařadit i slovo, kterému děti nemusejí rozumět.

Připomínky, doporučení, poznámky: V některých činnostech, které děti nestihly ráno dokončit, pokračovaly v odpoledních hodinách. Těší mě, že si o „úkoly“ samy řekly.

7.2.8 Putování sedmé aneb Za psounem prériovým

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): manipulace s plastelínou, úklid pracovního místa

Pomůcky: plastelína, podložky, nejrůznější nástroje k tvoření (váleček, tupé nože, špejle...)

Povídám si s dětmi, čím se psoun živí, co psounům chutná z ovoce a zeleniny, děti zkoušejí vymodelovat ovoce a zeleninu z plastelíny.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): osvojení si věku přiměřených praktických dovedností

Pomůcky: míče

Rušná část: Honička „Rozrůstání rodiny“ – jeden honič chytá ostatní děti. Koho se dotkne, ten se honiče chytí za ruku a ve dvojici dál chytají ostatní děti volnou rukou (nesmí se rozpojit). Postupně vzniká řetízek. Hru podle zájmu dětí opakujeme s obměnou prvního honiče.

Rozcvička:

Psoun, to není pes, (pohybujeme se po všech čtyřech končetinách)

je to hlodavec! (ukazujeme si v dřepu na zuby)

Mlád'ata z podzemí vylézají, (pohybujeme se po všech čtyřech končetinách)

lahodné rostliny spásají. (ve dřepu mlaskáme, hladíme si břicho)

Hluboké nory psouni vyhrabou, (naznačujeme hrabání do země)

s ostatními členy rodiny vítají se s dobrou náladou. (dětí vytvoří libovolně velké skupinky a uchopí se za ruce)

Hlavní část: Děti se rozdělí do dvojic a procvičují hod míčem. Poté se děti rozdělí do trojic a hrají obdobu hry „Na třetího“ – motivuji je tím, že v každé trojici je jeden sameček, jedna samička a jejich mládě. Po chvíli hru ukončíme a děti se postaví do kruhu. Posílám na jednu stranu malý balonek (mládě psouna) a po chvíli posílám stejným směrem o něco větší míč (starší bráška malého psouna). Děti si míče rychle podávají, nesmí jim spadnout. Motivace: Bráškové se škádlí a honí. Kdo koho dožene jako první?

Relaxace: Děti si utvoří dvojice a posadí se na zem za sebe. Dítě vzadu masíruje záda kamarádovi před ním (psouna štípou blešky – jemné poštipování, drbe si kožíšek, lechtá ho větřík...). Po chvíli se vymění. Po této relaxaci si s dětmi povídáme, zda jim masáž od kamaráda byla příjemná a proč.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): pozorné naslouchání předčítanému textu, zachytit myšlenku příběhu

Pomůcky: příběh „Pohádka o psounovi – Láska změni mnohé“, obrázek psouna, drahokam, mapa podzemního bludiště, obrázek skřítky Plamínka, namnožené materiály k založení, nůžky

Děti poslouchají příběh o psounovi, následně odpovídají na kognitivní otázky. Vystřihují obrázek psouna, vlepují jej do knihy, zakládají další materiály (říkanka s pohybem, text příběhu), s dětmi hodnotíme dnešní činnosti palcovou metodou, tj. palec směřující dolů – nespokojenost, palec v rovině – docela mě to bavilo, palec vzhůru – veliká spokojenost.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): získání schopnosti záměrně řídit svoje chování a ovlivňovat vlastní situaci

Pomůcky: kameny, kůra, klacíky

Vytváření „podzemního města psounů“ z přírodnin. Motivace: Vesnice pod zemským povrchem jsou pro psouny prériové přirozeným domovem. Rozsáhlé podzemní nory mohou dosahovat až několika čtverečních kilometrů. Toto městečko může obývat pět až několik tisíc jednotlivců a je rozděleno do čtvrtí, ve kterých žijí jednotlivé rodiny. Na povrchu jsou vchody chráněny před deštěm valem z vyhrabané hlíny.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): uvědomování si vlastního těla

Pomůcky: -

PH „Na sochy“ trochu jinak – hraji melodie různých dětských písniček, a když přestanu hrát, děti znehybní. Vybrané dítě jde mezi ně, vybere si a dotykem „probudí“ sochu. Zatleská rytmický vzorec a „socha“ jej musí správně zopakovat. Poté se hra opakuje s novým dítětem, které opět bude vymýšlet svůj vzorec na vytleskávání.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícný, iniciativní a aktivní je výhodou

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Už ráno, když děti přicházely, se zajímaly o obrázek psouna. Myslely, že je to bobr, křeček nebo veverka. Vyprávěla jsem jim o způsobu jejich života, vysvětlila jsem některým, co je to prerie. Dnes jsme se zabývali pohádkovým příběhem o psounovi. Děti popisovaly psouna podle černobílého obrázku: „*Je hnědej. Má drápky a černej ocásek. Asi kouše nějaký oříšek. Nebo burákový máslo! Má malý ouško a taky fousky. Jo, má černej čumáček! A oko.*“ Děti se ptaly, co je prerie. Vyzvala jsem dvě děti, kterým jsem to ráno vysvětlovala. Nevěděly, jak to ostatním přiblížit. Zeptala jsem se

děti oklikou, co asi psoun rád jí. Tak jsem jim lépe přiblížila, co je prerie a co tam roste. Děti se smály, když jsem se zmínila o Kokovi a o jeho prolézačkách a tunelech v kleci. Na otázky chtělo odpovídat více dětí naráz. „*Psoun hrabe a pes běhá.*“ „*Pes taky hrabe, třeba kost!*“ „*Jo, hrabe dinosaurí kosti pod zemí!*“ „*Psoun kouše oříšky. Jí taky třeba banán?*“ „*A co sušený jahody?*“ Věděly, že Koko se umírní díky samičce, ale nepamatovaly si jméno. B. M. tipla jméno Eliška. Po nápovědě, že jméno začínalo na stejné písmeno, si většina dětí vzpomněla. Otázka k domácím mazlíčkům se změnila v horlivý rozhovor, každé z dětí se chtělo pochlubit, jakého mazlíčka chovají a jak se o něj starají. Poslala jsem drahokam a mluvilo vždy to dítě, které jej drželo v dlaních. U posledních několika dětí začaly ty, které své dojmy už sdělily, povídat mezi sebou s kamarády a nedávaly prostor na vyjádření zbylých dětí. Připomněli jsme si, jak se máme chovat, když druhý mluví.

Sebereflexe: Z organizačních důvodů jsem s dětmi pracovala s pohádkou až v pozdějších dopoledních hodinách (den otevřených dveří v základní škole). V pohádce se děti setkaly s neznámým slovem „prerie“. Vysvětlila jsem jim, co to je. Je možné, že tento pojem je pro děti abstraktní a většina z nich si jej nezapamatuje. Na dotazy dětí jsem reagovala pružně, u některých odpovědi jsme se s dětmi srdečně zasmály (např. když A. H. vyjmenovávala domácí mazlíčky u nich v rodině: králík „Pan Vánočka“, šnek „Piškot“ a papoušek „Bojovník“).

Připomínky, doporučení, poznámky: Příště bych vymezila ještě více času na rozhovor s dětmi – rozhovor o domácích mazlíčcích děti zaujal a všechny se toužily pochlubit ostatním.

7.2.9 Putování osmé aneb Za liškou obecnou

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): chápat prostorové pojmy, orientovat se v rovině a v prostoru

Pomůcky: rozestavěné kostičky ve tvaru bludiště, figurka lišky

Vítáme děti při příchodu do MŠ. U stolečků děti mají možnost přijít na to, která cesta vede do liščí nory (pohybují figurkou v bludišti, které jsem sestavila z kostiček lega). Zjišťujeme, zda děti znají slovo „nora“, hovoříme o dalších „příbytcích“ zvířat žijících pod zemí (hnízd, nora, brloh apod.).

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, třídění podle tvarů, rozvoj psychické i fyzické zdatnosti

Pomůcky: kartičky s obrázky geometrických tvarů, křída

Rušná část: Rozmístíme po prostoru kartičky, které otočíme obrázkem dolů. Děti – lišky se chytily nohou do pasti od pytláka, proto skáčou po jedné noze. Jakmile najdou libovolnou kartičku, otočí ji a umístí do správného „domečku“, který je označen stejným obrázkem geometrického tvaru. Vydávají se znovu hledat kartičky, dokud je neposbírají všechny. Poté společně kontrolujeme správnost umístění a děti pojmenovávají geometrické útvary.

Rozcvička: Děti cvičí s pohybovou říkankou, kterou se snadno naučí.

Lišcata společně s liškou (děti chodí v kruhu, drží se za ruce)

dostaly po hlavě šiškou. (lehne si na břicho)

To když lezly pod modřiny. (lezeme po čtyřech)

Měly na oušku modřiny. (sed na patách, taháme se za uši)

Auvajs, auvajs, to to bolí! (vyskočíme, držíme se za hlavu)

Příště chod'te pod topoly! (děti chodí v kruhu za sebou)

Od těch dob jsou lišky znalé, (zastavíme se, ťukáme prstem na čelo)

ačkoliv jsou ještě malé. (sbalíme se do klubíčka na zem)

Kmotra kmotře vyprávěla, (lehne si na bok, opřeme se o předloktí)

lišcata jim uvěřila. (zvedneme nataženou nohu a chvíli vydržíme, poté pomalu položíme)

Hlavní část: Připravíme dětem „liščí dráhu“, kdy proudovou metodou chodí po laně, strefují se míčkem do koše, přejdou lavičku, vylezou na žebřiny a plazí se po zemi.

Relaxace: Děti si vleže položí ruce na břicho. Hraju přitom na flétnu melodii písničky „Sedí liška pod dubem“. Vysvětlím dětem, jak správně dýchat – při stoupavé melodii se nadechnou nosem, při klesavé melodii vydechují ústy.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda, čísla); problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; hledá různé možnosti a varianty

Pomůcky: látkový tunel, malý stan, kartičky s písmeny

Povídáme si o tom, jaký mají děti doma pokojíček, co všechno v něm mají, jestli se starají o své hračky a uklízí si je. V liščím pokojíčku – v noře – bydlí lišcata. Postavím malý stan a před něj rozbalím látkový tunel. Když šla liška v noci na lov, malá lišcata si hrála v noře, ale neuklidila si po sobě svoje hračky – kartičky. Děti pomohou liščatům uklidit nepořádek – prolézají pytlem až do stanu, odkud vezmou jednu kartičku a vrací se s ní zpět. Až všechny děti přinesou z nory všechny kartičky, před norou z nich podle vzoru sestavují slova. Po této aktivitě děti zkoušejí poznat některá písmena, starší děti dokonce slova dokážou přečíst. Pochválím je a následně vyšlu dvě děti, aby šly najít obálku s pohádkou pro dnešní

den. Po předčítání děti odpovídají na kladené otázky, připevňují na mapu k podzemnímu labyrintu obrázky lišky a drahokam. Zakládají si materiály do knížky, přičemž sdělují svoje dojmy z dnešní nabídky činností. Ptám se dětí, co se jim líbilo nejvíce z dnešního dne.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj pohybových dovedností, rozvoj postřehu, rychlosti

Pomůcky: pytle

PH na školní zahradě „Pytlák a lišky“ – jedno dítě se stává pytlákem, snaží se chytit lišku do své pasti. Koho se dotkne, je uvězněn do doby, než k němu přiběhne kamarád a dotkne se jej. Děti mohou vyzkoušet skákání v pytli.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): posilování přirozených citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)

Pomůcky: suché pastely, kreslicí karton, knihy, encyklopedie

Děti ztvárňují lišku suchými pastely, prohlíží si obrazové materiály, knihy; hrají si s domečkem pro panenky, rozvíjejí námětovou hru na maminku lišku a neposedná liščata.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Děti vzpomínaly, v jakých pohádkách se objevila liška. „*O Budulínkovi.*“ „*O koblížkovi.*“ „*O třech kůzlátkách.*“ „*V Medovníčkovi byla liška!*“ „*Já myslím, že Kmotru lišku znám.*“ Co se stalo s pastí? „*Otevřel ji ten pan opravář.*“ „*Jakej opravář? Ty myslíš pana doktora?*“ „*My taky chodíme k veterináři s Maggie.*“ „*Dali tu past pryč.*“ Co by se stalo, kdyby tam past zůstala? „*Další zvířátko by se chytilo.*“ „*Tam je takovej kroužek a do toho by se chytilo.*“ „*Třeba i jáma!*“ „*Do lesa musíme jít s rodičema nebo s babičkou a dědou.*“ Co je revír? „*Ptáček?*“ „*Liška?*“ „*Past.*“ „*Ten je takovej, kde nastražili pasti.*“ Žádné z dětí nevědělo, jak vysvětlit slovo revír. Co se dělá na čekané? „*Že se diví.*“ „*Že se čeká. Myslivec! Čeká na lišku a na nebezpečný zvířata. Na srnku.*“ Jaká číhají nebezpečí na zvířata v lese? „*Medvědi.*“ „*Myslivec.*“ „*Ne ne, myslivec jim pomáhá. Dává jim kaštiny třeba do krmelce.*“ Může být liška člověku nebezpečná? „*Protože může bejt třeba nemocná a může někoho nakazit.*“ „*Může někoho kousnout.*“ „*Může mít vzteklinu!*“ „*Dostali bysme vzteklinu, kdyby nás kousla.*“ „*Maminka by nám dávala třeba sirup, abysme se uzdravili.*“ „*To nám nepomůže!*“ Kdo mívá pod čepicí? Co to

znamená? „Nápad!“ „Pod čepicí může získat nápad.“ „Že se tam vyklube nápad.“ A kde se ten nápad vyklube? „V mozku!“ Všichni jsme se začali smát. „Třeba ten nemocnej kašel může vyskočit na vlasy a pokousat nás.“ Přešla jsem k další otázce. Děti, zachránily jste někdy nějaké zvířátko? „Já medvěda.“ Jak jsi ho zachránila, Karolínko? A. K.: „Nestyd’ se.“ „Já vím, já jsem našla srnku.“ „Já jsem viděl jelena.“ „Já zachránil srnku, když šlápla na špičáky a ono se to otevřelo.“

Sebereflexe: Mezi zvířata, která se objevují v projektu, jsem vhodně zařadila lišku. Děti lišku znají, mohly se s ní už setkat. Myslím, že jsem celý den postavila na vhodné motivaci, činnosti na sebe přirozeně navazují. Aktivita, při které děti skládaly slova podle předlohy, byla pro starší děti přitažlivá. Překvapilo mě, kolik dětí již dokáže „přečíst“ písmena, některé dokonce celá slova.

Připomínky, doporučení, poznámky: Není důležité, aby předškolní děti dovedly přečíst slova napsaná tiskacím písmem. U těchto několika dětí je zřejmá podpora rodiny – okoukaly to od starších sourozenců, kteří již navštěvují základní školu.

7.2.10 Putování deváté aneb Za myší domácí

I. RANNÍ HRY

Pomůcky: -

S dětmi individuálně u stolečku procvičuji gymnastiku mluvidel a následně děti vymýšlejí rýmy na mnou vyřčená slova, např. klíč (míč, rýč), zámek (dárek, plánek), myšička (holčička, lištička) a další.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): uvědomění si vlastního těla, uvolnění tělesného napětí

Pomůcky: stuhy

Rušná část: Děti si za kalhoty zastrčí stuhy, které představují ocásky. Určím jednoho honiče – neposedného myšáka, který si chce s ostatními myškami hrát a škádlí je. Snaží se jim ocásky vzít. Děti bez stuhy se postaví do myšího doupěte (na okraji prostoru pro honičku). Hra končí, až myšák sebere všechny ocásky/stuhy nebo podle situace (když je honič pomalejší a nedaří se mu ocásky pochyťat, po chvílce hru opakujeme s jiným honičem).

Rozcvička:

Myšák Rostík, celý bílý, (pochodujeme na místě)

už měl doma dlouhou chvůli. (lehneme si na břicho, opřeme se o předloktí, kopeme se nohama do hýždí)

Vypravil se v dešti z domu, (pochodujeme na místě)

potom zadíval se dolů. (skloníme hlavu – brada se dotýká hrudníku)

Šedá myška na něj mává, (máváme oběma rukama)

začla mít Rostík ráda. (chytíme se s kamarádem za ruce)

Každý z nich byl jiný dost, (chodíme ve dvojici dokola)

to jim nezkazí radost. (ve dvojici se držíme za ruce a vyskakujeme do výšky)

Hlavní část: Po říkance s pohybem si protáhneme tělo (zařazují protahovací cviky na všechny části těla – cvičíme se stuhou). Děti nacvičují ve dvojicích skok do dálky – každé využije svou stuhu, položí ji na vymezenou stranu prostoru. Děti se musejí správně rozhoupat v kolenou a skočit od stuhy co nejdále. Kam doskočí, tam jim kamarád poposune stuhu. Můžeme tak poměřovat, kdo doskočí dál například v pětiskoku.

Relaxace: Hraju na klavír pomalé melodie, děti se „vláčně“ procházejí, stuha vlaje za nimi (ruce ve vzpažení). Podle mých instrukcí se stuhou manipulují (zvedneme stuhu nad hlavu, pomalou se zatočíme, skloníme se a stuha nám vlaje za zády...). Předem jim vysvětlím, že aby si hezky odpočinuly, mají vnímat proud vzduchu a poletování svojí stužky.

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních; rozvoj orientace v prostoru

Pomůcky: pohádkový příběh „Pohádka o myši – Každý z nás je jiný“, obrázek skřítky Plamínka, mapa podzemního bludiště, drahokam, lepící hmota

Děti, jako každý den, hledají v prostoru třídy schovanou obálku s pohádkou a zaposlouchají se do předčítaného textu. Následně odpovídají na kladené otázky. Poté se s dětmi přesouvám do „hudební“ mateřské školy, kde naslouchají besedě na téma „Smysly zvířat“. Děti se seznámí se savci, ptáky, hmyzem a také s hadem. Beseda se zaměřuje na smysly zvířat, kdy je dětem velmi dobře vysvětlen princip jejich lovu, obrany, k čemu smysly užívají, kterými smysly nedisponují apod.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé motoriky

Pomůcky: -

Děti z vlastní iniciativy hrají hru „Na kočku a myš“ na školní zahradě.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj tvořivého řešení problémů, porovnávání, poměřování délky

Pomůcky: -

S dětmi si opakujeme některé naučené říkanky a píseň „Co se děje pod zemí“, zkoušejí vázat uzle – svazují stuhy dohromady. Aktivitu provádějí na koberci a vzájemně si poměřují délku svých „myších ocásků“.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Čím se živí myši? „*Sýrem.*“ Ano, to je pro myšky pochoutka. Co ještě jedí? „*Salám.*“ „*Mrkev.*“ „*I ovoce!*“ „*Já myslím, že hrušku.*“ „*A dort.*“ „*Myšky snědí všechno možný.*“ Potom se mě děti ptaly, jestli by myš snědla starou deku, boty, ponožky, punčocháče. Hlasitě se smály. „*Housku a rohlík.*“ Když ta myš sní všechno, není jen ovoce nebo maso... Jak se tomu říká? Odpovídá pouze T. B.: „*Všežravec.*“ Kde žil Rostík? „*V podzemní komůrce.*“ „*Ve skleničce!*“ „*Byla někde ve stodole nebo na kuchyňské lince.*“ Jak se staráme o naše zvířátka? „*Pečlivě.*“ „*Hezky.*“ Co to znamená? „*Já to vím, že ty zvířátka krmíme.*“ „*Dáváme jim napít.*“ „*Musíme být na ně trpěliví.*“ „*Dáváme jim třeba jídlo i vodu.*“ „*Aby nebyly smutný, tak si s nimi hrajeme.*“ „*Já si hraju s papouškem.*“ Dvě děti povídaly, jak zvířátka cvičí. Vzpomněly si, že myši běhají „*v takových kolečkách a tam cvičí.*“ Jsme všichni stejní? „*Ne, to bychom se nepoznali.*“ „*Hádali bychom se.*“ „*Že by všechno dělali po někom, všechno stejný. Opičili by se.*“ „*Jsme jiný.*“ „*Máme jiný trička a třeba jiný ponožky a vlasy.*“ „*Lišíme se od šatů.*“ Ano, lišíme se oblečením, máme jiné účesy. Čím se ještě lišíme? Adámku, pověz slovo „*myšička.*“ A teď to řekni ty, Kájo. Dětem došlo, na co narážím. „*Máme jinej hlas!*“ „*Někdo má krátký vlasy a někdo dlouhý.*“ „*Někdo má jiný obličej.*“ Je správné povyšovat se nad druhé? Proč? „*Ne.*“ Děti dál nevěděly, jak odpovědět. Shrnula jsem Rostíkovo chování k šedé myšce. Proč bychom to neměli dělat, takhle se povyšovat? „*Protože by se s náma nikdo nekamarádil.*“ „*A ani by si s námi nikdo nehrál.*“ „*A nepovídal.*“ „*Ani by si s náma nikdo nečetl.*“ „*Nikdo by ani s náma nezpíval, nikdo by k nám nechodil.*“ Co vyplývá z dnešní pohádky? „*Máme být na sebe hodný. Nikdo nesmí poroučet. Všichni jsme kamarádi a máme se rádi.*“

Sebereflexe: Myslím si, že jsem zvolila vhodné aktivity se stuhou, které přilákaly pozornost všech dětí. U dětí jsem pozorovala zdravou soutěživost, na konci poměřování délky pětiskoků jsem ocenila všechny děti slovní pochvalou, se všemi dětmi jsem si plácla. Těší mě, že se děti zapojují do úklidu pomůcek, pomáhají mi.

Připomínky, doporučení, poznámky: Beseda o smyslech zvířat byla vynikající. Děti i pedagogický doprovod nesmírně zaujala. Děti měly možnost přímého kontaktu se zvířaty, odnesly si z besedy plno zážitků.

7.2.11 Putování desáté aneb Za ještěrkou obecnou

I. RANNÍ HRY

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj tvořivosti, jemné motoriky

Pomůcky: barevné papíry, lepidlo, nůžky, tuš, špejle (popř. vypsany fix)

Vítám se s dětmi při příchodu do třídy. Děti nosí svoje knihy a ukazují mi poslední vybarvený obrázek, povídáme si o včerejší pohádce. Děti si hrají se dřevěnými vkládačkami u stolečků, rozvíjejí námětovou hru na veterináře, který ošetřuje poraněná zvířata z chovné stanice. Individuálně děti vystřihují „knihu“ z barevného papíru, přilepují na knížku písmena podle vzoru (POHÁDKY), obkreslují svoje ruce na barevný papír a vystřihují je. Používají lepidlo a obrázek dokončují kresbou vlastního obličeje tuší – vzniká tak obrázek, jak si čtou pohádkovou knihu.

II. RANNÍ CVIČENÍ

Cíle (včetně dílčích cílů): uvědomění si vlastního těla, rozvoj schopnosti sebeovládání

Pomůcky: drátěnky

Rušná část: Vysvětlím dětem pravidla hry „Kamínková honička“ – děti běhají po prostoru, jedno vybrané dítě – honič – je chytá. Koho se dotkne, ten se promění v kamínek (stočí se na zemi do klubička). Jakýkoliv kamarád, který je stále ve hře, „kamínek“ může probudit pohlazením. Hru po chvilce opakujeme s jiným honičem.

Rozcvička:

Ještěrka je tuze hbitá, (běháme po prostoru)

svým ocáskem rychle kmitá. (stoj na místě, otáčíme hlavou zleva doprava)

Sluníčko má velmi ráda, (podíváme se ke stropu a ve vzpažení „třepeme“ prsty)

nahřívá si na něm záda. (hluboký předklon)

Umí chytat mouchy skvěle! (poskakujeme a svíráme ruce v pěst jako při chytání)

Co se s ní v podzemí děje? („krčíme“ rameny)

Tam přespává, když je zima. (lehneme si na zem)

Ukažme si, jak usíná. (odpočíváme se zavřenýma očima)

Hlavní část: Dětem vysvětlím, co budou dělat. Z jednoho určeného místa v prostoru vezmou z hromádky jednu drátěnku a přes slalom s ní utíkají přes vymezený prostor, kde ji umístí

do košíku. Potom už běží rovně ke svému družstvu a předávají štafetu plácnutím. Hru hrajeme v několika menších družstvech (část dětí může fandit a potom se vymění).

Relaxace: Děti si lehnou na záda, položí si drátěnku na bříško a snaží se správně dýchat. Obcházím je a kontroloji správnost dýchání (při nádechu drátěnka stoupá, při výdechu klesá – nádech nosem, výdech ústy).

III. ŘÍZENÉ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální

Pomůcky: příběh „Pohádka o ještěrce – Jak se chovat ke zvířátkům“, obrázek ještěrky, drahokam, mapa podzemního labyrintu, obrázek skřítky Plamínka, lepicí hmota

Usedneme s dětmi do kruhu okolo rozložené mapy podzemního labyrintu, obrázku skřítky a ještěrky. Naposledy jde několik dětí hledat obálku s pohádkovým příběhem. Děti vědí, že dnes nás čeká poslední pohádka a návštěva městské knihovny. Předčítám jim pohádku, děti odpovídají na kladené otázky. Povídáme si o celém projektu a chystáme se do knihovny.

IV. POBYT VENKU

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny

Pomůcky:-

Okamžitě po předčítání vycházíme do města na návštěvu knihovny. Paní knihovnice mají pro děti připravený program, rozdělují si děti na dvě skupiny (starší a mladší děti), každá z nich se věnuje jedné skupině. Povídají si s dětmi o knížkách, o tom, jak s knihami zacházet, jak si mohou chodit půjčovat knihy do knihovny, předčítají jim úryvky pohádek, děti vybízejí k aktivitě. Ke konci si děti mohou půjčit jakoukoliv vystavenou a dobře přístupnou knihu a listovat si v ní. Paní knihovnice jim na přání povídají, o čem knihy jsou apod.

V. ODPOLEDNÍ ČINNOSTI

Cíle (včetně dílčích cílů): rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání

Pomůcky: pastelky, papír

Děti kreslí zážitky z návštěvy knihovny pastelkami. O návštěvě si individuálně povídáme. Děti si z vlastní iniciativy stříhají srdíčka a nalepují je k obrázku.

VI. ZHODNOCENÍ DNE

Cíle (včetně dílčích cílů): Podařilo se mi splnit stanovené cíle (mj. se činnostmi prolínaly další cíle).

Klíčové kompetence: dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)

Odpovědi a reakce dětí, hodnocení aktivit: Před samotným předčítáním dvě děti hledaly schovaný dopis s pohádkou. Skřítek si z nás dnes trochu vystřelil, do obálky schoval pohádku o myšce. Děti ale podle obrázku správně určily, že dnes bude pohádka o ještěrce. Když jsem prostřednictvím skřítky dětem sdělila, že dnes si budeme povídat o poslední pohádce a skřítek nás brzy opustí, byly smutné. Zeptala jsem se, kde odpočívají ještěrky. „*Na kameni.*“ „*Odpočívají tam, kde je sluníčko.*“ „*Leží a opalují se.*“ „*Vyhřívají se.*“ „*Protože mají rádi slunce.*“ „*Protože je krásně hřeje.*“ Kde byly ještěrky schované přes zimu? „*Pod kamenem, pod zemí.*“ „*A bály se těch lidí, co na ně házeli kameny. A projížděl tam kočár.*“ Čím se ještěrka živí? „*Hmyzem.*“ „*Listama.*“ „*Má ráda žížaly a ještě má ráda mouchy.*“ „*Jako žába.*“ Víte, co je rejsek? Děti nevěděly. Přiblížila jsem jim toto zvíře. „*Ale ještěrka dědečkovi hodně pomáhala.*“ Proč se ještěrka bála lidí? „*Aby po ní neházeli kameny.*“ „*Protože by ji mohli zabít.*“ „*Bojí se, že ji někdo zašlápne.*“ Proč ještěrka pomáhala dědečkovi? „*Protože dědeček pomohl jí.*“ Jedno po druhém přemýšlelo, jaký poklad by chtělo najít. Děti odpovídaly: „*prstýnek, žlutý poklad, zlato největší na celém světě, zlatou korunu, drahý kameny, auto, nějaký zvířátko, pohár, diamanty barevný a peníze, stříbro, hada, náhrdelník.*“ A co byste s tím pokladem dělaly? „*Prodal bych drahý kameny v nákupu.*“ „*Hrál bych si s ním.*“ „*Něco bych koupil.*“ „*Kdybych našla prstýnek, dali by si na svatbě.*“ „*Koupila bych si dům se zahradou.*“ „*Já bych se rozdělil s Danečkem a Marečkem.*“ Co kdybyste našly nějaký hodně starý poklad, třeba prastaré mince? „*Dal bych ty starý věci do archie.*“ „*Do muzea!*“ „*Protože jsou starý, tak bysme se všichni o to rozdělili v muzeu.*“ Hned po předčítání jsme navštívili městskou knihovnu. A. L. napadlo, že by s sebou do knihovny ráda vzala Plamínka. Spatřuji v tomto nápadu hluboké zaujetí tématem. Tuto myšlenku jsem s nadšením ocenila a knížku jsme nesli do knihovny. Paní knihovnice měly pro děti připravený program – povídaly o správném zacházení s knihou, jak funguje knihovna, předčítaly z pohádkových knih a děti si knihy mohly prohlížet. Adélka se pochlubila svojí knížkou a po celou dobu nás také sledoval skřítek Plamínek.

Sebereflexe: Dnešní den byl pro mě samotnou skvěle strávený. Mám radost, že se mi podařilo zakončit projekt takovou příhodnou aktivitou, jakou je návštěva knihovny.

Připomínky, doporučení, poznámky: Naplánovat návštěvu knihovny je skvělá doplňková aktivita, která všechny děti potěší. Mohli jsme si názorně ukázat všechno, o čem jsme již na začátku projektu s dětmi mluvili.

7.3 Vyhodnocení

V této kapitole vyhodnotím celkovou realizaci projektu „Co se děje pod zemí“ a stanovené hypotézy.

7.3.1 Reflexe projektu

Domnívám se, že jsem dětem poskytla prostřednictvím tohoto projektu možnost samostatného projevu. Po předčítaném textu jsem dětem kladla mj. otázky zjišťovací. Mohly tak prokázat získané vědomosti. Další otázky byly zaměřeny k tvořivému myšlení atp. Se získanými daty jsem následně dále pracovala. Výsledky z nich získané prezentuji v následující kapitole.

Pro každý den jsem přiřadila několik cílů (včetně dílčích cílů) z RVP PV, které jsem vhodně sestavenou vzdělávací nabídkou dokázala naplnit. Děti se přiblížily ke klíčovým kompetencím, které jsou rovněž v samotném projektu vypsány. Jde o stručný přehled cílů a kompetencí, jelikož v rámci projektu či integrovaného bloku se prolíná několik vzdělávacích oblastí a tudíž i cílů. Poukázala jsem na stručný přehled některých z nich.

Přínosem projektu je dle mého názoru ucelená koncepce a zajímavé zastřešující téma. Můj projekt byl pro děti poutavý také proto, že se s některými zvířaty z pohádkových příběhů setkaly, mohly si je osahat a pozorovat je po dobu několika dní.

Rozvoj souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu se zdokonaluje stálým procvičováním. Můj projekt může být pro další učitelky mateřských škol jakýmsi startovacím můstkem, od něhož se odrazí. A protože by celý projekt postrádal smysl, kdybych ho s dětmi pouze zrealizovala a nenavázala dalšími aktivitami, dodávám, že dalšími výhledovými tématy, která je vhodné propojit s projektem „Co se děje pod zemí“, mohou být témata jako například „U vody“, „Co se děje v trávě“, „Zvířata našich zahrad“ a další.

Projekt „Co se děje pod zemí“ jsem s dětmi realizovala v březnu 2017. Tento měsíc je měsícem knihy. Závěrečná návštěva knihovny dala mému projektu to pravé zakončení a ucelení nepsaných pravidel v naší třídě, která z projektu vyplynula (týkající se zacházení s knihou, jak se chovat při předčítání apod.).

Skrze pochvalu udělenou celému kolektivu dětí i jednotlivcům, jsem vzbuzovala a rozvíjela sebedůvěru, zejména u dětí pasivnějších, které při řešení společných úkolů

získávají chuť k dalším činnostem. Realizace zároveň posílal přívětivé klima ve třídě. V přílohách práce uvádím pro zajímavost odpovědi dětí na kladené otázky.

7.3.2 Vyhodnocení stanovených hypotéz

Po realizaci projektu jsem vybrala od všech dětí, které se účastnily vytvořené knihy. Zároveň se mi úspěšně navrátili vyplněné dotazníky. Nyní se tedy budu věnovat vyhodnocení jednotlivých hypotéz.

7.3.2.1 Hypotéza 1

H1: Pravidelné předčítání podněcuje děti k vyšší koncentraci a motivaci.

Stěžejním podkladem pro vyhodnocení této hypotézy mi bylo vlastní hodnocení dětí. Z reakcí dětí při předčítání jsem definovala vlastní hodnotící škálu s následujícími úrovněmi:

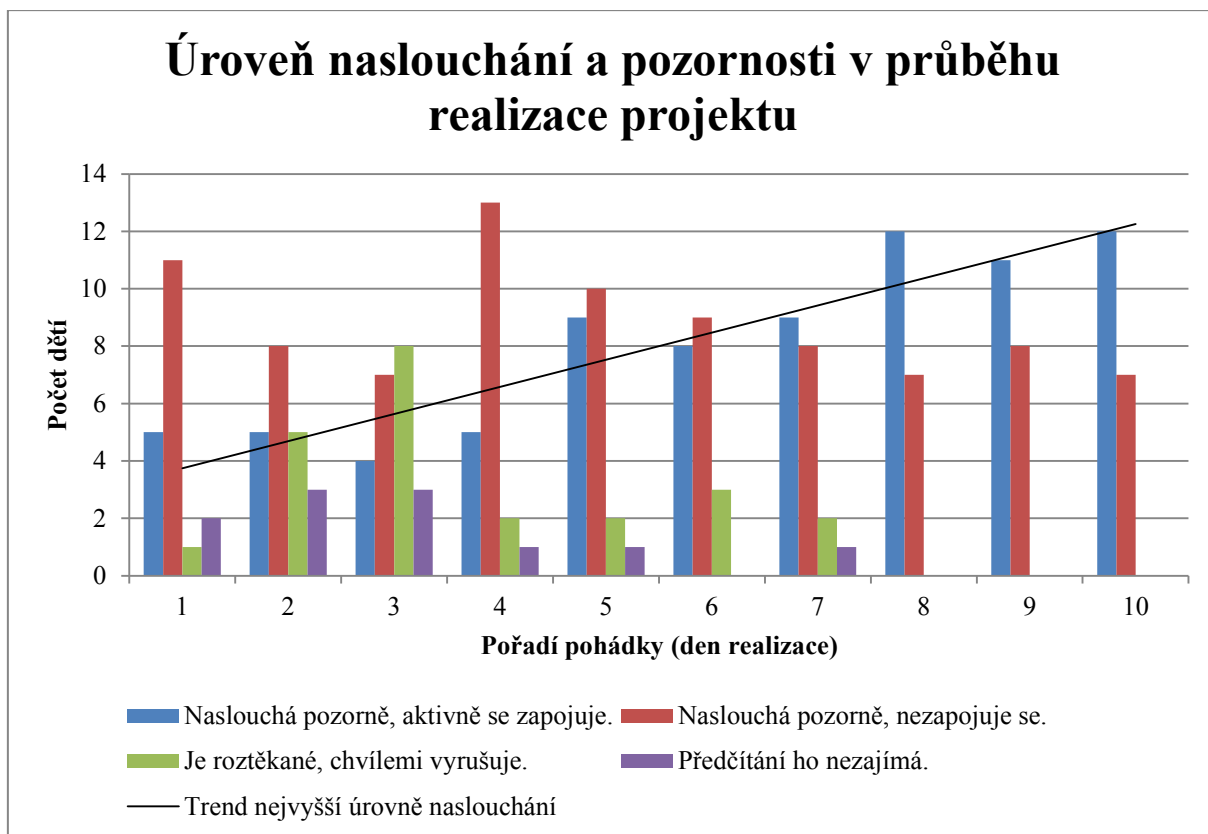
- Nezúčastnilo se.
- Naslouchá pozorně, aktivně se zapojuje.
- Naslouchá pozorně, nezapojuje se.
- Je roztěkané, chvílemi vyrušuje.
- Předčítání ho nezajímá.

Toto hodnocení jsem sestavovala ve spolupráci s kolegyní na třídě po každé pohádce individuálně pro každé dítě. Výsledky jsou v agregované podobě zaznamenány v následující tabulce. Detailní výsledky přikládám v přílohách.

Pohádka v pořadí realizace	Naslouchá pozorně, aktivně se zapojuje.	Naslouchá pozorně, nezapojuje se.	Je roztěkané, chvílemi vyrušuje.	Předčítání ho nezajímá.	Celkem
Pohádka 1 (o krtkovi)	5	11	1	2	19
Pohádka 2 (o žížale)	5	8	5	3	21
Pohádka 3 (o krtonožce)	4	7	8	3	22
Pohádka 4 (o mravenci)	5	13	2	1	21
Pohádka 5 (o stonožce)	9	10	2	1	22
Pohádka 6 (o jezevci)	8	9	3	0	20
Pohádka 7 (o psounovi)	9	8	2	1	20
Pohádka 8 (o lišce)	12	7	0	0	19
Pohádka 9 (o myši)	11	8	0	0	19
Pohádka 10 (o ještěrce)	12	7	0	0	19

Tabulka 1 - Úroveň naslouchání a pozornosti v průběhu realizace projektu

Ze sestavené tabulky jsem vytvořila sloupcový graf obohacený o znázornění trendu.

Graf 1 - Úroveň naslouchání a pozornosti v průběhu realizace projektu

Z grafu lze vyčíst následující zajímavosti:

- V prvních dnech se jen malá část dětí aktivně zapojovala.
- Nejméně děti zaujaly pohádky v druhý a třetí den realizace.
- Poslední tři dny projektu se nevyskytovaly děti, které by spadaly do „nejnižších“ dvou stanovených úrovní.
- Trend nejvyšší úrovně (Naslouchá pozorně, aktivně se zapojuje) je jednoznačně rostoucí.

Jsem si vědoma malého vzorku dětí, nicméně pro mé porovnání s již realizovanými výzkumy (např. Matoušková, 2015¹) se jeví jako adekvátní. Díky vlastnímu zkoumání s tvrzeními souhlasím a hypotézu mohu prohlásit za pravdivou.

7.3.2.2 Hypotéza 2

H2: Stav domácího čtenářského zázemí má zásadní vliv na rozvoj souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku.

¹ MATOUŠKOVÁ, Jitka. *Analýza projektu zaměřeného na rozvoj lexikálně-sémantické jazykové roviny u dětí v běžné mateřské škole* [online]. Brno [cit. 2017-04-19]. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Petr Kopečný.

Podkladem pro hypotézu č. 2 byl dotazník od rodičů, konkrétně především otázka: Uved'te, kolik času trávíte se svým dítětem nad knihou (prohlížení, četba) denně. Tuto otázku, resp. odpověď na ni, považuji za vypovídající o podnětném čtenářském zázemí v rodinném prostředí. Druhým podkladem hypotézy byla domácí příprava (zpětná vazba). Rodiče zaznamenávali autentické odpovědi dětí na otázky uvedené pod textem pohádky. Do výzkumu byly zahrnuty jen vybrané otázky (především ty, které umožňovaly kreativnější odpovědi):

- Jak krtek vypadá?
- Co je spižírna?
- Jak se krtek Lojza zbavil své lenosti?
- Jak žížaly vypadají?
- Víte, jak lidé říkají žížalám? Proč asi?
- Zažili jste vy nějaké dobrodružství? Vyprávějte.
- Co jsou to námluvy?
- Jak probíhají?
- Víte, kdo je otrok?
- Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní?
- Jak pohádka dopadla? Dovyprávějte příběh vy, děti.
- Jak bychom se (ne)měli chovat k domácímu mazlíčku?
- Jsme všichni stejní? Čím se od sebe lišíme?
- Je správné povyšovat se nad druhé? Proč?

Odpovědi na otázku z dotazníku jsem si pro lepší uchopení rozčlenila do čtyř úrovní doby strávené s dítětem nad knihou. Úrovně byly následující:

- Více než 30 minut denně.
- Do 30 minut denně.
- 10 až 20 minut denně.
- Pouze několikrát týdně.

Zpětnou vazbu od rodičů (odpovědi dětí na otázky pod textem) jsem si taktéž rozřadila do čtyř úrovní:

- Odpovídá celou větou.
- Odpovídá jednoslovně.
- Nezná odpověď.
- Nechce odpovědět.

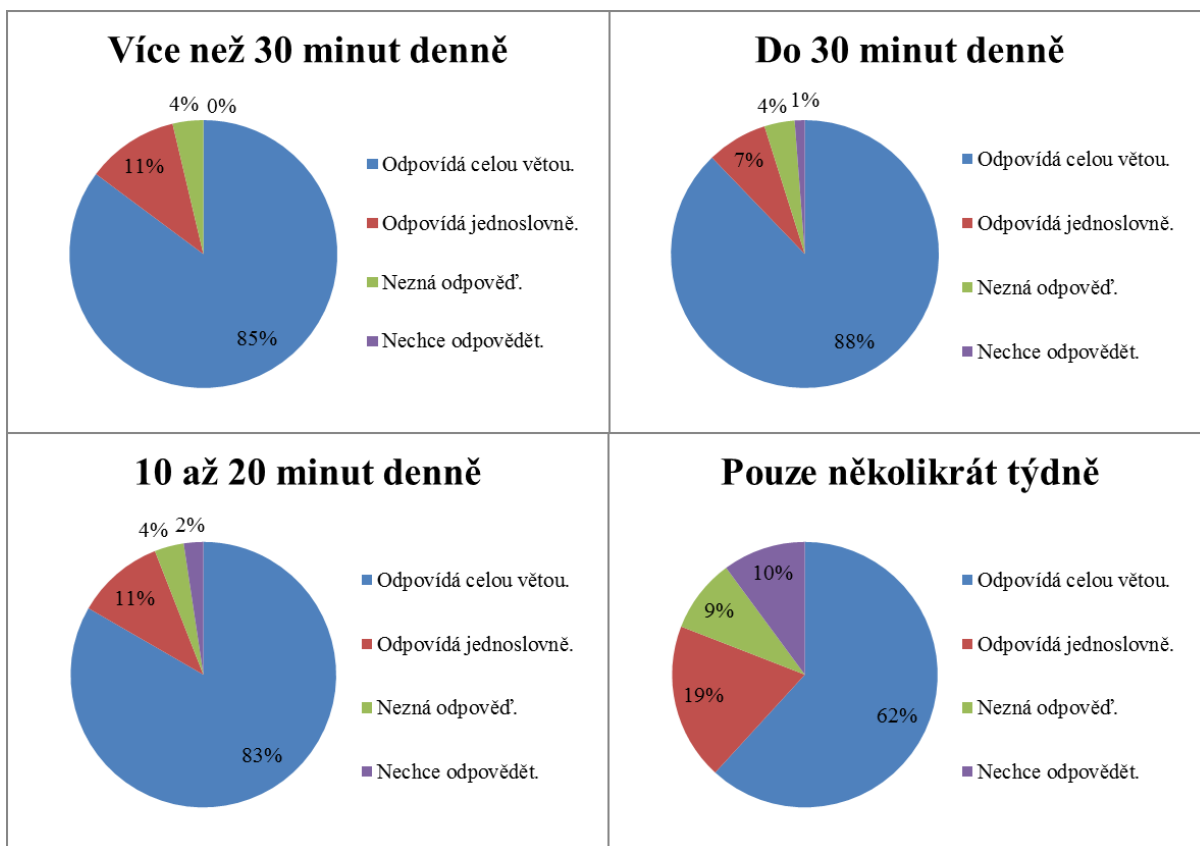
Kumulované výsledky jsou zaznamenány v následujících tabulkách. První z tabulek vyjadřuje četnost odpovědí, druhá potom procenta (lépe uchopitelná pro následující graf). První z tabulek navíc obsahuje informaci o počtu výskytů jednotlivých odpovědí (čas strávený s dítětem nad knihou). Je tedy patrné, že jen 2 děti tráví doma nad knihou více než 30 minut denně a 6 dětem není čteno pravidelně. Detailní záznamy jsou opět přiloženy v příloze.

Čas strávený s dítětem nad knihou	Počet výskytů	Odpovídá celou větou	Odpovídá jednoslovně	Nezná odpověď	Nechce odpovědět
Více než 30 minut denně	2	23	3	1	0
Do 30 minut denně	5	72	6	3	1
10 až 20 minut denně	7	70	9	3	2
Pouze několikrát týdně	6	55	17	8	9

Tabulka 2 - Úroveň odpovědí x čas trávený nad knihou (počet)

Čas strávený s dítětem nad knihou	Odpovídá celou větou	Odpovídá jednoslovně	Nezná odpověď	Nechce odpovědět
Více než 30 minut denně	85,19%	11,11%	3,70%	0,00%
Do 30 minut denně	87,80%	7,32%	3,66%	1,22%
10 až 20 minut denně	83,33%	10,71%	3,57%	2,38%
Pouze několikrát týdně	61,80%	19,10%	8,99%	10,11%

Tabulka 3 - Úroveň odpovědí x čas trávený nad knihou (procenta)

Graf 2 - Úroveň odpovědí v závislosti na čase stráveném s dítětem nad knihou

Uvedené koláčové grafy znázorňují poměr úrovně autentických odpovědí na otázky vztahující se k jednotlivým pohádkám k době strávené s rodiči nad knihou. Na první pohled lze prohlásit, že poměr úrovní odpovědí se u třech grafů ze čtyř nikterak zásadně neliší. Jde o grafy zachycující děti, jimž je pravidelně čteno, bez rozlišení v jakém časovém rozmezí. Naopak graf znázorňující nepravidelné předčítání se od ostatních výrazně liší. Jen 62 % dětí v tomto případě odpovídá celou větou a 19 % odpověď nezná nebo nechce odpovídat. Výsledek průzkumu je samozřejmě závislý na možných subjektivních výpovědích rodičů (zda zapisovali opravdu autentické odpovědi dětí, a zda odpověděli pravdivě na otázky v dotazníku). Druhým možným zkreslením může být rozlišný věk dětí (dětí, které nejsou schopny odpovídat nebo jsou dlouhodobě nemocné, byly z výzkumu vyřazeny). I přes tato možná zkreslení lze dle mého názoru hypotézu potvrdit.

7.3.2.3 Hypotéza 3

H3: Čím zkušenější je předčtenář, tím je schopen odpovídat na otázky vyšší kognitivní náročnosti.

Podkladem pro tuto hypotézu byly opět odpovědi dětí na kladené otázky (po každém dni realizace projektu) zachycené rodiči v domácím prostředí.

Děti jsem si rozčlenila do 3 základních věkových skupin:

- Nejstarší věková skupina (věk od 6 do 7 let).
- Střední věková skupina (věk od 4 do 5 let).
- Nejnížší věková skupina (věk od 2 do 3 let).

Otázky jsem dle kognitivní náročnosti rozřadila do 4 pomocných kategorií. Kategorie jsem určila na základě prostudované literatury (zejména prostudované postupy porozumění textu využívané v testování čtenářské gramotnosti v mezinárodním výzkumu PIRLS²) a podle svého subjektivního názoru, který vycházel ze zkušeností a realizace projektu. Všechny kladené otázky (pod textem pohádek) jsem nakonec rozčlenila do těchto skupin.

- Zjišťovací
 - = Jedná se o otázky, které spadají do postupu porozumění textu vyhledávání informací, vyhledávání myšlenek, vyhledávání definic nebo slovních spojení nebo třeba rozpoznání prostředí, v němž se odehrává příběh. Na tyto otázky lze odpovědět pozorným poslechem textu, např. Čím krtek hrabe? Kde žijí žížaly? Kdy se mohly žížaly vrátit zpátky do podzemí?

² Progress in International Reading Literacy Study, testování žáků 4. ročníků základních škol jednou za pět let.

- **Interpretační**
 - = Tyto otázky vyžadují od dětí jednoduchou interpretaci textu – rozpoznání hlavní myšlenky, odvození nálady nebo atmosféry příběhu, posouzení možností chování postavy apod. Jednalo se například o otázky: Jaký byl Jindra? Jak probíhají námluvy? Proč se ještěrka bála lidí?
- **Produktivní**
 - = Produktivní otázky vyžadovaly od dětí širší odpověď a byly zaměřeny zejména na jejich osobní zkušenost, tzn., jednalo se o čtenářskou strategii propojování/hledání souvislostí, kde byly děti vedeny k tomu, aby porovnávaly události v pohádce se svými vlastními zkušenostmi, např. Jaký poklad byste chtěly najít vy samy? Jsme všichni stejní? Jak se od sebe lišíme? Může být liška člověku nebezpečná? Zachránili jste někdy nějaké zvířátko? Jaké a kde?
- **Vědomostní**
 - = Na tyto otázky nebylo možné najít odpověď v textu, ale děti zde byly odkázány na své zkušenosti z běžného života. Šlo tedy o informace mimo text, např. Čím se živí myši? Co je srpek měsíce? Co je revír?

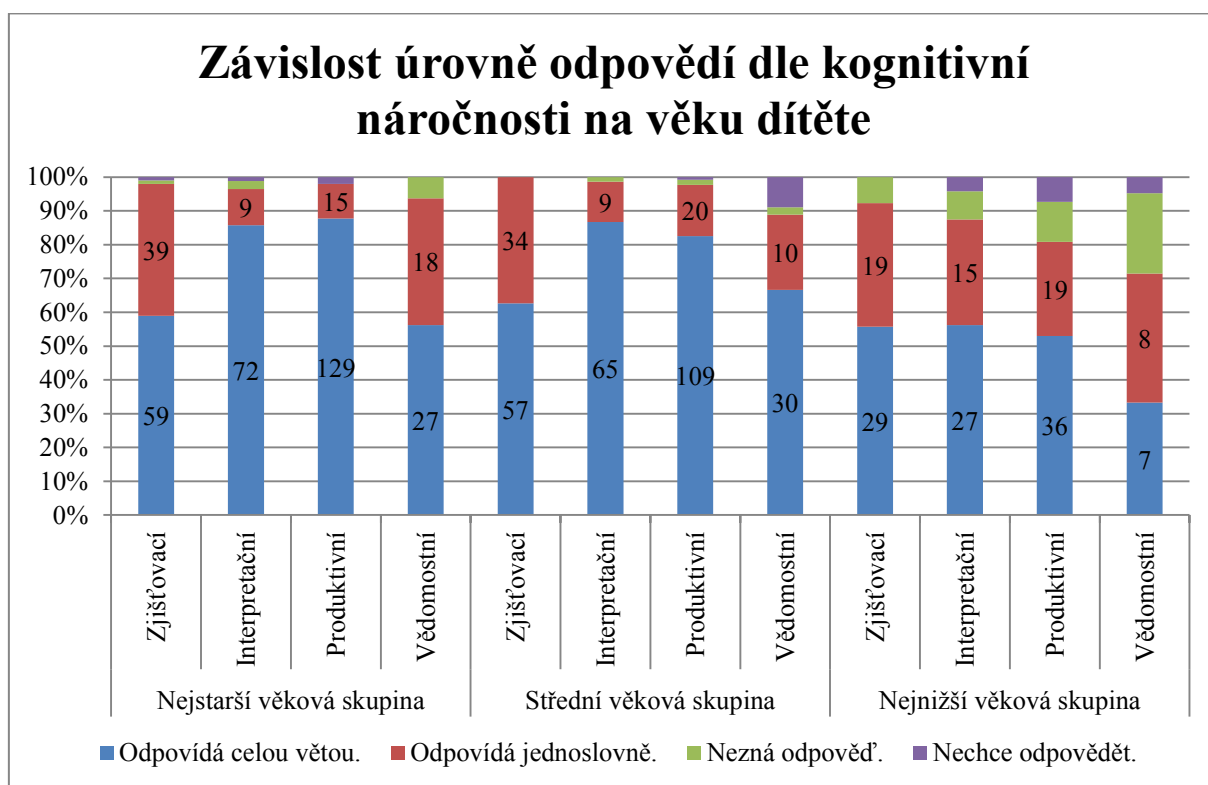
Hodnotící škála odpovědí je totožná jako pro hypotézu č. 2.

- Odpovídá celou větou.
- Odpovídá jednoslovně.
- Nezná odpověď.
- Nechce odpovědět.

Následující tabulka zachycuje počty odpovědí na jednotlivé typy otázek pro určité věkové skupiny.

Věková skupina	Typ otázky	Odpovídá celou větou	Odpovídá jednoslovně	Nezná odpověď	Nechce odpovědět
Nejstarší věková skupina	Zjišťovací	59	39	1	1
	Interpretační	72	9	2	1
	Produktivní	129	15	0	3
	Vědomostní	27	18	3	0
Střední věková skupina	Zjišťovací	57	34	0	0
	Interpretační	65	9	1	0
	Produktivní	109	20	2	1
	Vědomostní	30	10	1	4
Nejnižší věková skupina	Zjišťovací	29	19	4	0
	Interpretační	27	15	4	2
	Produktivní	36	19	8	5
	Vědomostní	7	8	5	1

Tabulka 4 - Závislost úrovně odpovědí dle kognitivní náročnosti na věku dítěte

Graf 3 - Závislost úrovně odpovědí dle kognitivní náročnosti na věku dítěte

Pro přehledné znázornění výsledů jsem zvolila skládaný sloupcový graf, který převádí četnosti hodnot z výše uvedené tabulky na procenta. I přes relativně malý vzorek dat je z grafu čitelná lepší schopnost odpovídat širěji na otázky produktivní, interpretační a vědomostní v závislosti na věku dítěte. Naopak nelze potvrdit vliv věku na odpovědi u otázek zjišťovacích. Zásadní „skok“ v úrovni odpovědí je především mezi nejnížší a střední věkovou skupinou. Částečně to zajistí způsobuje fakt, že děti nejnížší věkové skupiny mají mnohdy nižší komunikativní dovednosti. Hypotézu č. 3 lze dle mého názoru potvrdit.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce je strukturována do dvou základních bloků – teoretického a praktického. Teoretická část je věnována řeči, vymezuje vývojová období předškolního dítěte a popisuje jednotlivá řečová období. Dále se zabývá sluchovým vnímáním, komunikací a slovní zásobou. Navazuje samostatná kapitola, která se zaměřuje na souvislé vyjadřování. V další kapitole jsou přiblíženy pojmy týkající se čtenářské pregramotnosti. Následně se hovoří o předškolním vzdělávání a spolupráci učitelky s rodinou. V neposlední řadě je pozornost zaměřena na otázky týkající se ochrany a péče o životní prostředí. V poslední kapitole se teoretická část zabývá důležitými poznatky z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, taktéž tématem reflexe.

Předmětem praktické části je návrh projektu na podporu rozvoje souvislého vyjadřování a podporu porozumění předčítanému textu a následná realizace v heterogenní třídě mateřské školy. Autorský projekt „Co se děje pod zemí“ je členěn do deseti dnů. V režimu každého dne se objevuje šest časových bloků, v nichž jsou plněny stanovené cíle (vč. dílčích cílů). Děti se přiblížily k vypsáním klíčovým kompetencím (dle RVP PV). Prostřednictvím vhodně nabízených aktivit se děti rozvíjeli ve všech oblastech. Nejvíce se projekt věnoval rozvoji souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu prostřednictvím autorských pohádek. Každý pohádkový text je v závěru doplněn otázkami, které se k příběhu vztahují. V projektu je využit i další autorský materiál (pohádky, pohybové říkanky, obrázky, pracovní listy, aktivity). Projekt se snaží získané vědomosti a zkušenosti upevnit díky tzv. domácí přípravě rodičů s dětmi. Z tohoto pohledu vyhodnocuji spolupráci s rodinou jako velmi dobrou, obohacující a přínosnou. Vzhledem ke skutečnosti, že realizace projektu byla ve všech směrech úspěšná, lze jej doporučit dalším učitelkám mateřských škol.

Součástí praktické části práce je navíc vyhodnocení autorkou stanovených hypotéz, které si stanovila nad rámec cíle práce. Hypotéza „Pravidelné předčítání podněcuje děti k vyšší koncentraci a motivaci“ byla na základě realizace projektu (autorkou sestaveného hodnocení úrovně naslouchání a pozornosti jednotlivých dětí předškolního věku v průběhu realizace) potvrzena. Podkladem pro hypotézu „Stav domácího čtenářského zázemí má zásadní vliv na rozvoj souvislého vyjadřování a porozumění předčítanému textu dětí předškolního věku“ byl dotazník od rodičů a zpětná vazba v podobě zaznamenávání autentických odpovědí dětí na kladené otázky rodičů. Hypotéza byla potvrzena. Hypotéza „Čím zkušenější je předčtenář, tím je schopen odpovídat na otázky vyšší kognitivní

náročnosti“ vycházející taktéž z autentických odpovědí dětí na kladené otázky pod textem byla na základě autorkou vytvořených kategorií otázek, také potvrzena.

Po realizaci projektu jsem se utvrdila v tom, že tréninkem hlasitého čtení zlepšíme nejen své předčítání, ale i svůj řečový projev. Z tohoto pohledu musím konstatovat, že projekt byl přínosný i pro mne samotnou. Pro celý projekt bylo podstatné, že rodiče si našli čas, aby knihu kulturně zprostředkovali a nad ní společně s dítětem besedovali. Rodiče s dětmi prožívali příjemné chvílky v kulturním prostředí domova. Takové okamžiky zůstávají často ve vzpomínkách na šťastně prožité dětství po celý život.

Nejen děti, ale i rodiče a prarodiče měli po dobu dvou týdnů nesnadnou úlohu. Každý den se rozšiřovaly vyrobené dětské knihy, každý den opouštěly mateřskou školu v rukou budoucích čtenářů. Rodiče dohlíželi na to, aby se děti ke knize chovaly tak, jak si to knihy žádají. Je nesmírně důležité v dětech vypěstovat lásku ke knihám, k literatuře, ke čtení, k uměleckému slovu, k vyprávění a naslouchání. Prostřednictvím příběhů poskytujeme dětem prostor k individuálnímu komplexnímu rozvoji osobnosti.

Vznikne-li u dětí návyk potřebovat knížku pro radu i pohodu, udělali jsme maximum pro jeho budoucí gramotnost. Dítěti, jež se dokáže souvisle vyjádřit a rozumí ostatním v jejich mluvním či později psaném projevu, se otevírají širší možnosti v budoucím povolání i v občanském životě. Věřím, že jsme všichni odvedli dobrý výkon a v budoucnu se zúročí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Čteme se skřítkem Alfrédem: čtení s porozuměním a hry s jazykem*. Brno: Edika, 2012. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-266-0004-6.
2. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 1. Brno: ComputerPress, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
3. BENDOVIÁ, Petra. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3853-6.
4. BERCKHAN, Barbara. *Komunikace bez zábran: jak se naladit na společnou vlnovou délku*. Přeložil Pravoslav PROKEŠ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0066-6.
5. BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložila Lucie LUCKÁ. Praha: Lidové noviny, 2000. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7106-290-1.
6. BEZDĚKOVÁ, Jana. *Učíme naše dítě mluvit: řečová výchova dítěte od narození do sedmi let*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. ISBN 978-80-87156-02-5.
7. BĚLINOVÁ, Ludmila a JÍROVÁ, Miloslava. *Jak připravit dítě pro školu?*. 1. vyd. Praha: SPN, 1974, 105 s. Rodičům o výchově dětí.
8. BĚLINOVÁ, Ludmila, Anna KERKOVÁ a Miloslava JÍROVÁ. *Mateřská škola spolupracuje s rodinou: pomocná kniha pro střední pedagogické školy a učitele na mateřských školách - studijní obor 76-40-6*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 78 s. Učebnice pro střední školy.
9. BLECHOVÁ, Zdenka. *Jak lépe porozumět dětem: nejen o dětech, ale i o nás*. V Olomouci: Fontána, 2004. ISBN 80-7336-154-X.
10. BRANIŠ, Martin. *Základy ekologie a ochrany životního prostředí: učebnice pro střední školy*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Informatorium, 2004. ISBN 80-7333-024-5.
11. BRIERLEY, John Keith. *7 prvních let života rozhoduje: [nové poznatky o vývoji mozku a výchova dítěte]*. 2. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-484-2.
12. BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova: deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: Portál, 1996. Výchova dětí od 3 do 8 let. ISBN 80-7178-068-5.

13. BUDÍKOVÁ, Jaroslava, Pavla KUNCOVÁ a Patricie KRUŠINOVÁ. *Je vaše dítě připraveno do první třídy?: [co potřebuje budoucí prvňáček umět a znát]*. Brno: ComputerPress, 2004. Rozvoj osobnosti (ComputerPress). ISBN 80-7226-637-3.
14. BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.
15. CARDOVÁ, Jaroslava a Helena ŠVANDOVÁ. *Jazyková výchova v mateřské škole II.: - didaktické hry a cvičení /dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy/*. 1. Praha: Naše vojsko, 1988.
16. CIBULKA, Aleš. *O češtině*. Vyd. 1. Editor Jitka Saturová. Praha: Česká televize, 2007, 198 s. Edice České televize. ISBN 978-80-85005-83-7.
17. ČECHOVÁ, Marie. *Český jazyk pro 1. ročník středních odborných škol*. Vyd. 1. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2000, 173 s. ISBN 80-723-5132-X.
18. ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.
19. DOLÁKOVÁ, Sylvie. *Umíte to s pohádkou?: práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0933-1.
20. DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: populárně naučná příručka pro rodiče dětí s vadami výslovnosti: metodický návod, jak postupovat při výuce výslovnosti a při odstraňování vad výslovnosti*. 2. vyd. Humpolec: JAS, 2003. ISBN 80-86480-23-2.
21. EIS, Zdeněk. *Krize všedního dne: Poznání, řešení, prevence*. Praha: Grada, 1994. Rady zkušeného psychologa. ISBN 80-85424-56-8.
22. FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 2. vyd. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-966-6.
23. FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: [příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
24. FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-260-2.
25. GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.

28. HAEFELE, Bettina a Maria WOLF-FILSINGER. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: pomoc pro rodiče a vychovatele*. 1. vyd. Praha: Portál, 1993, 58 s. ISBN 80-85282-57-7.
29. HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-059-3.
30. HEDERER, Josef. *Životní prostředí a výchova*. Praha: Portál, 1994. Výchova dětí od 3 do 8 let. ISBN 80-85282-88-7.
31. HOUSER, Pavel. *Hry se slovy a jazykem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-699-3.
32. CHALOUPKA, Otakar. *O literatuře pro děti*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1989. Puls (Československý spisovatel).
33. JANÁČKOVÁ, Laura. *Praktická komunikace pro každý den*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2479-9.
34. EVA JANEBOVÁ A KOL. *Interkulturní komunikace ve škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2009. ISBN 9788073082949.
35. JANDA, František. *Biologie dítěte a hygiena pro střední pedagogické školy*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, 193 s. Učebnice pro střední odborné školy.
36. JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.
37. KING, Larry. *Nebojte se mluvit: [v soukromí, ve společnosti, na veřejnosti, před kamerou, na mikrofon]*. Praha: I. Železný, 1996. ISBN 80-237-2411-8.
38. KLENKOVÁ, Jiřina. *Kapitoly z logopedie*. 2. přeprac. vyd. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-88-5.
39. KÖNIGOVÁ, Marie. *Tvořivost = kreativita*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-85899-52-3.
40. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
41. KREJČOVÁ, Lenka. *Žáci potřebují přemýšlet: co pro to mohou udělat jejich učitelé*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0496-1.
42. KREJČOVÁ, Věra, Jana KARGEROVÁ a Zora SYSLOVÁ. *Individualizace v mateřské škole*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0812-9. 4435-3.

43. KROPÁČKOVÁ, Jana, WILDOVÁ, Radka a Anna KUCHARSKÁ. Pojetí a rozvoj čtenářské pregramotnosti v předškolním období. In *Pedagogická orientace*, 2014. 24(4), s. 488–509. ISSN 1805-9511. Dostupné z <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1896/1509>
44. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty na hry, kresba, školní zralost*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-1040-4.
45. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-667-5.
46. KUTÁLKOVÁ, Dana. *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. 5., přeprac. vyd. Praha: Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-598-7.
47. LANG, Greg a Chris BERBERICH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup: vytváření integrovaných a inkluzivních tříd*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-144-4.
48. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.
49. LAŽOVÁ, Ladislava. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0378-0.
50. LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.
51. LEŠTINA, Vladimír. *Hrajeme si loutkové divadlo*. Praha: Portál, 1995. Výchova dětí od 3 do 8 let. ISBN 80-7178-066-9.
52. MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.
53. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 2. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-058-8
54. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-085-5.
55. MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
56. MAZAL, Ferdinand. *Hry a hraní pohledem ŠVP*. Olomouc: Hanex, 2007. Kdo si hraje, nezlobí. ISBN 978-80-85783-77-3.

57. MELICHAR, Jiří a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk: přehled učiva základní školy s cvičeními a klíčem*. Vyd. 14., ve Fortuně 3., přeprac. Praha: Fortuna, 2004. ISBN 80-7168-892-4.
58. MERTIN, Václav. *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-764-5.
59. MINAŘÍKOVÁ, Miroslava a Marie PIVODOVÁ. *Rozvíjení poznání v mateřské škole: (dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy)*. 148 s. Praha: Vydavatelství Naše vojsko, 1987.
60. MINAŘÍKOVÁ, Miroslava, Jaroslava CARDOVÁ a Helena ŠVANDOVÁ. *Jazyková výchova v mateřské škole: /dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy/*. Praha: Naše vojsko, 1987.
63. PERNER, Rotraud A. *Tabu v rodinné komunikaci: o čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-363-3.
64. PETITCOLLIN, Christel. *Jak správně komunikovat se svým dítětem*. Praha: Pierot, 2009. Forlife. ISBN 978-80-7353-143-3.
65. PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Mařenko, řekni Ř: aby to dětem dobře mluvilo*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2353-2.
66. PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 4., V nakl. Portál 3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-x.
67. *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1984, 220 s.
68. PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3181-0.
69. PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0191-5.
70. PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
71. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-560-8.
72. SCHNEIDEROVÁ, Eva a Marie HANZOVÁ. *Aktivity k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0375-9.
73. SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. In: *MŠMT, Praha* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39793/>
74. SOVÁK, Miloš. *Logopedie předškolního věku*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Knižnice speciální pedagogiky.

75. SPLAVCOVÁ, Hana a Jana KROPÁČKOVÁ. *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1042-9.
76. STOPPARD, Miriam. *Otestujte své dítě, aneb, Jak objevit a rozvíjet schopnosti svého dítěte*. Martin: Neografie, 1992. ISBN 80-85186-49-7.
77. SUCHÁNKOVÁ, Eliška. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9.
78. SUM, Antonín (ed.). *Výchova k péči o životní prostředí na mateřských školách*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1985, 141 s.
79. SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
80. ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě: zážitková výchova po celý rok*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-201-0.
81. ŠORMOVÁ, Kateřina. *Jak čtou Romové: kvantitativní výzkum úrovně čtenářské gramotnosti romských žáků*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-595-7.
82. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Komunikace mezi rodičem a dítětem: styly a techniky komunikace, komunikace rodiče ve vztahu k dítěti, vývojová období dítěte, komunikace v náročných situacích*. Praha: Grada, 2009. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2698-4.
83. ŠVRČKOVÁ, Marie. *Kvalita počáteční čtenářské gramotnosti: výzkumná analýza a popis soudobého stavu*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-020-9.
84. TOMÁŠKOVÁ, Iva. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.
85. ULRYCHOVÁ, Irina, Vlasta GREGOROVÁ a Hana ŠVEJDOVÁ. *Hrajeme si s pohádkami: dramatická výchova v mateřské škole a na 1. stupni základní školy*. Praha: Portál, 2000. Výchova 3-8. ISBN 80-7178-355-2.
86. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9.
87. VEBEROVÁ, Eva. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství).
88. VYŠTEJN, Jan. *Dítě a jeho řeč*. Praha: Baroko & Fox, 1995. ISBN 80-85642-25-5.
89. WILDOVÁ, Radka. *Čtenářská gramotnost a podpora jejího rozvoje ve škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-579-9.

90. ZELINOVÁ, Milota. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace: koncepce a model tvořivě humanistické výchovy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6.
91. ZOLLER, Eva. *Učíme děti ptát se a přemýšlet: metody a aktivity k rozvoji myšlení i kultivaci osobnosti dětí*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0096-3.

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Komunikace	20
Obrázek 2 - Otázky	34
Tabulka 1 - Úroveň naslouchání a pozornosti v průběhu realizace projektu	80
Graf 1 - Úroveň naslouchání a pozornosti v průběhu realizace projektu	81
Tabulka 2 - Úroveň odpovědí x čas trávený nad knihou (počet)	83
Tabulka 3 - Úroveň odpovědí x čas trávený nad knihou (procenta)	83
Graf 2 - Úroveň odpovědí v závislosti na čase stráveném s dítětem nad knihou	83
Tabulka 4 - Závislost úrovně odpovědí dle kognitivní náročnosti na věku dítěte	86
Graf 3 - Závislost úrovně odpovědí dle kognitivní náročnosti na věku dítěte	86

SEZNAM PŘÍLOH

SKŘÍTEK.....	100
Příloha 1 - Obrázek - Skřítek Plamínek.....	100
Příloha 2 - Fotografie - Mapa podzemního bludiště.....	101
Příloha 3 - Fotografie - Vyrobené knihy	101
Příloha 4 - Píseň - Co se děje pod zemí.....	102
Příloha 5 - Píseň - Práce s pohádkou	102
DEN PRVNÍ.....	103
Příloha 6 - Obrázek - Krtek	103
Příloha 7 - Obrázek - Drahokam od krtka	103
Příloha 8 - Fotografie - Hra "Na krtka"	104
Příloha 9 - Fotografie - Voňavé kelímky.....	104
DEN DRUHÝ	105
Příloha 10 - Obrázek - Žížala	105
Příloha 11 - Obrázek - Drahokam od žížaly	105
Příloha 12 - Pracovní list - Dějové obrátky	106
Příloha 13 - Fotografie - Žížaly	107
Příloha 14 - Fotografie - Potrava pro žížaly	107
DEN TŘETÍ.....	108
Příloha 15 - Obrázek - Krtonožka.....	108
Příloha 17 - Pracovní list - Grafomotorika	109
Příloha 18 - Fotografie - Chodby krtonožek.....	110
Příloha 19 - Fotografie - Dramatizace včerejší pohádky.....	110
Příloha 20 - Fotografie - Krtonožka	111
Příloha 21 - Fotografie - Pozorování krtonožky.....	111
Příloha 22 - Fotografie - Modelování	112
DEN ČTVRTÝ.....	112
Příloha 23 - Obrázek - Mravenec	112
Příloha 24 - Obrázek - Drahokam od mravence	113
Příloha 25 - Fotografie - Mravenčí práce	113
Příloha 26 - Fotografie - Ranní cvičení	114
Příloha 27 - Fotografie - Překážková dráha.....	114

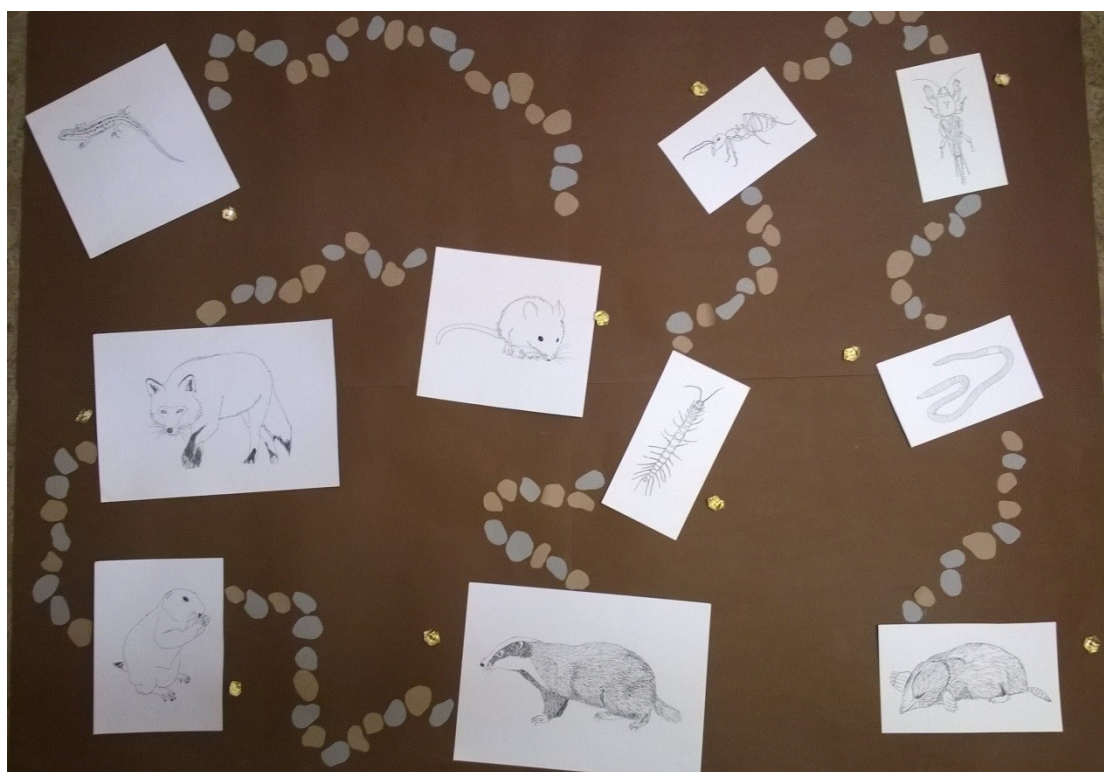
Příloha 28 - Fotografie - Nový domov pro mravence	115
Příloha 29 - Fotografie - Pozorování mravenců	115
Příloha 30 - Fotografie - Výrobek z iniciativy děvčete a její maminky	116
Příloha 31 - Fotografie - Mravenčí dům	116
DEN PÁTÝ	117
Příloha 32 - Obrázek - Stonožka	117
Příloha 33 - Obrázek - Drahokam od stonožky	117
Příloha 34 - Pracovní list - Předmatematická gramotnost	118
Příloha 35 - Fotografie - Pozorování hmyzu na zahradě	119
DEN ŠESTÝ	119
Příloha 36 - Obrázek - Jezevec	119
Příloha 37 - Obrázek - Drahokam od jezevce	120
Příloha 38 - Fotografie - Jezevče, vstávej!	120
Příloha 39 - Fotografie - Prohlížení encyklopedií, vybarvování	121
Příloha 40 - Fotografie - Bludiště jezevců (odpolední hry)	121
Příloha 41 - Pracovní list - Bludiště	122
DEN SEDMÝ	123
Příloha 42 - Obrázek - Psoun	123
Příloha 43 - Obrázek - Drahokam od psouna	123
Příloha 44 - Fotografie - Relaxační masáž	124
DEN OSMÝ	124
Příloha 45 - Obrázek - Liška	124
Příloha 46 - Obrázek - Drahokam od lišky	125
Příloha 47 - Fotografie - Dojdi k noře	125
Příloha 48 - Fotografie - Prolézání tunelem	126
Příloha 49 - Fotografie - Liščí pokojíček	126
Příloha 50 - Fotografie - Skládání slov z písmen podle vzoru	127
DEN DEVÁTÝ	127
Příloha 51 - Obrázek - Myš	127
Příloha 52 - Obrázek - Drahokam od myši	128
Příloha 53 - Fotografie - Ukázka potkana (kamaráda myši)	128
DEN DESÁTÝ	129
Příloha 54 - Obrázek - Ještěrka	129
Příloha 55 - Obrázek - Drahokam od ještěrky	129

Příloha 56 - Fotografie - Návštěva knihovny	130
Příloha 57 - Fotografie - Vybírání knížek	130
Příloha 58 - Fotografie - Prohlížení knih.....	131
Příloha 59 - Fotografie - S knihami jsme kamarádi.....	131
Příloha 60 - Fotografie - Městská knihovna	132
Příloha 61 - Fotografie - Nástěnka	132
POHÁDKY.....	133
JAK ČTEME U NÁS DOMA.....	143
Příloha 62 - Obrázek - Jak čteme u nás doma I.....	143
Příloha 63 - Obrázek - Jak čteme u nás doma II.....	144
Příloha 64 - Obrázek - Jak čteme u nás doma III	144
Příloha 65 - Obrázek - Jak čteme u nás doma IV	145
Příloha 66 - Obrázek - Jak čteme u nás doma V	145
HYPOTÉZY.....	146
Příloha 67 - Tabulka - Odpovědi na otázky pod textem (souhrn)	146
Příloha 68 - Tabulka - Hypotéza 1.....	147
Příloha 69 - Tabulka - Hypotéza 2.....	147
DOTAZNÍK OD RODIČŮ	148
ODPOVĚDI DĚTÍ.....	154

Příloha 1 - Obrázek - Skřítek Plamínek

Příloha 2 - Fotografie - Mapa podzemního bludiště

Příloha 3 - Fotografie - Vyrobené knihy

Příloha 4 - Píseň - Co se děje pod zemí

7ETRA ŽYKLOVÁ

"CO SE DĚJE POD ZEMÍ"

VOLNÝ TOHYB SE ŠATKY

CO SE DĚJE POD ZEMÍ? KDO PAK NA TO ODPOVÍ? SPOLU SE TAM VYDÁME, VŠECHNO PAK PROŽEKMÁME.
MOŽNÁ SI NEMYSLÍTE, ŽE SE NĚCO DOZVÍTE. VŠAK ZJISTÍTE, VĚŘTE MI, CO SE DĚJE POD ZEMÍ.

"TU LEŽE ŽÍŽALA"

JEDNODUCHÝ TANEČEK - NÁCVIK, PŘEDVEDENÍ VE DVOJICÍCH

1. TU LEŽE ŽÍŽALA, TU HRABE KRTEK.
2. TUKL SE DO ČELA, BYL Ž TOHO ŽHATEK.

PRÁCE S PÍSENIČKAMI

TOMŮCKY: HANÁČCI ŽÍŽAL, ŠATKY

• ROZHOVOR

JAK, DĚTI, VYPADÁ KRTEK? - UKÁŽU OBRAŽEK
A ČÍM SE ŽIVÍ? - ŽÍŽALKAMI! DĚTI, ŽAVOLEJTE NA ŽÍŽALU: "POZOR, UTÍKEJ!". PŘEDVEJTE, JAK LEŽE ŽÍŽALA.
PŘEDSTAVTE SI, JAK MUSÍ BÝT UHNANÁ A UDYCHANÁ Ž TOHO UTÍKU PŘED KRTEKEM!

• DECHOVÉ VYČTENÍ

NAJEDNOU ŽÍŽALA TOTRA HRABOŠE PANOŠE - UKÁŽU OBRAŽEK.
ROZHOVOR ŽVÍŘATEK - PŘÍMA ŘEČ - DRAMATIZACE S LAŤKOVOU ŽÍŽALOU / HANÁČEKEM.
HRABOŠ PORADÍ, AŽ VYLEZE NAD ZEM, TAM NA NI KRTEK NEMŮŽE.

Příloha 5 - Píseň - Práce s pohádkou

7ETRA ŽYKLOVÁ

"CO TO JE"

CO TO JE? CO TO JE? CO TO VENKU ZUBNUJE?
CO TO SLÝŠÍM POD ZEMÍ? KAPKY DEŠTĚ TANCUJÍ.

- JAK DĚLA DEŠŤ? ŽÍŽALA JE TĚSNĚ POD ZEMÍ A DEŠŤ SÍLI! - TLESKÁNÍM NAPODOŽUJEME KAPKY.
- VOLNÝ TOHYB - TÁNEC DEŠŤOVÝCH KAPEK S MODRÝMI KREPOVÝMI PROUŽKY

ŽAVOLEJTE: "HURA! Ž ŽÍŽALY JE DEŠŤOVKA!"

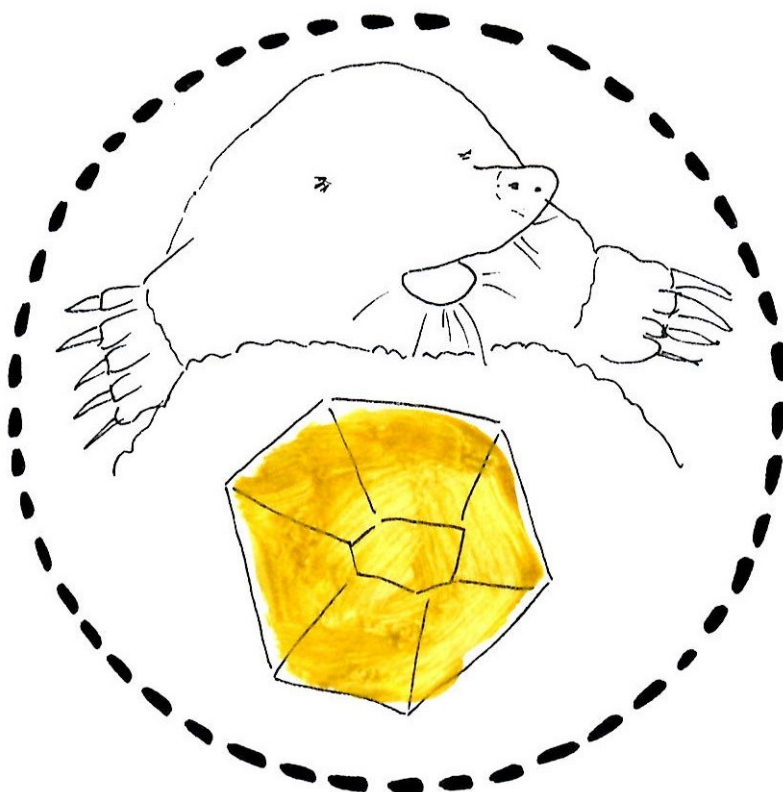
- NAUČÍME SE ŘÍRANKU: V KALUŽI USEY JAKO V RAŮI!
KRTECI SE SEM NEVYDÁJÍ.
A ŽLY KRTEK? UŽ JE V HAŮI!

ORNAŤÍM KONEC POHÁDKY ŽÍNEKAMI, S DĚTI ROZEBEREME HUDEBNÍ POHÁDKU, DOPLŇUJEME PŘÍPADNĚ DALŠÍ INFORMACE Ž ENCYKLOPEDIÍ A OBRAŽKOVÝCH KNIH - DĚTI SI PROHLÍŽÍ KNIŽKY.

Příloha 6 - Obrázek - Krtek

Příloha 7 - Obrázek - Drahokam od krtka

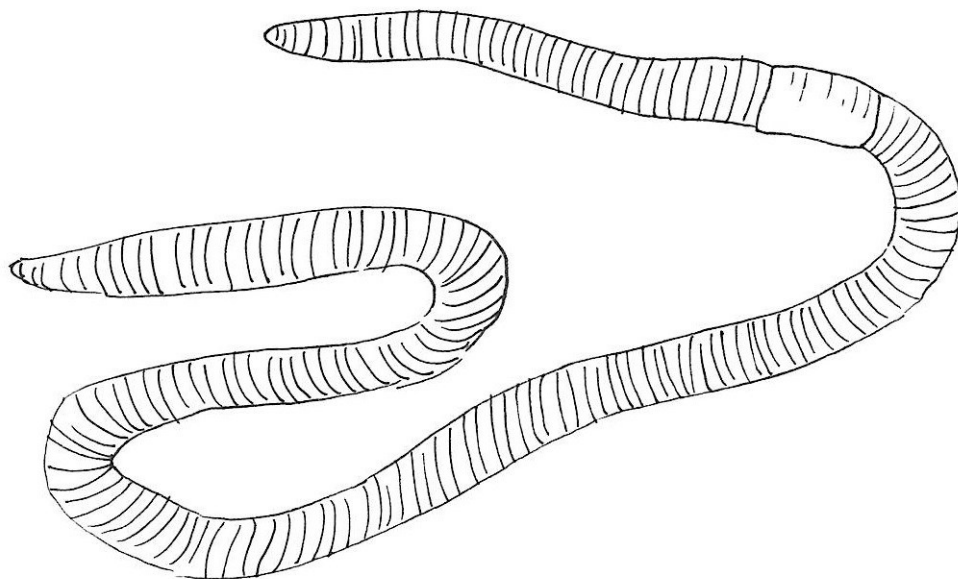
Příloha 8 - Fotografie - Hra "Na krtka"

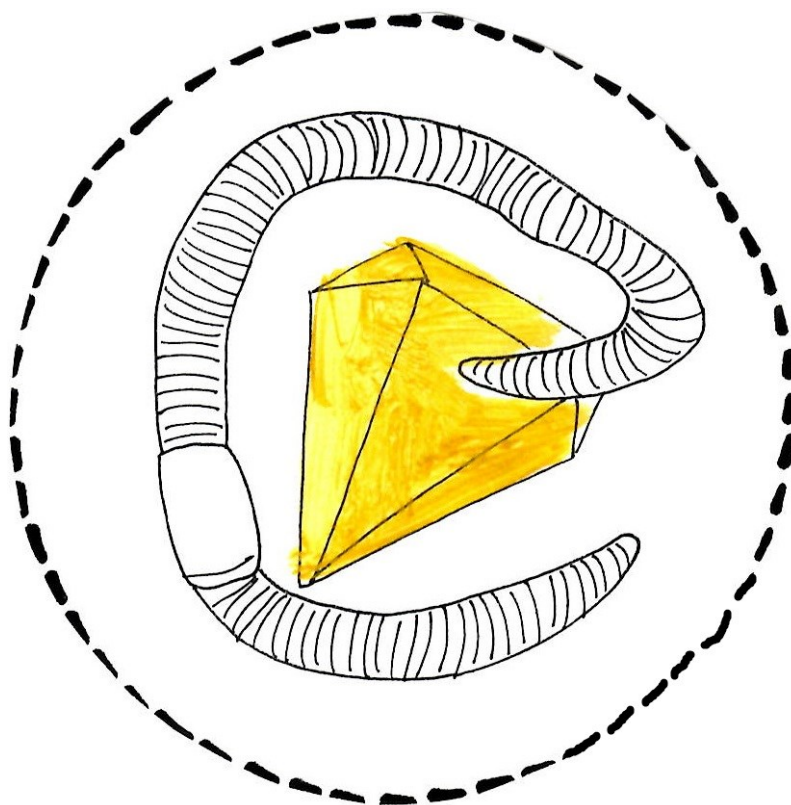
Příloha 9 - Fotografie - Voňavé kelímky

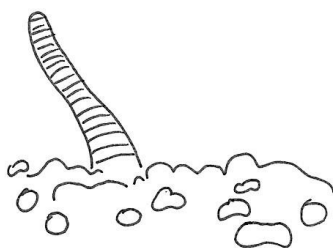
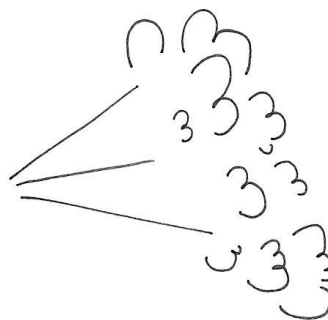
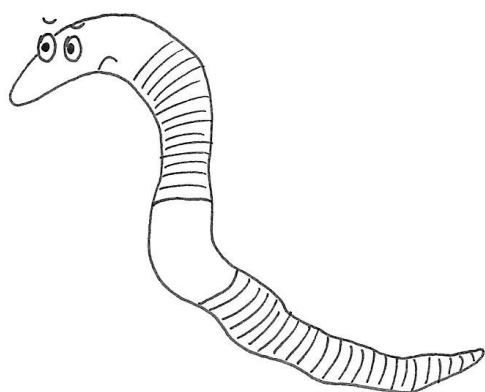
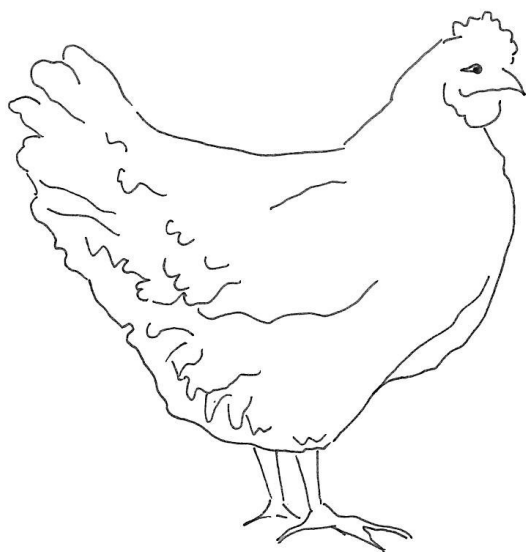

Příloha 10 - Obrázek - Žížala

Příloha 11 - Obrázek - Drahokam od žížaly

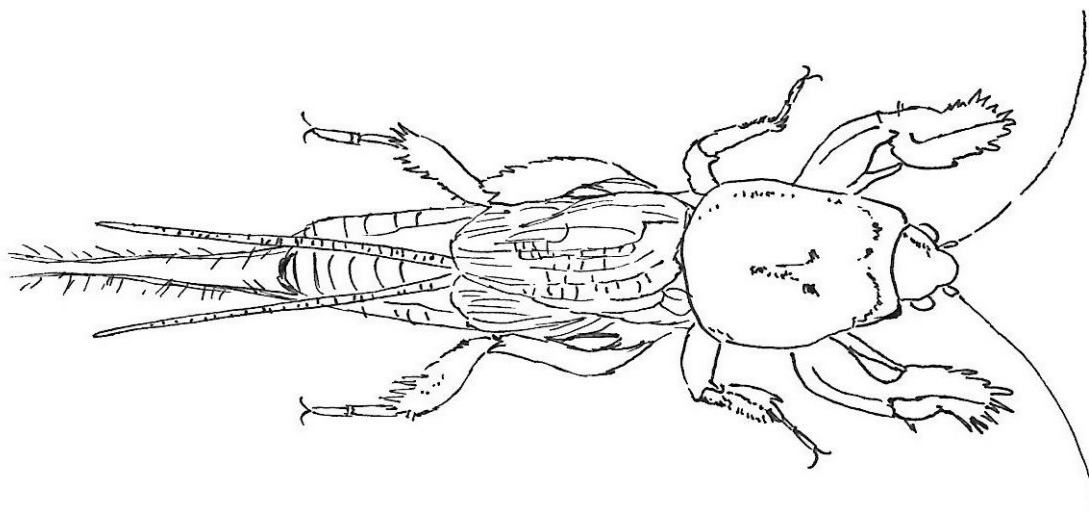
Příloha 13 - Fotografie - Žížaly

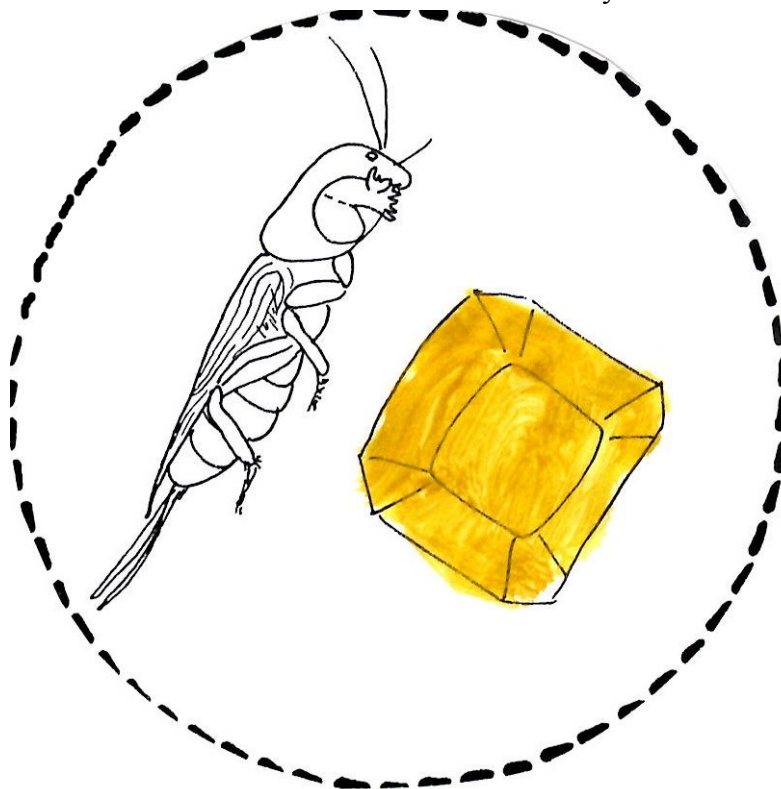
Příloha 14 - Fotografie - Potrava pro žížaly

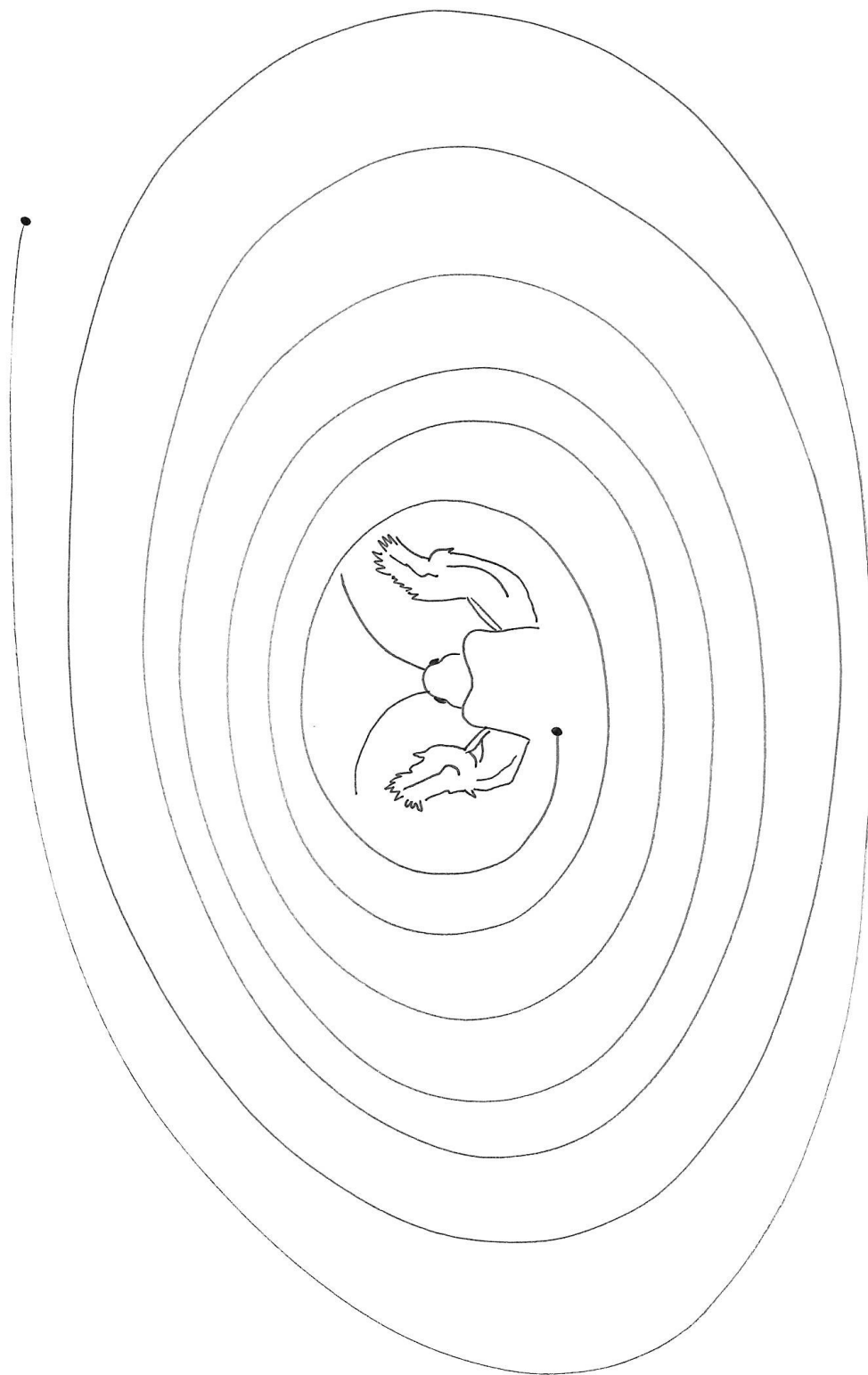

Příloha 15 - Obrázek - Krtonožka

Příloha 16 - Obrázek - Drahokam od krtonožky

GRAFOMOTORICKÉ CVIČENÍ " JAK SE ZAVRTÁVA' KRTOUOŽKA DO TUDY "

Příloha 18 - Fotografie - Chodby krtonožek

Příloha 19 - Fotografie - Dramatizace včerejší pohádky

Příloha 20 - Fotografie - Krtonožka

Příloha 21 - Fotografie - Pozorování krtonožky

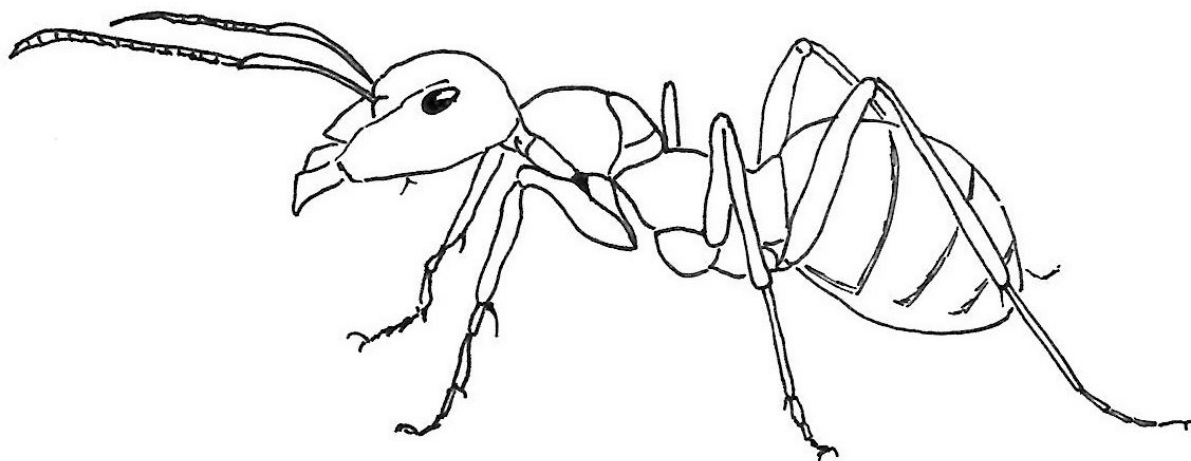

Příloha 22 - Fotografie - Modelování

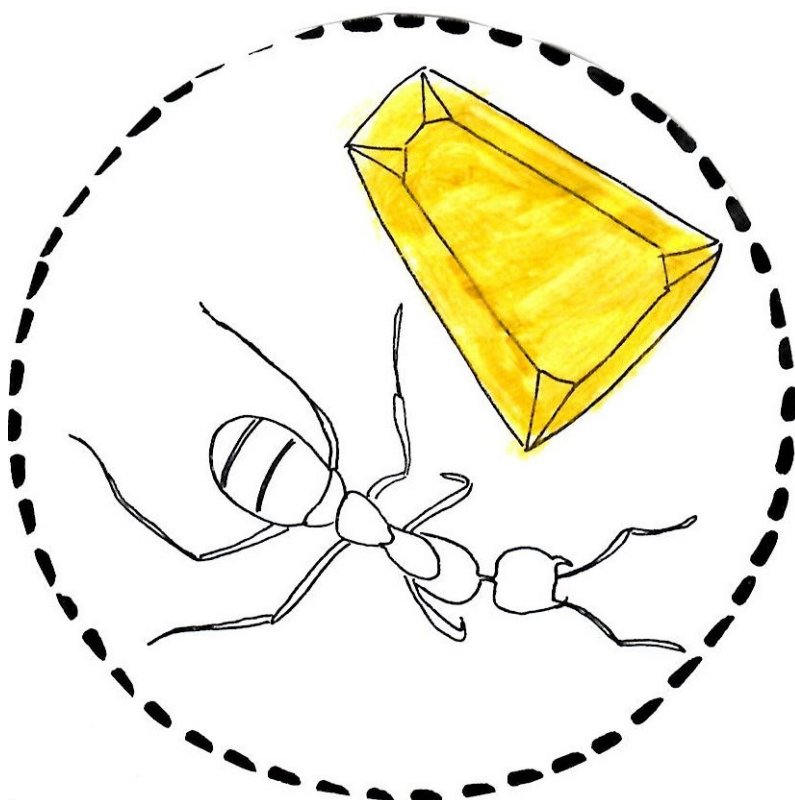

DEN ČTVRTÝ

Příloha 23 - Obrázek - Mravenec

Příloha 24 - Obrázek - Drahokam od mravence

Příloha 25 - Fotografie - Mravenčí práce

Příloha 26 - Fotografie - Ranní cvičení

Příloha 27 - Fotografie - Překážková dráha

Příloha 28 - Fotografie - Nový domov pro mravence

Příloha 29 - Fotografie - Pozorování mravenců

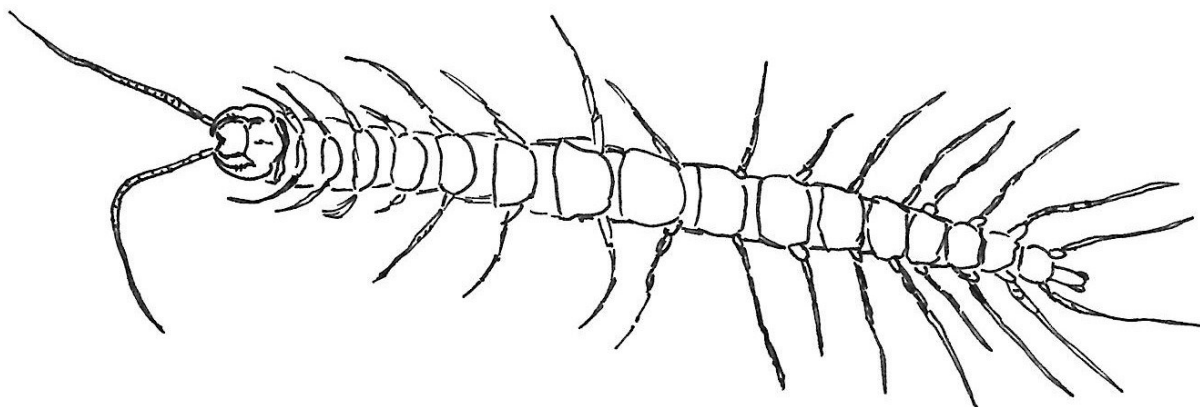
Příloha 30 - Fotografie - Výrobek z iniciativy děvčete a její maminky

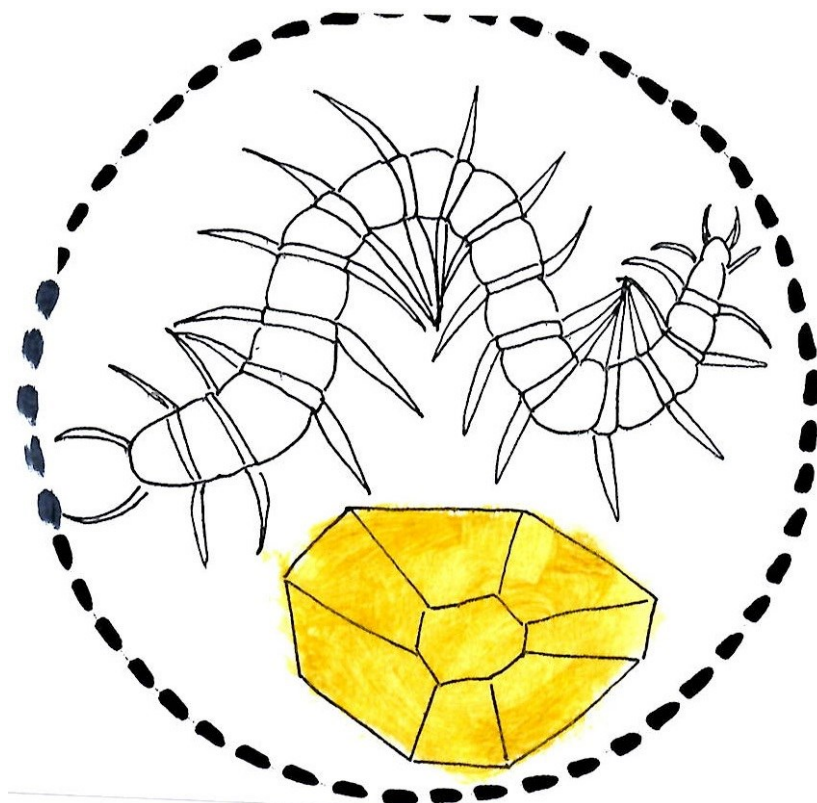
Příloha 31 - Fotografie - Mravenčí dům

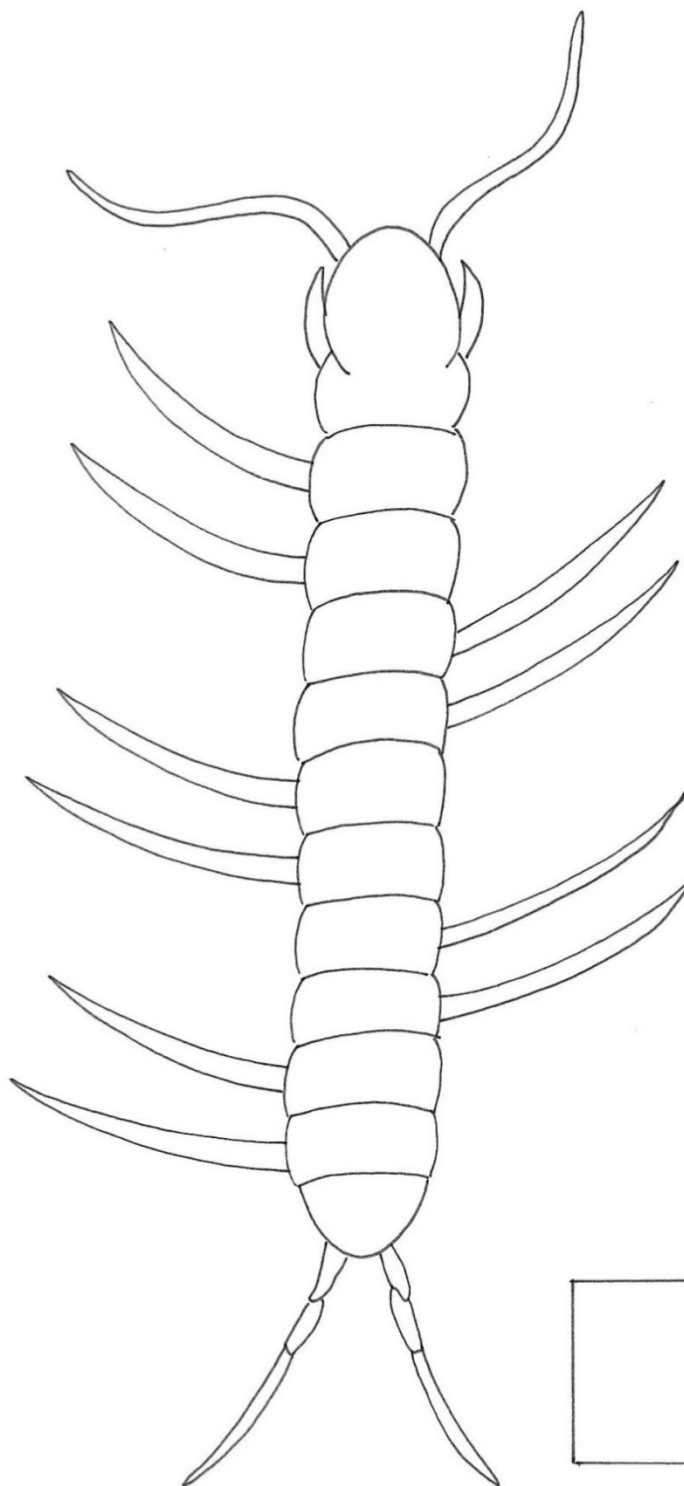

Příloha 32 - Obrázek - Stonožka

Příloha 33 - Obrázek - Drahokam od stonožky

SPOČÍTEJ, KOLIK MÁ STONOŽKA NOHOU. DO RAŤEČKY NAKRESLI
ODPOVÍDAJÍCÍ POČET PUNTÍKŮ. DOKRESLI TUŽKOU CHYBĚJÍCÍ KONČETINY.

Příloha 35 - Fotografie - Pozorování hmyzu na zahradě

DEN ŠESTÝ

Příloha 36 - Obrázek - Jezevec

Příloha 37 - Obrázek - Drahokam od jezevce

Příloha 38 - Fotografie - Jezevče, vstávej!

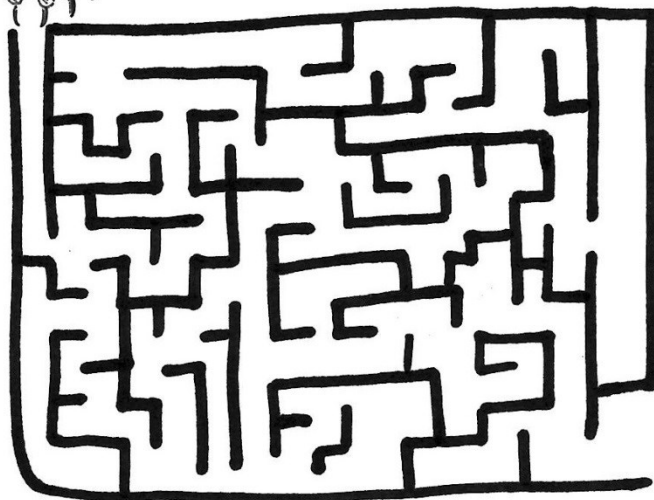

Příloha 39 - Fotografie - Prohlížení encyklopedií, vybarvování

Příloha 40 - Fotografie - Bludiště jezevců (odpolední hry)

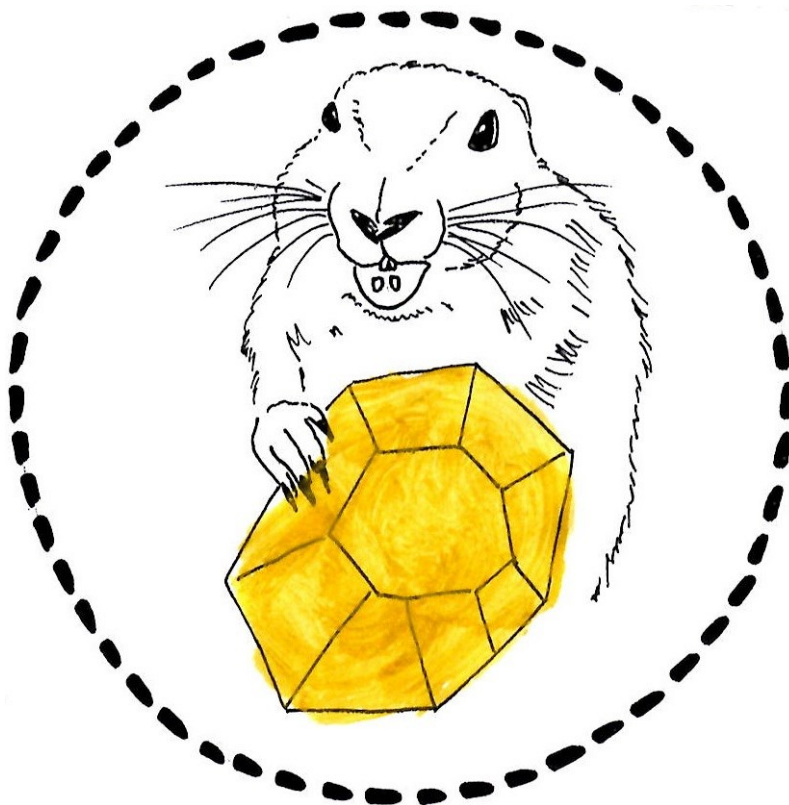

POMŮZ MALÉMU JEZEVCÍ TONDOVI NAJÍT CESTU POD ZEMÍ,
ABY NAŠEL SVOJI MAMINKU.

Příloha 42 - Obrázek - Psoun

Příloha 43 - Obrázek - Drahokam od psouna

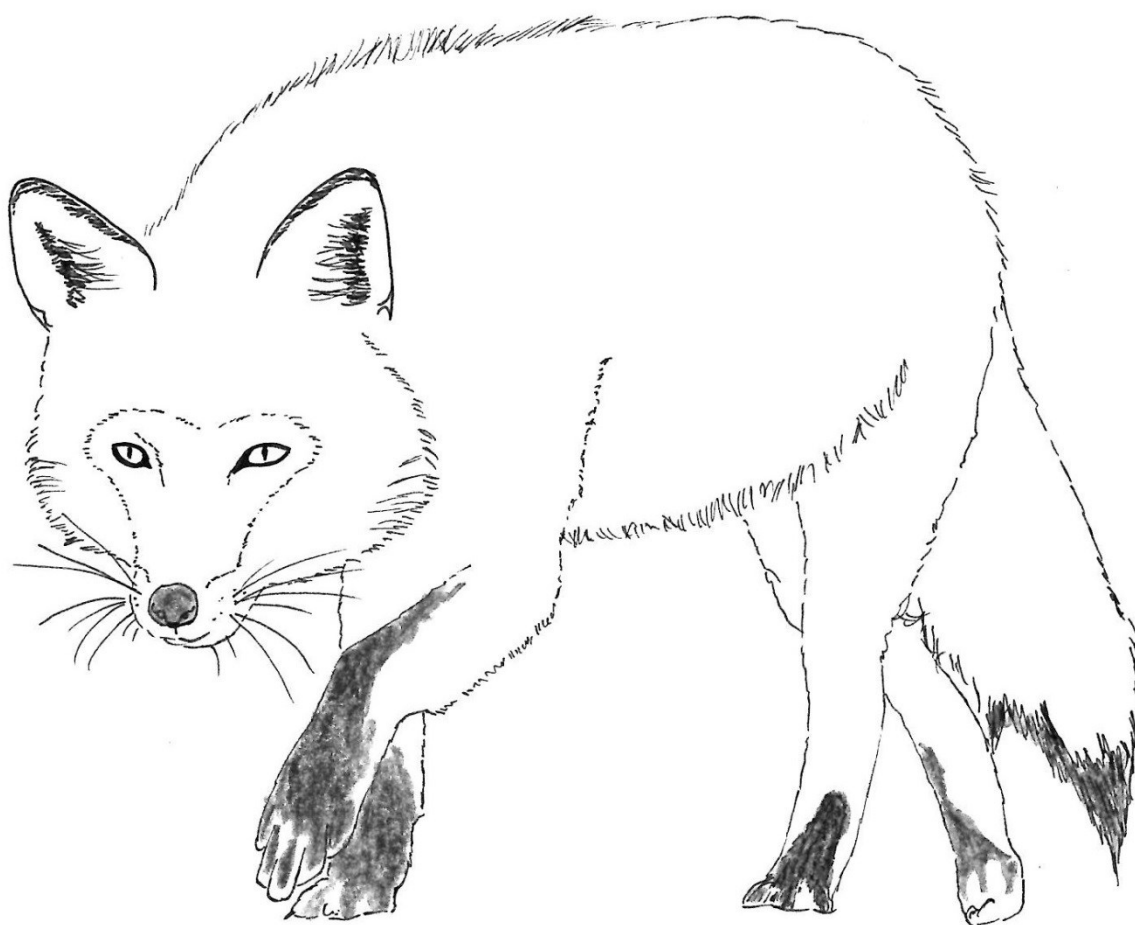

Příloha 44 - Fotografie - Relaxační masáž

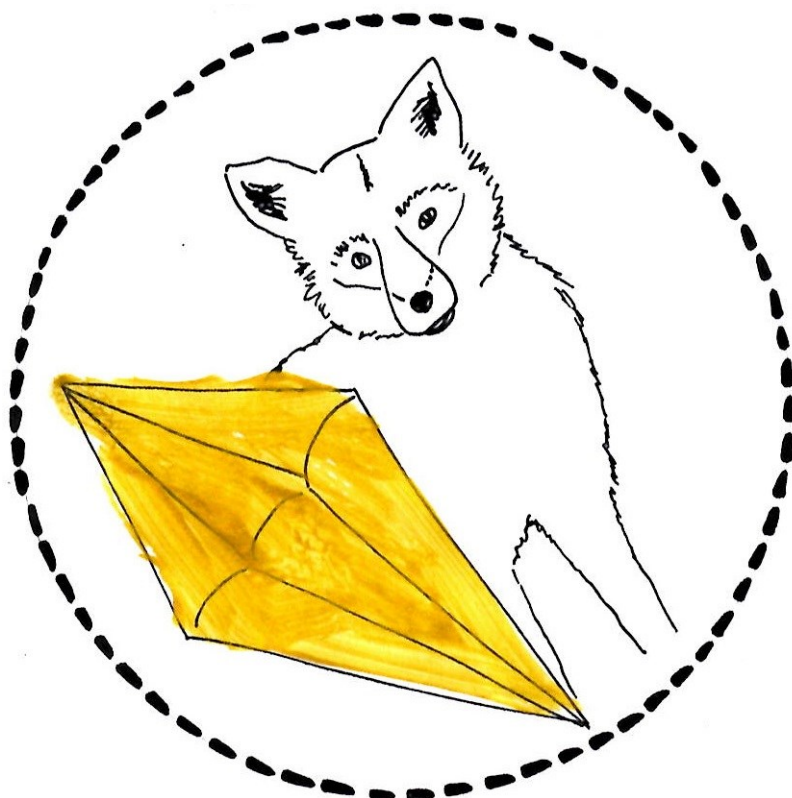

DEN OSMÝ

Příloha 45 - Obrázek - Liška

Příloha 46 - Obrázek - Drahokam od lišky

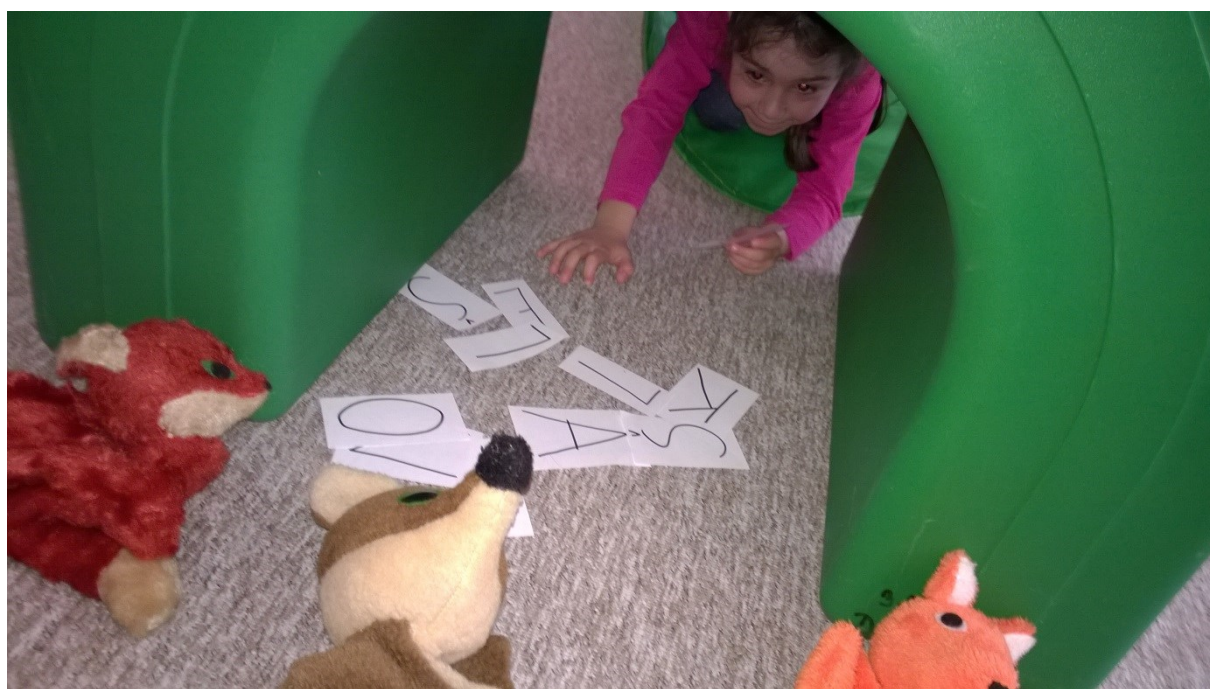
Příloha 47 - Fotografie - Dojdi k noře

Příloha 48 - Fotografie - Prolézání tunelem

Příloha 49 - Fotografie - Liščí pokojíček

Příloha 50 - Fotografie - Skládání slov z písmen podle vzoru

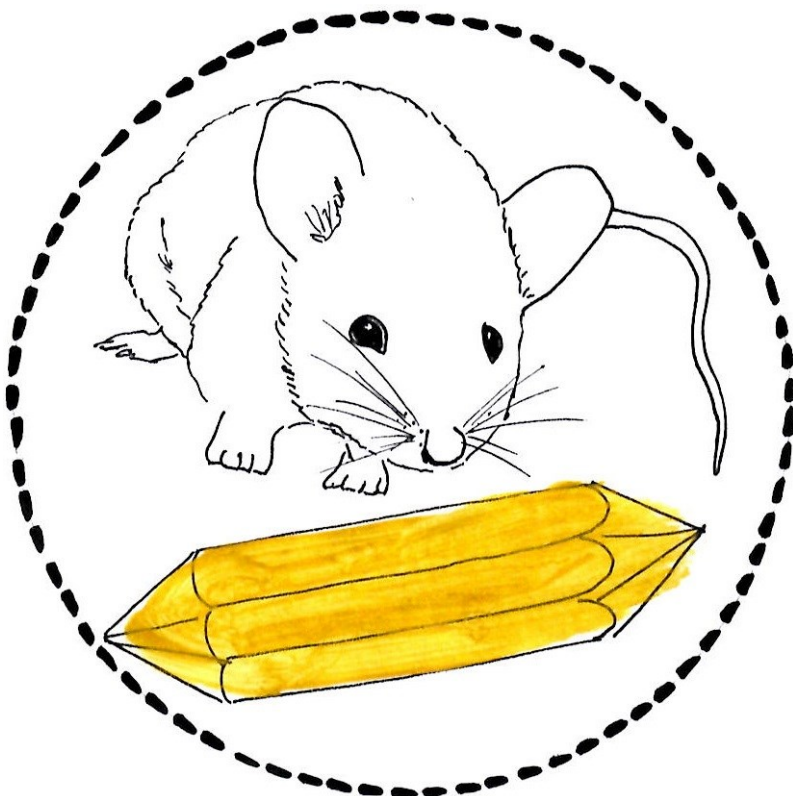

DEN DEVÁTÝ

Příloha 51 - Obrázek - Myš

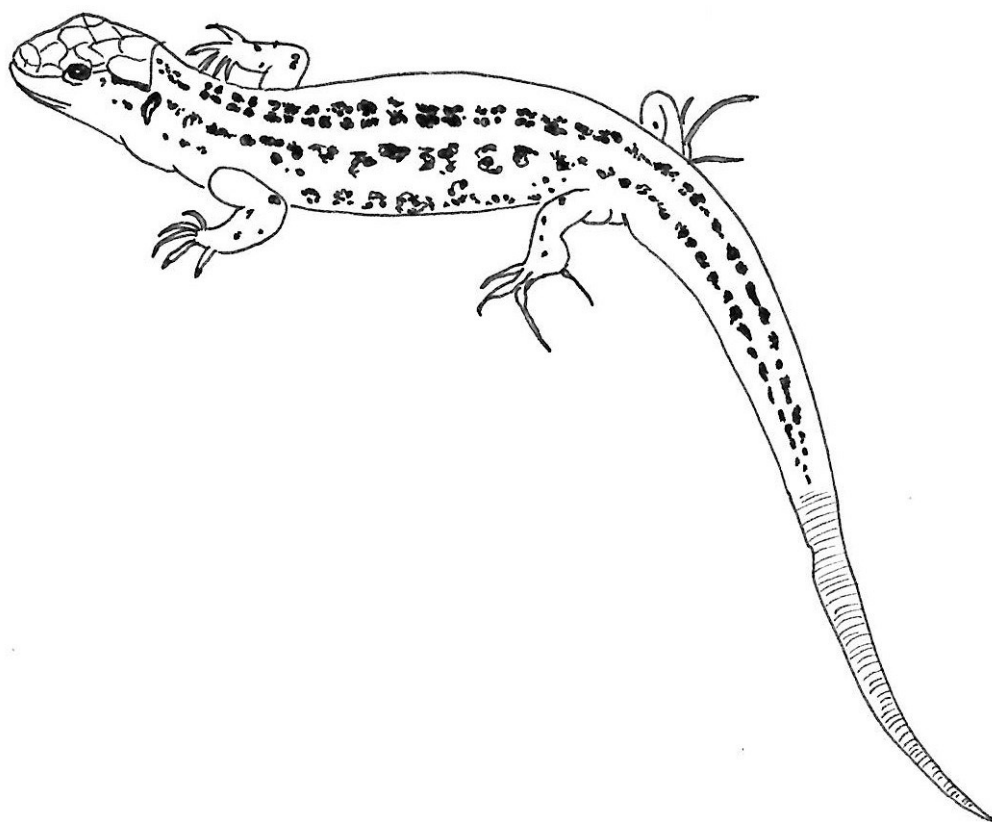
Příloha 52 - Obrázek - Drahokam od myši

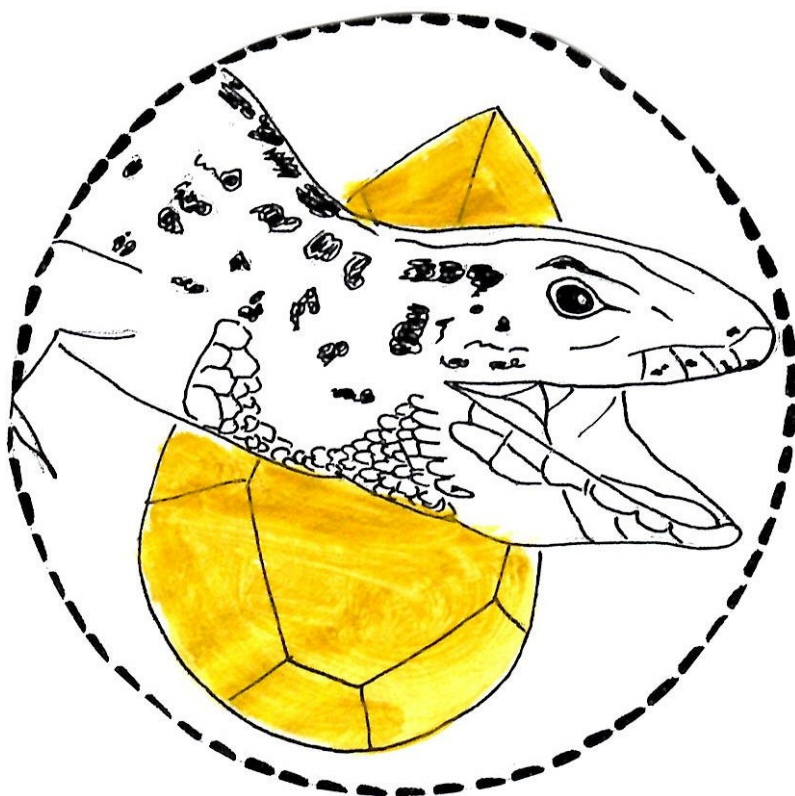
Příloha 53 - Fotografie - Ukázka potkana (kamaráda myši)

Příloha 54 - Obrázek - Ještěrka

Příloha 55 - Obrázek - Drahokam od ještěrky

Příloha 56 - Fotografie - Návštěva knihovny

Příloha 57 - Fotografie - Vybírání knížek

Příloha 58 - Fotografie - Prohlížení knih

Příloha 59 - Fotografie - S knihami jsme kamarádi

Příloha 60 - Fotografie - Městská knihovna

Příloha 61 - Fotografie - Nástěnka

Pohádka o krtkovi – Ve dvou se to lépe táhne

Hluboko v podzemí žil krték jménem Lojza. Krtci vylézají na povrch jen tehdy, když mají prázdnou spižírnu a opravují své tunely. Když krték hloubí novou chodbu, přebytečnou hlínu odhrnuje ven. Tak vznikají krtiny. Do spižírny si krték ukládá žížaly, které později sní. A to dá rozum, že žížaly se krtků bojí! Jenomže náš Lojza byl tuze líný krték. Zatímco ostatní krtci hloubili nové a nové chodby a lovili žížaly, Lojza spal ve svém hnízdě.

Najednou se ozvalo „rrrrr“! A k Lojzovi do tunelu se provrtala mladá samička krtka Justýna.

„Co to vyvádíš? Vždyť mi zbouráš moji komůrku,“ zlobil se Lojza.

„Jejda, moc se omlouvám! To jsem nechtěla,“ řekla provinile Justýna.

A hned pokračovala: „Ale mluvíš stejnou řečí jako já, když ti rozumím. Takže jsi taky krték a určitě víš, že my krtci moc dobře nevidíme. Chtěla jsem provrtat u chodby pod kořenem dubu novou odbočku, víš?“

Lojza se přestal mračit a povídá: „No dobře, tak já už se nezlobím. Jenže moje komůrka by potřebovala trochu opravit, jinak se celá sesype.“

„To se ví! Dáme to společně do pořádku! Já jsem Justýna. Jak se jmenuješ ty?“ otázala se samička.

„Já jsem Lojza. Dlouho jsem jen spal a odpočíval. Myslím, že když mi pomůžeš opravit moji komůrku, bude tu mnohem útulněji.“

„Dokonce ji můžeme zvětšit a vylepšit,“ vymýšlela dál Justýna.

A tak se dali do práce. Lojza byl odpočatý a oprava komůrky ho těšila. Při práci měli legraci, zpívali si a za chvilku byla komůrka opravená. „Justýno, to nám to spolu ale pěkně šlo. Teď pomůžu já tobě!“ usmíval se Lojza. Justýna přikyvovala: „Tak víš co, půjdeme zkontrolovat tunely pod kořeny dubu a vyhloubíme tu odbočku, která mě dovedla až k tobě.“ Lojza a Justýna se skamarádili. Krték potom pozval samičku k sobě do komůrky, kterou pěkně vystlal rostlinkami, a po té vši práci si zaslouženě odpočali. A to víte, děti, nejsladší je odpočinek po vykonaném díle.

Víte, čím krték hrabe? Jak krték vypadá? Co je spižírna? Jak se krték Lojza zbavil své lenosti?

Pohádka o žížale – Poznání představuje konec strachu (Jiří Švejda)

Žížala Marcela byla od přírody velmi zvědavá. Od malička pokládala jiným žížalám všetečné otázky, ale nikdy nechtěla vyzkoušet něco nového. Nejraději se stočila do klubíčka v podzemní komůrce tetky Bětky a poslouchala její vyprávění. Tetka Bětko byla moudrá žížala. Však už jí bylo šest let, zrovna jako našim předškolákům ve třídě, a za tu dobu věděla hodně o životě!

Ostatní žížaly hloubily podzemní chodbičky a sháněly něco k snědku. Jen tetka Bětko s Marcelou zůstávaly v komůrce.

„Tetičko, vyprávěj mi ještě něco,“ žadonila Marcela.

„A nechtěla bys raději zažít nějaké dobrodružství na vlastní kůži?“ otázala se tetka Bětko.

„I kdepak, na to mě neužije. Víš, tetičko, já mám strach,“ řekla Marcela.

Tetička moudře rozmlouvala: „Marcelko, když se budeš celý život schovávat v mojí komůrce, nikdy svůj strach nepřekonáš.“

Žížala Marcela chtěla něco odpovědět, ale náhle se komůrka začala plnit vodou.

„Co se to děje?“ polekala se Marcela.

„Venku je asi pěkný liják. Chtě nechtě, musíme vylézt z půdy,“ odvětila tetička a sunula se jako první z komůrky ven. Marcela ji následovala.

Konečně se protáhly úzkou chodbičkou na povrch.

„Marcelo, ty jsi tu taky! No to je dost, že tě taky vidíme,“ mávaly na Marcelu ostatní žížaly. Marcela se rozhlédla a uviděla všechny žížaly z podzemí. Když v tom na Marcelu spadla z nebe velká dešťová kapka! A další! Tetka Bětko se zachichotala a začala mezi kapkami tancovat.

„Zkus to taky, je to zábava!“ usmívaly se žížalí kamarádky. Marcela se začala legračně kroutit a svíjet. Všechny žížaly si náramně užívaly tanec v rytmu dešťových kapek. Marcela byla šťastná. Uvědomila si, že když má kolem sebe přátele, nemusí se bát. Od té chvíle věděla, že už nechce poznávat svět jen z vyprávění.

Kde žijí žížaly? Jak vypadají? Co by se stalo, kdyby žížaly zůstaly v komůrce? Kdy se mohly žížaly vrátit zpátky do podzemí? Víte, jak lidé říkají žížalám? Proč asi? Zažili jste vy nějaké dobrodružství? Vyprávějte.

Pohádka o krtonožce – Jak si chránit zdraví

V podzemní noře se ozývalo hlasité cvrčení připomínající drnění elektrického zvonku. To sameček krtonožky obecné toužebně volá samičku. Probíhají hlasité námluvy.

V noře o kus dál bydlí sameček Jindra. Vůbec se nestará o nějaké námluvy. Budoucí nevěsta ho ani trochu nezajímá. Raději vymýšlí akrobatické prvky a natrásá se před kouskem ulomeného střepu zrcadla, který našel kdysi dávno u východu svého domečku. Zalíbil se mu jeho vlastní odraz v zrcátku, a tak si zrcátko opatrně snesl až do podzemní komůrky, kde bydlel.

Jindra před zrcadlem skotačí, nakrucuje se a najednou... Křáp! Jindra při tom všem dovádění vrazil do střípku zrcadla!

„Jauvajs! To to bolí,“ zanaříkal Jindra. Leží na podlaze své komůrky a nemůže se vůbec pohnout. Ucítil štiplavou bolest na pravém křídélku. Jenomže nikdo Jindrovo naříkání neslyšel. Všichni ostatní samečci hlasitě zpívali a lákali samičky. Jindrovi se po chvíli podařilo vstát, ale pochroumané křídélko stále bolelo.

Druhý den se Jindra cítil trochu lépe. Vzal košťátko a smetáček a uklidil rozbité zrcátko. Ale křídélko bylo pořád bolavé. Jindra si na něj přiložil obklad z jitrocele a musel odpočívat. Mezitím si už většina samečků našla svou nevěstu. Jen Jindra nemohl zazpívat svou milostnou písničku a samičku k sobě přivolat. Potřeboval by k tomu obě křídélka, aby se o sebe třela, a vydávala tak cvrkot. Jindra litoval, že byl tak pyšný a neopatrný. Sameček krtonožky si řekl, že když bude hodně odpočívat, pít bylinkový čaj a křídélko postupně procvičovat, uzdraví se.

Jindra byl vzorný pacient. Za nedlouho se uzdravil a zkusil vyloudit zvuk pomocí předních křídel. Ozvalo se to nejhlasitější drnění! Po chvíli k němu do komůrky sestoupila poslední samička, která ještě neměla ženicha. Jindra jí všechno vyprávěl a oba byli moc rádi, že to nakonec tak dobře dopadlo.

Co jsou to námluvy? Jak probíhají? Jaký byl Jindra? Co se může stát, když na sebe nebudeme dávat pozor? Co uděláme, když se zraníme my nebo někdo druhý?

Pohádka o stonožce škvorové– Co zmůže odvaha

Stonožka Emilka dorostla v dospělou samičku. Byla velmi odvážná a chtěla se stát velkou bojovnicí. Ze svého podzemního úkrytu vycházela v noci a učila se lovit hmyz. Emilky si brzy všimla mnohem menší stonožka Matyllda.

Jednou v noci Matyllda potají sledovala Emilčino počínání.

„Panečku, ty jsi ale statečná a silná stonožka!“ oceňovala Matyllda, když Emilka přemohla dva červy.

Emilka se trochu polekala: „Co tu děláš? Ty mě sleduješ?“

„Nezlob se, obdivuju tě už dlouho. Chtěla bych být odvážná jako ty!“ odpověděla Matyllda.

Do jejich rozhovoru ale vstoupil nečekaný host. Před stonožkami se objevil obrovský pavouk! Emilka ani Matyllda na nic nečekaly. Matyllda rychle přeběhla za pavouka a dorážela na něho zezadu. Pavouk se vzpouzel a hrozivě svíral svá klepítka. Útočil všemi osmi končetinami a snažil se zasadit ránu stonožce Emilce. V tom však Matyllda zezadu do pavouka nebojácně strčila. Jakmile se pavouk ohlédl dozadu, Emilka zasadila osudovou ránu svými kusadly s jedem. Stonožky pavouka přemohly.

„Copak že jsi to říkala? Že chceš být stejně odvážná jako já?“ oddychovala dospělá samička. „Ano, chci být jako ty,“ odpověděla Matyllda.

„Ale to nejde, abychom byli všichni stejní. Nikoho nemusíš napodobovat. Podívej se na sebe, jak jsi statečná a silná! Zachránila jsi mi život. Děkuju ti,“ řekla Emilka.

Matylldu zahřála slova od Emilky u srdíčka a od té chvíle byla ráda za to, jaká je, a chtěla být už jen sama sebou.

Kolik má pavouk končetin? Jak stonožky útočí? Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní?

Pohádka o jezevci – Hledání domova

Malý jezevec Tonda se jednoho večera vydal na lov. Ještě nikdy na lovu nebyl, jelikož byl doposud mládětem a jeho maminka se o něho starala v podzemním brlohu.

Onoho večera se na nebi pohupoval jen srpek měsíce a úzkým proužkem bledého světla svítil do nočního ticha. Tonda se vyhrabal podzemní chodbou až napovrch. Jeho čumáček okamžitě zvětlil nejrůznější pachy a vůně.

„Toníčku, hlavně tiše. Drž se u mě,“ radila mu maminka.

Tonda pokýval hlavou a vydal se po vyšlapané pěšince rovnou za maminkou.

„To je krása! Tolik nevídaných věcí, vůní a zvuků!“ rozplýval se jezevec.

Když v tom ucítil šimrání na čumáčku. Packou si chtěl čumáček osahat, a právě v tu chvíli spatřil, co ho to tak šimralo. Můra! Malý noční motýlek poletoval okolo hlavy jezevce a zamířil vlhkým vzduchem vstříc dalšímu dobrodružství.

Tonda se díval za můrou a zcela omráčený jejím třepotavým poletováním sešel z pěšiny. Přestal dávat pozor. Můra tiše letěla výš a výš, až se ztratila Tondovi z dohledu. Teď si jezevec uvědomil, že se ztratil.

„Já hlupák, neposlouchal jsem maminku a nedával pozor na cestu. Co si počnu?“

A jak tak jezevec přemýšlel, aby našel cestu zpátky k podzemnímu hradu, popocházel a vzdaloval se čím dál víc. Zkoušel mručet, jak to jezevci dělávají a volal svou maminku. Ale byl od ní moc daleko, neslyšela ho.

Měsíc z nebe zmizel a s ním i malé hvězdičky. Skrz mraky prosvítaly první paprsky ranního slunce.

„Ó já, začíná den, už bych měl být dávno doma a spát!“ polekal se Tonda.

Tu ho napadlo, že když domov nenajde, uloví ho nějaký pytlák. Jak se tak polekal, snažil se zahrabat do země a skrýt se. Hrabal a hrabal a čím víc hrabal, tím víc cítil, jak má velké drápy a kolik síly v něm dřímá. I prohrabal se hluboko, až propadl do jedné z podzemních chodeb. Tuhle chodbu vůbec neznal, ale měl radost, že je v podzemí. Z maminčina vyprávění věděl, že jezevci jsou velcí stavitelé a v podzemí hloubí chodby dlouhé až několik metrů a vysoké až několik pater.

„Mám skoro vyhráno! Teď už jen stačí, abych prošel podzemním bludištěm a našel náš brloh! Snad tam maminka na mě bude čekat,“ řekl si odhodlaně a vydal se rovnou za nosem.

Jak pohádka dopadla? Dovyprávějte příběh vy, děti. Co je srpek měsíce? Proč se jezevec bál pytláka? Také jste se někdy ztratili? Kde? Co nebo kdo vám pomohl?

Pohádka o psounovi – Láska změnil mnohé

Budu vám, děti, vyprávět příběh z mého života. Mám kamarády, Editu a Tomáše, kteří chovají doma psouna. Nemyslím tím psa, ale docela rošťáckého, vykrmeného psouna. Víte, jak vypadá takový psoun? Jak si ho představujete? Zkusím vám ho popsat.

Psoun je o něco větší než veverka, má barvu písku, konec ocásku je černý. Domovem psouna je prerie, to je velká travnatá plocha. U nás se psouni chovají jako domácí mazlíčci.

Kamarád Tomáš mu postavil senzační klec, kde je plno prolézaček, tunelů a hraček. Dostal jméno Koko. Koko byl zpočátku velice divoký a hravý. Ale Tomáš si z něho postupem času udělal mazlíčka. Několikrát se stalo, že Koko se tak rozdováděl, až kousnul Tomáše nebo Editu do prstu. Když jsem u kamarádů byla na návštěvě, hladila jsem Koka jen tehdy, když ho měl Tomáš v náručí. Bála jsem se kousnutí.

Jak to tak bývá, Koko dospěl a začal být pěkný brundibár. Jak si, děti, myslíte, že to pokračovalo dál? Co mohli kamarádi Tomáš a Edita udělat, aby Koko nebyl tak podrážděný a nevrlý? Máte skvělé nápady. Chcete vědět, jak to nakonec celé dopadlo?

Tomáš s Editou pořídili ke Kokovi samičku Emilku. Bydleli spolu v jedné kleci a za krátkou dobu se spolu skamarádili. Dokonce se jeden druhému zalíbili a měli spolu mlád'átka, maličké psouny. Představte si, že Emilka při prvním porodu přivedla na svět dvě mlád'átka. Už má za sebou i druhý vrh. Všichni malí psouni putovali do nových rodin. Snad jsou na ně lidé stejně hodní jako moji kamarádi na Koka a Emilku.

Jak se liší pes a psoun? Díky komu se Koko umírnil? Jak bychom se (ne)měli chovat k domácímu mazlíčku?

Pohádka o lišce – Nástrahy číhající v lese

V jakých pohádkách se například objevila liška? Vzpomínejte. (Vrána a sýr, Koblížek, Tři kůzlati, Liška a slepice, O Budulínkovi, O chytré kmotře lišce, Liška Bystrouška...)

Dnes vám povím pohádku o lišce Marušce, tak pozorně poslouchejte. Liška Maruška okoukala od svých tetiček už mnohé figle. Nu, tahle naše Maruška vylézala ze své podzemní nory a obcházela každý den revír od nejvyšší borovice až po houští trnek. Při svých obchůzkách si dávala pozor na myslivce, kteří byli na čekané, na jejich lovecké psy i na auta, která jezdila po nedaleké silnici. Věděla, že by ji auta mohla přejet.

Jednou si prozpěvovala tak hlasitě, že na chvíli přestala koukat pod nohy a najednou „RUP“!

„Au, au, au, co mi to jen skříplo moji pacičku?“ zanaříkala bolestně. Její zadní nohu sevřela nastražená past. Kdo ji nastražil? Pytlák!

„Jak z té šlamastiky teď ven?“ uvažovala liška.

Náhodou šel okolo chlapec Fanda. V dálce uviděl něco rezavého, jak to sebou škube z jedné strany na druhou. Přistoupil blíž. Uslyšel kvílení a pláč lišky, a dal si dvě a dvě dohromady.

Maruška se polekala, když chlapce spatřila: „A teď se mnou bude konec! Určitě to je ten pytlák!“

Fanda k lišce popošel ještě o kousek blíže, ale pak se zarazil.

„Počkat, co když má liška nějakou nemoc? Co když mě kousne a nakazí mě? Ale nechat ji tu trápit se, to přece nejde...“ přemítal nahlas.

Liška Fandu slyšela a utišila se. Zadívala se na něho prosebnýma očima. Fanda se rozhodl, že zavolá pomoc. Za chvíli přijel odborník ze záchranné stanice a v ochranných rukavicích lišku z pasti vymotal. Vzal Marušku s sebou na stanici. Tam ji prohlédl pan veterinář, ošetřil pochroumanou packu a potom ji zase zavezli zpátky na místo, kde ji našli.

Od té doby si Maruška dává pozor, kam šlape. Ještě že měl Fanda pod čepicí. Kdyby býval lišce nepomohl, kdo ví, jak by to s ní dopadlo...

Co se stalo s pastí? Co je revír? Co se dělá na čekané? Jaká nebezpečí číhají na lišky a na další zvířata v lese? Může být liška člověku nebezpečná? Co by se stalo, kdyby nás kousla nemocná liška? Kdo mívá pod čepicí, co to znamená? Zachránili jste už někdy nějaké zvířátko, třeba ptáče nebo ježka? Jaké a kde?

Pohádka o mravenci – Ten umí to a ten zas tohle

Tiše, děti, když budete pozorně naslouchat, uslyšíte, co se právě děje v jednom mraveništi...

„No tak, Vašíku, pojď nám také pomoci,“ volají mravenčí dělnice na mravenčího vojáka.

„Proč bych se namáhal? Šetřím síly pro důležitější věci, než je hledání semínek,“ zívá Vašík.

Dělnice si Vašíka dál nevšímalý a pokračovaly v práci. Měly dost starostí s obstaráváním potravy. V mraveništi žila královna, maminka všech mravenců, a další samičky – dělnice. Některé se staraly o úklid a opravu mravenčího hnízda, jiné o zásobu jídla a další opečovávaly vajíčka a kukly.

Důležití byli také vojáci, kteří bránili hnízdo. K nim patřil i Vašík. Vašík věděl, že má největší sílu v celém mraveništi, ale vybíral si jen takovou práci, kterou chtěl. Rád nosil obzvláště těžký náklad, mnohokrát těžší, než byl on sám, nebo rozbíjel tvrdé hrudky hlíny. Ostatní mravenci měli síly o něco méně, ale když spolupracovali, dokázali zastat spoustu důležitých úkolů.

Jednoho dne obcházel mravenčí kupu mravenec loupeživý. Ten je známý tím, že přepadává cizí hnízda a loupí v nich kukly, ze kterých si potom ve svém hnízdě vychovává mravenčí otroky.

„Pozor, trubte na poplach! Loupežník je tu,“ varoval pozorný strážný.

Cvrkot strážného se rychle přenesl až do podzemní části mraveniště a královna vydala rozkaz k útoku. V okamžiku mraveniště začali bránit všichni vojáci. Loupežníka vyděsil vysoký počet spolupracujících mravenců. Chtěl uloupit alespoň jednu kuklu a vzít nohy na ramena. Naštěstí si toho včas všiml silný Vašík. Svíral svá kusadla a strefil protivníka mravenčí kyselinou. Loupežník byl zneškodněn a mravenčí kukly zachráněny.

Víte, kdo je otrok? Jaké úkoly zastávají mravenci v mraveništi? Myslíte, že se Vašík změnil nebo i nadále nechtěl pomáhat ostatním mravencům?

Pohádka o myši – Každý z nás je jiný

Rostík byl pečlivý a čistotný myšák. Bydlel ve veliké sklenici v domě jedné rodiny. Malá holčička ho často ze skleničky pouštěla, hrála si s ním a myšák se moc rád choval v jejích dlaních. Holčička rostla, až vyrostla a s myšákem si už nikdo nehrál. Zůstával sám za průhlednou stěnou sklenice.

„Co by se tak stalo, kdybych vyrazil do světa?“ napadlo jej jednoho rána.

A tak se zapřel předními tlapkami do skleněné stěny, sklenice se převrhla a myšák se ocitl na podlaze. Na chvílku zaváhal, ale pak sebral všechnu odvahu a proklouzl škvírou mezi dveřmi ven z domu.

Venku ho zastihl déšť. Rostík déšť dosud nikdy nezažil. Promočený kožíšek ho začal studit, a tak myšák potřeboval rychle najít nějaké teplé, suché místo.

„Co vyvádíš v tom lijáku? Vždyť nastydneš!“ ozvalo se odněkud.

Myšák se rozhlížel do všech stran.

„Tady! Honem!“ mávala šedá pacička z dírký v zemi.

Rostík vklouzl do podzemí. Zamrkal svýma červenýma očima, a když si jeho oči zvykly na přitímí, uviděl myšku.

„Vypadáš skoro jako já,“ podivil se Rostík, „ale jsi nějaká ušmudlaná.“

„Že jsem ušmudlaná? A jak vypadáš ty, hm?“ obořila se myška.

„Jak bych asi vypadal? Jsem krásný, bílý myšák domácí, abys věděla,“ chvástal se Rostík.

Myška Rostíkovi nastavila svoje kapesní zrcátko.

Rostík se zadíval na svůj obraz a úplně se polekal: „Ale jak to vypadám?“

„Zrovna jako já!“ pousmála se myška. „Cestou sem se ti bláto nabalilo na kožíšek. Skoro bych ti ani nevěřila, že jsi bílý myšák,“ povídala myška. „Pojď, zavedu tě k mojí rodině. Koneckonců je přeci jedno, jakou máš barvu kožíšku a očí. Pořád jsi myš jako já.“

A ti dva si plácli. Rostík byl rád, že našel novou kamarádku. Její rodina Rostíka přijala jako svého a myšák měl konečně domov, o kterém tak dlouho snil.

Čím se živí myši? Kde bydlel myšák Rostík? Máte doma zvířátko? Jak se o domácí zvířátka staráme? Jsme všichni stejní? Čím se od sebe lišíme? Je správné povyšovat se nad druhé? Proč?

Pohádka o ještěrce – Jak se chovat ke zvířátkům

Ještěrka Terka celou zimu spala v podzemní komůrce. Nastalo jaro. V tu dobu ještěrky vylézají ze země, aby načerpaly novou sílu. Rády se vyhřívají na kamenech. Ani Terka neotálela. Vyhlédla si velký, placatý kámen, rozvalila se na něj a nechala na sebe dopadat paprsky slunce. Po prašné cestě poskakoval pihatý kluk.

„Ještěrka,“ zašeptal a shýbnul se pro kamínek. Přimhouřil zelené oči a cink! „Ale ne, minul jsem!“ zamračil se a šel dál.

„Co to bylo? Proč po mně ten kluk hodil kamenem? Jen taktak jsem se stačila vyhnout,“ pravila udýchaně Terka. „Jestli jsou lidé tak zlí, tak si s nimi nebudu raději nic začínat,“ řekla smutně.

Jenže kolem jejího domečku chodila spousta lidí, jezdili tudy koně s vozy na pole, a ještěrka Terka se čím dál tím víc bála vylézat ze země. Už byla zesláblá a hubená.

Pomalou a stěží vylézala ze své komůrky na zem, když v tom ji lapily teplé ruce plné vrásek a mozolů. Byly to pracovité ruce dědečka Josífka. Dědeček měl nedaleko pěkné stavení a věděl o ještěrce už dlouho. Všiml si, jak je ještěrka plachá. Zrovna včera také viděl pihatého kluka s dalšími dvěma hochy, jak zlověstně vyčkávali u ještěrčina vchodu do podzemní skrýše. Však těm uličníkům také vyhuboval!

„Tak, už se nemusíš bát. Vezmu tě k sobě domů. Na dvorku pro tebe najdu bezpečné místo u stodoly. Sluníčko se tam opírá o zdi a bude ti u mě dobře,“ chlácholil dědeček ještěrku Terku. Došel až ke stodole a tam ještěrku pustil z dlaní. Terka hbitě zalezla pod kameny a vyčkávala. Dědeček Josífek se usmál pod vousy a šel domů.

Ještěrce se v novém domečku líbilo. Přes den se vyhřívala na kamenné hradbě, jindy se mihla přes záhon květin. Věděla dobře o dědečkovi. Už nebyla tak plachá, nechala se okukovat z bezprostřední blízkosti. Dědeček Josífek si ještěrku ochočil natolik, že si od něj z ruky vzala žížalu. Pomáhala dědečkovi udržovat pořádek – lovila protivný hmyz a mláďata rejsků.

Jednoho dne dědeček zahlédl ještěrku, jak se zlatavě třpytí na velikém balvanu u plotu. Jakoby mu ocáskem napověděla, seskočila z balvanu, dědeček kámen odvalil a našel pod ním poklad – ztracený zlatý prstýnek. Dědeček ještěrce poděkoval a utíkal domů za babičkou. Možná, že i vy, jednou, až někomu pomůžete, budete odměněni.

Kde ještěrky rády odpočívají? Čím se živí? Proč se ještěrka bála lidí? Proč ještěrka dědečkovi pomáhala? Jaký poklad byste chtěly najít vy, děti?

JAK ČTEME U NÁS DOMA

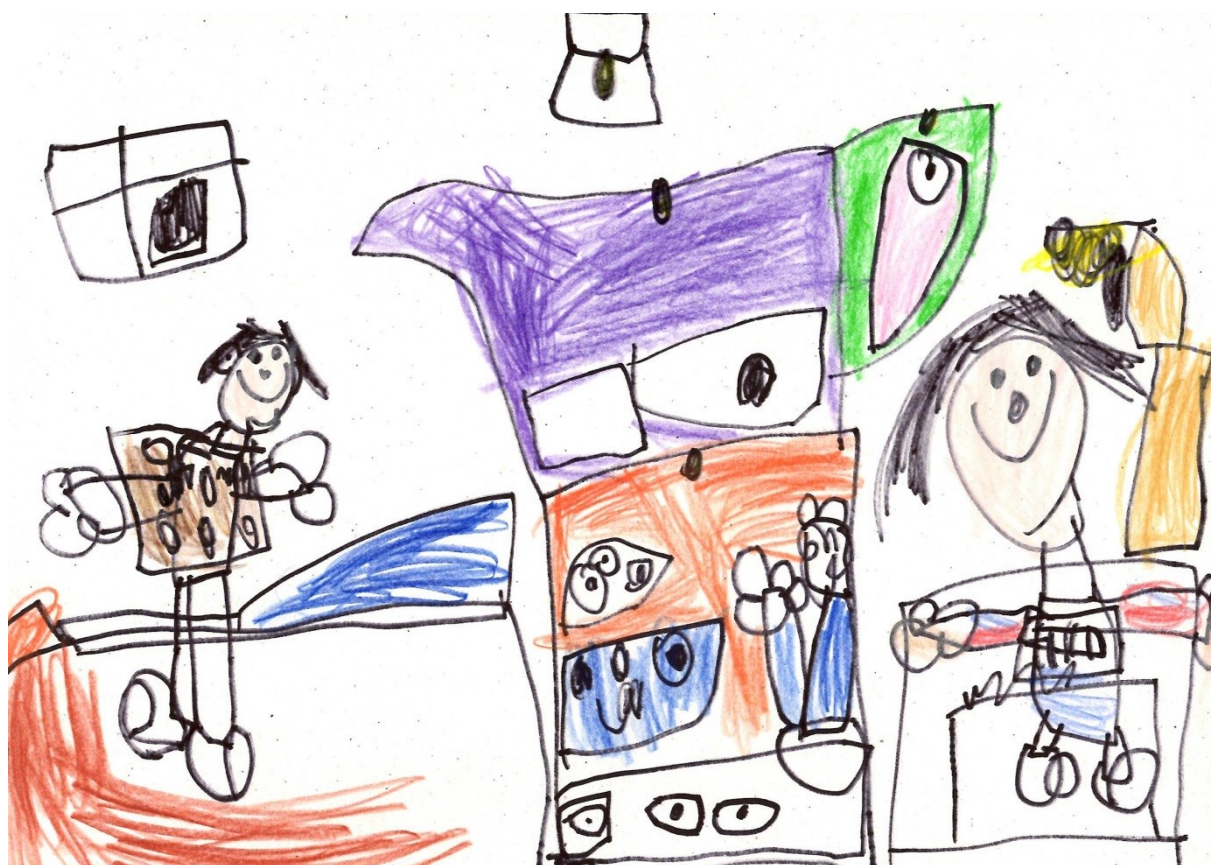
Příloha 62 - Obrázek - Jak čteme u nás doma I

Příloha 63 - Obrázek - Jak čteme u nás doma II

Příloha 64 - Obrázek - Jak čteme u nás doma III

Příloha 65 - Obrázek - Jak čteme u nás doma IV

Příloha 66 - Obrázek - Jak čteme u nás doma V

Příloha 67 - Tabulka - Odpovědi na otázky pod textem (souhrn)

<div> <div>Iniciály dítěte</div> <div>Číslo dítěte</div> </div>	MV	TN	JI	TG	AR	TB	KS	AL	VŠ	AH	AK	KB	NK	TM	LB	BM	DJ	SP	AŠ	MAČ	MIČ	MB
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
	nejstarší	nejstarší	střední	nejstarší	nejstarší	nejstarší	nejstarší	nejstarší	nejstarší	střední	střední	střední	nejmladší	střední	střední	nejmladší	nejmladší	střední	střední	nejmladší	nejmladší	nejstarší
Víte, čím krtek hrabe?	2	1	0	1	2	2	2	2	0	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	0	1	1
Jak krtek vypadá?	1	1	0	1	1	1	2	1	0	1	1	1	2	2	1	2	1	1	1	0	2	1
Co je spížíma?	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	3	1	3	1	1	1	1	0	1	3
Jak se krtek Lojza zbavil své lenosti?	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1
Kde žijí žůaly?	2	2	2	2	1	2	2	0	1	2	2	1	2	2	2	2	1	1	1	2	2	2
Jak vypadají?	1	1	1	2	2	1	1	1	0	1	2	1	4	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Co by se stalo, kdyby žůaly zůstaly v komůrce?	2	1	2	2	2	1	1	1	0	1	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	1	1
Kdy se mohly žůaly vrátit zpátky do podzemí?	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Víte, jak lidé říkají žůalám? Proč asi?	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1
Zažili jste vy nějaké dobrodružství? Vyprávějte.	4	1	2	4	2	1	4	1	0	2	2	2	1	1	3	4	1	2	1	3	2	1
Co jsou to námluvy?	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	2	2	2	1
Jak probíhají?	1	1	1	2	1	1	1	4	3	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	2	4	1
Jaký byl Jindra?	2	2	2	1	2	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1
Co se může stát, když na sebe nebudeme dávat pozor?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1
Co uděláme, když se zraníme my nebo někdo druhý?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Víte, kdo je otrok?	2	3	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	0	3	1	1	3	3	1
Jaké úkoly zastávají mravenci v mraveništi?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	3	2	1
Myslíte, že se Vašík změnil nebo i nadále nechtěl pomáhat ostatním mravencům?	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	0	1	2	1	2	1	1
Kolik má pavouk končetin?	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	3	2	2
Jak stonožky útočí?	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní?	1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	3	4	1
Jak pohádka dopadla? Dovyprávějte příběh vy, děti.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0	0	2	0	1	1	3	1	1
Co je srpek měsíce?	2	1	2	2	2	1	2	1	3	1	4	1	2	0	0	3	0	1	1	2	1	1
Proč se jezevec bál pytláka?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1
Také jste se někdy ztratili? Kde? Co nebo kdo vám pomohl?	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	0	0	2	0	1	1	1	4	1
Jak se liší pes a psoun?	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	0	1
Díky komu se Koko umírní?	2	1	0	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	3	0	3
Jak bychom se (ne)měli chovat k domácímu mazlíčku?	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0	1
Co se stalo s pastí?	1	1	2	2	0	1	1	1	0	1	1	1	0	2	2	0	3	1	1	1	1	1
Co je revír?	2	1	1	2	0	3	1	2	0	2	1	2	0	1	1	0	3	1	1	2	1	1
Co se dělá na čekané?	1	1	4	1	0	1	1	1	0	1	4	2	0	3	1	0	4	1	1	2	1	1
Jaká nebezpečí číhají na lišky a na další zvířata v lese?	2	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	1	2	0	1	1	1	2	2	2
Může být liška člověku nebezpečná? Co by se stalo, kdyby nás kousla nemocná liška?	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	1	1
Kdo mívá pod čepicí, co to znamená?	2	1	1	2	0	1	1	1	0	3	2	2	0	1	2	0	4	1	1	3	1	1
Zachránili jste už někdy nějaké zvířátko, třeba ptáče nebo ježka? Jaké a kde?	2	1	1	2	0	1	2	2	0	2	2	2	0	1	2	0	1	1	1	2	2	1
Čím se živí myši?	0	1	0	1	2	1	2	2	1	1	1	1	0	2	1	0	1	1	1	2	2	2
Kde bydlel myšák Rostík?	0	1	0	2	2	1	1	2	2	1	1	2	0	2	1	0	1	1	1	2	2	1
Máte doma zvířátko?	0	1	0	1	2	1	2	1	1	1	1	2	0	2	2	0	2	1	1	2	2	1
Jak se o domácí zvířátka staráme?	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	1	1
Jsmo všichni stejní? Čím se od sebe lišíme?	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	4	1
Je správné povyšovat se nad druhé? Proč?	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	1	1
Kde ještěrky rády odpočívají?	1	0	0	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1	2	0	1	2	1	2	1	1
Čím se živí?	2	0	0	2	2	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1	1
Proč se ještěrka bála lidí?	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	2	1	1
Proč ještěrka dědečkovi pomáhala?	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1
Jaký poklad byste chtěli najít vy, děti?	2	0	0	1	2	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	0	4	1	2	2	2	2

0	Nezúčastnil se
1	Odpovídá celou větou.
2	Odpovídá jednoslovně.
3	Nezná odpověď.
4	Nechce odpovědět.

Příloha 68 - Tabulka - Hypotéza 1

Pohádka / číslo dítěte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Pohádka 1 (o krtkovi)	1	2	0	2	3	2	2	2	0	1	2	2	4	2	2	2	4	2	1	0	1	1
Pohádka 2 (o žížale)	1	3	2	3	3	2	2	3	0	1	2	1	4	2	2	3	4	2	1	4	2	1
Pohádka 3 (o krtonožce)	3	3	2	2	3	1	3	3	1	2	1	1	3	3	2	4	4	2	2	3	4	2
Pohádka 4 (o mravenci)	1	2	2	2	2	1	2	3	2	1	2	2	3	2	2	0	4	2	1	2	2	1
Pohádka 5 (o stonožce škvorové)	1	4	1	1	2	1	1	2	1	2	1	2	2	2	1	2	3	1	2	2	2	3
Pohádka 6 (o jezevci)	2	1	1	1	2	1	3	2	2	1	3	1	1	0	0	2	3	2	1	2	2	2
Pohádka 7 (o psounovi)	1	2	0	2	1	1	2	1	3	1	2	1	2	2	2	2	3	1	1	4	0	1
Pohádka 8 (o lišce)	1	1	1	1	0	1	1	1	0	2	1	2	0	1	1	2	2	1	2	2	2	1
Pohádka 9 (o myši)	1	1	0	1	1	1	1	2	2	1	2	1	0	2	2	0	2	2	1	2	1	1
Pohádka 10 (o ještěrce)	1	0	0	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	0	2	1	2	1	2	1

Úroveň naslouchání a pozornosti (hodnotící škála)

- 0 Nezúčastnilo se
- 1 Naslouchá pozorně, aktivně se zapojuje.
- 2 Naslouchá pozorně, nezapojuje se.
- 3 Je roztěkané, chvílemi vyrušuje.
- 4 Předčítání ho nezajímá.

Příloha 69 - Tabulka - Hypotéza 2

Otázka / číslo dítěte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Jak krték vypadá?	1	1	0	1	1	1	2	1	0	1	1	1	2	2	1	2	1	1	1	0	2	1
Co je spížirna?	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	3	1	3	1	1	1	1	0	1	3
Jak se krték Lojza zbavil své lenosti?	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1
Jak žížaly vypadají?	1	1	1	2	2	1	1	1	0	1	2	1	4	1	1	2	1	1	1	2	2	1
Víte, jak lidé říkají žížalám? Proč asi?	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1
Zažili jste vy nějaké dobrodružství? Vyprávějte.	4	1	2	4	2	1	4	1	0	2	2	2	1	1	3	4	1	2	1	3	2	1
Co jsou to námluvy?	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	2	2	2	1
Jak probíhají?	1	1	1	2	1	1	1	4	3	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	2	4	1
Víte, kdo je otrok?	2	3	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	0	3	1	1	3	3	1
Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní?	1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	3	4	1
Jak pohádka dopadla? Dovyprávějte příběh vy, děti.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0	0	2	0	1	1	3	1	1
Jak bychom se (ne)měli chovat k domácímu mazlíčku?	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	0	1
Jsme všichni stejní? Čím se od sebe lišíme?	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	4	1
Je správné povyšovat se nad druhé? Proč?	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	1	1

Úroveň odpovědi na vybrané otázky

- 0 Nezúčastnilo se
- 1 Odpovídá celou větou.
- 2 Odpovídá jednoslovně.
- 3 Nezná odpověď.
- 4 Nechce odpovídat.

DOTAZNÍK OD RODIČŮ

Čtenářské zvyky v rodině

Uveďte, kolik času trávíte se svým dítětem nad knihou (prohlížení, četba) denně.

- 1) Jak kdy.
- 2) 20 minut.
- 3) 15 minut i víc.
- 4) ½ hodiny.
- 5) 10 minut.
- 6) 30 minut.
- 7) Záleží dle času – kniha pro předškolní věk (skoro každý den).
- 8) Denně nečteme. Dříve jsme četli více. Podle času.
- 9) 10 minut.
- 10) 20 minut.
- 11) 3x týdně.
- 12) 30 minut – 1 hodina.
- 13) Cca 15 – 20 minut denně.
- 14) Každý den před spaním tak 30 minut.
- 15) 30 minut denně.
- 16) Dle nálady dítěte – někdy chce pouze vyprávět.
- 17) Jednu hodinu denně.
- 18) Půl hodiny před spaním každý den.
- 19) Asi čtvrt hodiny denně.
- 20) Čtení 3x týdně, prohlížení skoro každý den.
- 21) 1x – 2x týdně, záleží na tom, jak se synovi chce.
- 22) Dvakrát za týden asi deset minut.

Kdy dětem čtete?

- 1) Jak kdy.
- 2) Večer.
- 3) V poledne, večer.
- 4) Hlavně večer.
- 5) Navečer.
- 6) Kdy chtějí během dne, ale pravidelně každý večer před spaním.
- 7) Před spaním, ale ne každý večer.
- 8) Četli jsme před spaním, hlavně.
- 9) Večer.
- 10) Před spaním.
- 11) Večer.
- 12) Převážně večer.
- 13) Večer.
- 14) Večer.
- 15) Čteme hlavně před spaním.
- 16) Většinou odpoledne.
- 17) Před spaním.
- 18) Večer před spaním.
- 19) Večer, než jde spát.
- 20) Snažíme se co nejvíc podle směny, pak čte babička.
- 21) Když si prohlížíme knížky.
- 22) O víkendu většinou.

Doprovází dobu čtení nějaký rituál (např. někdy si celá rodina „zaleze“ do postele, vždy před spaním, prohlížení obrázků apod.)? Pokud ano, popište.

- 1) Ne.
- 2) Před spaním v posteli.
- 3) Ano, čteme všichni ve velké posteli.
- 4) Před spaním v posteli.
- 5) Musí být vypnutá televize a být klid na čtení.
- 6) Večer před spaním, čteme v postýlce – střídáme postýlky sourozenců, oba čtené knihy prohlíží. Čte rodič nebo starší sourozenec. O víkendu i prarodiče.
- 7) Žádný rituál.
- 8) Ne. Spíš jak to vychází časově. Teď jsme měli delší období, které bylo náročné ve všech směrech. Snad se to brzy změní.
- 9) Večer, když se jde spát.
- 10) Ne.
- 11) Většinou v posteli celá rodina.
- 12) Zaleze si se sestrou do jedné postele a poslouchají.
- 13) Ne.
- 14) Někdy společně v posteli, někdy čte starší dcera ze své postýlky.
- 15) Ano, společně s dětmi si „zaležeme“ do postele, nejdříve rozebereme obrázky, přečteme pohádku, poté si o ní povídáme. Děti pak jdou spát.
- 16) Pokud nejsou v knize obrázky, stěží se udrží její pozornost – radši si hraje.
- 17) Ne.
- 18) Dcera už je v pyžamu v posteli a poslouchá pohádku, než usne.
- 19) U postele svítí už jen lampička, do postele si bere plyšáka na spaní.
- 20) Náš rituál spíš na gauči, vždy syn donese knížku, kterou chce zrovna číst.
- 21) Buď sedí na klíně, nebo ležíme na posteli.
- 22) Ne.

Jaká kritéria jsou pro vás rozhodující při nákupu knihy?

- 1) Momentální chuť.
- 2) Přiměřeně dlouhé kapitoly.
- 3) Aby se líbila dítěti.
- 4) Podle obsahu, ilustrace, podle věku dítěte.
- 5) V knize musí být víc textu než obrázků.
- 6) Co dítě aktuálně zajímá. Zajímavá, pěkná, nová kniha.
- 7) Doporučení od kamarádů.
- 8) Aby byla barevná, měla hodně obrázků a byla o něčem, co ji zajímá.
- 9) Názor dítěte.
- 10) Pěkné obrázky, známé pohádky.
- 11) České pohádky + oblíbené knihy z mládí.
- 12) Ilustrace, a aby odpovídala věku.
- 13) Obrázky a srozumitelnost textu pro děti, velikost písmen.
- 14) Velká písmena a spousta obrázků.
- 15) Musí nás zaujmout obrázky.
- 16) Hodně ilustrace, téma odpovídající věku.
- 17) Zajímavý text, barevné obrázky.
- 18) Musí zaujmout ilustracemi a obsahem, knihy si necháváme doporučit od známých nebo na internetu.
- 19) Musí mě zaujmout, mít hezké ilustrace, cena.
- 20) Aktuální výběr knihy máme zrovna logopedické. Syn navštěvuje logopedii. Samozřejmě má i říkadla a pohádky.
- 21) Ilustrace, styl psaní pohádek.
- 22) Obrázky, cena.

Dostává dítě knihu darem?

- 1) Ano.
- 2) Ano.
- 3) Ano.
- 4) Ano.
- 5) Ano.
- 6) Také – k narozeninám, k svátku, k Vánocům, jen tak.
- 7) Málo.
- 8) Ano, dostala knihu darem.
- 9) Ano.
- 10) Ano, ke každým narozeninám, svátku a Vánocům.
- 11) Někdy.
- 12) Ano.
- 13) Ano – Vánoce.
- 14) Ano.
- 15) Ano.
- 16) Ano.
- 17) Zatím ne.
- 18) Ano, často.
- 19) Příležitostně.
- 20) Ano, dostává (narozeniny, Vánoce atd.)
- 21) Někdy.
- 22) Ano.

Jste dítěti čtenářským vzorem? Kdo dítěti předčítá (matka, otec, babička, dědeček, starší sourozenec apod.)?

- 1) Ano, já (matka).
- 2) Matka, otec, babička.
- 3) Ano – matka, otec, babička.
- 4) Babička, otec.
- 5) Předčítá matka a vzorem moc není. ☺
- 6) Všichni z rodiny (doma rodiče, starší bratr, o víkendu i prarodiče).
- 7) Bohužel – čtenářský vzor ne, ale předčítám před spaním jen já (matka).
- 8) Nevím, jestli vzorem, ale čtu buď já anebo babička.
- 9) Matka, otec, babička.
- 10) Matka, otec, babička.
- 11) Předčítá otec i matka.
- 12) Ano. Všichni dospělí z rodiny.
- 13) Většinou předčítá starší sourozenec, pak matka, otec.
- 14) Matka, babička, sestra.
- 15) Matka, otec.
- 16) Matka, babička.
- 17) Máma a táta.
- 18) Snažíme se o to (rodiče).
- 19) Moc ne, nemám na to bohužel sama tolik času, ale dceři čtu ráda (maminka), někdy tatka.
- 20) Matka, otec a babičky.
- 21) Syn nás moc nevidí, že bychom si sami četli, spíš děláme spolu něco jiného. Čtou rodiče, někdy prarodiče.
- 22) Nejsem vzorem, ale čtu já (mamka).

Podle čeho vybíráte knihu k předčítání?

- 1) Momentální chuť.
- 2) Dle jeho výběru.
- 3) Vybírá si sám.
- 4) Podle oblíbenosti vybíráme spolu.
- 5) Vybírá si dítě.
- 6) Podle dětí – vybírají si samy, někdy se ptají, kde je... Vybereme podle vlastní znalosti tématu.

- 7) To mně řekne dítě – vybere si samo.
 - 8) Aby byla barevná, měla hodně obrázků a byla o něčem, co ji zajímá.
 - 9) Dle jeho výběru.
 - 10) Anička si vybere sama.
 - 11) V knihovně podle obrázků.
 - 12) Děti si vybírají knihu samy.
 - 13) Vybírají si děti samy podle nálady.
 - 14) Podle přání, podle dne.
 - 15) Náhodně.
 - 16) Barunka si vybírá sama.
 - 17) Podle textu a obrázků.
 - 18) Náhodně, co zrovna máme rozečteno nebo si dcera vybere podle své nálady.
 - 19) Podle toho, co chce dcera. Většinou nějakou knížku vytáhne z poličky a vybere si z ní i pohádku.
 - 20) U nás si syn vybere sám.
 - 21) Moc to neřešíme, vybereme, na co máme zrovna náladu. Syn vybírá často sám.
 - 22) Dohodneme se spolu, vybírá většinou syn.
- Jaké jsou oblíbené knihy Vašeho dítěte? Uveďte.
- 1) Cipísek.
 - 2) Ferda mravenec.
 - 3) O pejskovi a kočičce, Maková panenka, Krtek...
 - 4) Hlavně knihy s ilustracemi (říkadla).
 - 5) Vedou zfilmované pohádky (Mimoni, Madagaskar, večerníčky).
 - 6) Pohádkové knihy, dle aktuálního zájmu témat.
 - 7) Pohádky se šťastným koncem.
 - 8) S tematikou zvířecí, princeznovské...
 - 9) Vše, co se týče Albi tužky.
 - 10) Pohádky, nejradši má O Budulínkovi a Červenou karkulku.
 - 11) Mikulášovy patálie + pohádky.
 - 12) Se zvířátky, princezny, víly i klasické pohádky.
 - 13) Většinou jsou to knihy spojené s úkoly, doplňovačky.
 - 14) O princeznách, o zvířátkách.
 - 15) Poník Pepíno – Dobrodružství za plotem, Mikeš.
 - 16) Mášenko a medvědi, Na farmě, O kobližkovi.
 - 17) Oblíbené zatím nemáme.
 - 18) Zrovna třeba Pohádky skřítky Medovnička. Nosí knihu i do školky.
 - 19) Různé. Má ráda o zvířatech, klasické pohádky.
 - 20) Říkadla, Logiko primo.
 - 21) O zvířatech a hlavně auta nebo hrdinové z animovaných pohádek.
 - 22) Znamější pohádky z večerníčků, klasické pohádky.
- Je Vaše dítě zaregistrováno v městské knihovně? Navštěvujete společně knihovnu? Pokud ano, uveďte, jak často.
- 1) Ne.
 - 2) Ne. Zatím.
 - 3) Ne.
 - 4) Ne.
 - 5) Ano, navštěvujeme 1x měsíčně.
 - 6) Do knihovny chodí s maminkou, půjčují si na moji registrační kartu. Chodíme tak 1x měsíčně pravidelně.
 - 7) Knihovnu nenavštěvuji – ani dítě.
 - 8) Ne.
 - 9) Ne.
 - 10) Anička ještě ne (až ve škole), Zdenda ano, chodí 1x za měsíc. Anička chodí do knihovny se mnou a půjčuje si knihy na moji průkazku.
 - 11) Není, ale někdy jde dcera se mnou a vybírá si knížku na moji kartičku.
 - 12) Ne, knih máme doma dost.
 - 13) Pouze starší sourozenec.
 - 14) Máme čtenářské lístky, ale nechodíme.
 - 15) Ne.
 - 16) Ne.
 - 17) Ne.
 - 18) Dcera si může půjčit libovolnou knížku na moji registrační kartu. Snažíme se chodit pravidelně, když nějakou knížku dočteme.
 - 19) Ne. Někdy si půjčujeme knihy od jejích kamarádek (vyměňují si je).
 - 20) Ne.
 - 21) Nejsme registrováni, nenavštěvujeme.
 - 22) Ne.
- Postoj dítěte ke knize**
- Má dítě své oblíbené knihy? Pokud ano, uveďte.
- 1) Ano, Pan Pip, Noddy, Cipísek.
 - 2) Ano. O dinosaurech.
 - 3) Maková panenka.
 - 4) Knihy, kde se může aktivně účastnit – říkadla, rýmováčky, vzdělávací.
 - 5) Medvídek Pú, Doba ledová, Studnice pohádek
 - 6) Má rád různé pohádky. Tematiku, o které si zrovna povídáme, je pro něho aktuální (vesmír, dinosauři, svět, živočichové...).
 - 7) Pohádky o drakovi, příroda, země.
 - 8) U nás na statku. Hlavně, kde jsou zvířata.
 - 9) Momentálně má nejraději pracovní sešity se samolepkami. Knihy žádné.
 - 10) Vše od Albi tužky.

- 10) Pohádky k povídání.
 - 11) Mikulášovy patálie, o zvířátkách.
 - 12) Ne, knihy střídáme.
 - 13) Nemá své vyložené oblíbené. Vše vybírá podle nálady.
 - 14) Pohádky pro radost, Krtek a jeho svět.
 - 15) Poník Pepíno – Dobrodružství za plotem, Mikeš.
 - 16) Kamarádi zvířátka, Mášenka a medvědi.
 - 17) Ne.
 - 18) Má jich oblíbených spoustu, zrovna třeba Pohádky skřítky Medovníčka.
 - 19) Nemá vyložené oblíbené, ráda poslouchá cokoliv.
 - 20) Říkadla, Logiko primo.
 - 21) Naučné o zvířatech, Tony Wolf – Les, Moje pohádková sbírka Auta Disney, Učím se slova, Burákovy báčorky, obrázkové říkanky.
 - 22) Zrovna čteme Rozmarýnek – Pohádky a pořekadla.
- Vyhledává knihy k prohlížení, předčítání?
- 1) Ano.
 - 2) Ano.
 - 3) Ano.
 - 4) K prohlížení, při předčítání neudrží tak pozornost.
 - 5) Ano.
 - 6) Knihy, pohádky, příběhy si vybírá, půjčuje v knihovně. Těší se každý večer na čtení. S bráškou se střídají ve vybírání čtené knihy.
 - 7) Není to často.
 - 8) Knihy moc ne.
 - 9) Prohlížení, předčítání.
 - 10) Ano.
 - 11) K prohlížení.
 - 12) Ano.
 - 13) Spíše vyhledává časopisy.
 - 14) Někdy ano.
 - 15) Ano.
 - 16) Občas ano.
 - 17) K prohlížení.
 - 18) Ano.
 - 19) Ano.
 - 20) Ano, sám si je přinese.
 - 21) K prohlížení.
 - 22) Ano, spíš prohlíží.
- Ví, jak má s knihou zacházet (chová se ke knize ohleduplně, uklízí ji na své místo, ví, kam patří)?
- 1) Ano.
 - 2) Spíše ano.
 - 3) Ano.
 - 4) Ano.
 - 5) Ano.
 - 6) Ano, čtené knihy mají své místo. Zároveň má knihy v knihovničce.
 - 7) Ví – patří do police.
 - 8) Chová se k ní ohleduplně, ale nechá ji pohozenou kdekoliv. ☺
 - 9) Ano, uklízí zpět na své místo.
 - 10) Ano.
 - 11) Ano, ví.
 - 12) Ano.
 - 13) Ano.
 - 14) Ano.
 - 15) Ano.
 - 16) Podle své nálady. ☺
 - 17) Ano.
 - 18) Ano, dává na knihy pozor.
 - 19) Ano.
 - 20) Ano, uklízí na své místo.
 - 21) Po přečtení a prohlédnutí odnášíme na své místo.
 - 22) Ví, ale nedělá.
- Má radost z darované knihy?
- 1) Ano.
 - 2) Ano.
 - 3) Ano.
 - 4) Ano.
 - 5) Ano.
 - 6) Má radost vždy, když dostane novou knihu.
 - 7) Ne i ano.
 - 8) Ano, měla z ní radost.
 - 9) Ano.
 - 10) Ano.
 - 11) Sporadickou.
 - 12) Ano.
 - 13) Ano.
 - 14) Když je koupená rozumně k jejímu věku, tak ano.
 - 15) Ano.

- 16) Ano.
 - 17) Knihy nedostává.
 - 18) Má velkou radost vždycky. Knihy dostává ráda, hned si je prohlíží a chce z nich číst.
 - 19) Ano.
 - 20) Ano, má.
 - 21) Ano.
 - 22) Ano.
- Zajímají ho při předčítání ilustrace?
- 1) Ano.
 - 2) Ano.
 - 3) Ano.
 - 4) Ano.
 - 5) Ano.
 - 6) Při čtení je pozorný a po celou dobu pozoruje čtený text i ilustraci a o obrázcích si povídáme.
 - 7) Ano.
 - 8) Ano.
 - 9) Spíš ne.
 - 10) Ano.
 - 11) Ano.
 - 12) Ano.
 - 13) Ano – ty nejvíc.
 - 14) Jak kdy.
 - 15) Ano.
 - 16) Ano.
 - 17) Ano.
 - 18) Ano. Dívá se na obrázky při poslechu, listuje i po pohádce.
 - 19) Ano.
 - 20) Ano, obrázky miluje.
 - 21) Spíš ne.
 - 22) Ano.
- Klade při předčítání otázky čtenáři?
- 1) Ano.
 - 2) Ano.
 - 3) Občas.
 - 4) Někdy.
 - 5) Ano.
 - 6) Klade otázky celou dobu, někdy až moc často. ☺
 - 7) Otázky kladu já (matka).
 - 8) Ano.
 - 9) Ano.
 - 10) Ano.
 - 11) Ano.
 - 12) Někdy ano.
 - 13) Pokud ji příběh zaujme, tak ano.
 - 14) Ano, občas.
 - 15) Občas.
 - 16) Občas.
 - 17) Ne.
 - 18) Ano.
 - 19) Někdy. Většinou si o pohádce povídáme až po přečtení.
 - 20) Ano, pokládá. A i my pokládáme otázky.
 - 21) Ano.
 - 22) Ano.
- Vyjadřuje během předčítání své myšlenky, názory, emoce?
- 1) Ano.
 - 2) Občas.
 - 3) Ano.
 - 4) Někdy.
 - 5) Ano.
 - 6) Vyjadřuje, hlavně po přečtení vše rozebírá.
 - 7) Ano – myšlenky, emoce, ne – názory.
 - 8) Ano.
 - 9) Ano.
 - 10) Ano.
 - 11) Ano.
 - 12) Někdy ano.
 - 13) Ano.
 - 14) Ano, občas.
 - 15) Občas.
 - 16) Ano.
 - 17) Ne.
 - 18) Ano. Někdy je tak zaujatá, že jen poslouchá, co se v příběhu stane. Povídáme si i potom.
 - 19) Ano.
 - 20) Ukazuje na obrázky.
 - 21) Ano, názory, občas opakuje.
 - 22) Ano.

Udrží pozornost při předčítání či prohlížení oblíbené knihy?

- 1) Ano.
- 2) Ano.
- 3) Ano.
- 4) Při prohlížení ano, při čtení ne.
- 5) Ano.
- 6) Udrží pozornost po celou dobu, i když je unaven.
- 7) Záleží na ději v knize.
- 8) Většinou ano.
- 9) Klade spoustu otázek.
- 10) Ano.
- 11) Někdy.
- 12) Ano.
- 13) Většinou 10 minut.
- 14) Ano.
- 15) Většinou ano.
- 16) Pokud je hodně obrázková, tak ano.
- 17) Jak kdy.
- 18) Ano.
- 19) Ano.
- 20) Pozornost vydrží pár minut, pak ho zajímá jiná aktivita.
- 21) Většinou ano.
- 22) Částečně.

Má zájem o předčítání nových knih (chce si společně listovat knihou, prohlížet ilustrace)?

- 1) Ano.
- 2) Ano.
- 3) Ano.
- 4) Ano – hlavně o prohlížení ilustrací.
- 5) Ano.
- 6) Ano. Knihy si prohlíží i sám. Vybírá si, kterou chce číst.
- 7) Zájem tu moc není.
- 8) Knihy moc ne. Spíše ty pracovní sešity.
- 9) Ano.
- 10) Ano.
- 11) Číst ne, obrázky ano.
- 12) Ano.
- 13) Ano.
- 14) Ano.
- 15) Ano.
- 16) Ano.
- 17) Spíš lituje, prohlíží ilustrace.
- 18) Ano, baví ji to.
- 19) Ano.
- 20) Ano. Začne si sám prohlížet a pak se ptá, co tam píšou.
- 21) Ano.
- 22) Ano.

Pozorujete změnu ve čtenářském chování dítěte v souvislosti s docházkou do mateřské školy? V čem? Vypište.

- 1) Ne.
- 2) Ne.
- 3) Ano, vypráví, co ve školce čtou.
- 4) V poslední době má v oblíbené knize vzdělávací, kde může ukázat své znalosti.
- 5) Ano – udržel větší pozornost, lepší vyjadřovací schopnosti.
- 6) Nepozorujeme.
- 7) Nepozoruji.
- 8) Vyložení změny nepozoruji. Úkoly k Vašemu projektu ji baví, ale změny nepozoruji.
- 9) Zvýšila se soustředěnost. Snaha úkoly dělat co nejlépe a bez chyby.
- 10) Ne.
- 11) Ne.
- 12) Ne. Byla zvyklá, že se jí od malička četlo.
- 13) Ano, pohádky, které čteme doma, už většinou ze školky zná nebo o nic vypráví při příchodu ze školky.
- 14) Je vytrvalejší, pozornější, soustředěnější.
- 15) Ano, je pozornější než dříve.
- 16) Má větší zájem – více se ptá.
- 17) Zatím moc ne, je hodně malý.
- 18) Ve školce si prý taky často prohlíží knížky, vybírá z nich obrázky a kreslí. Obrázky nám potom doma ukazuje.
- 19) Ano. Někdy si hraje s panenkami nebo plyšáky na paní učitelku a vypráví jim příběhy.
- 20) Syn se více rozmluvil. O žádných knížkách nemluví, co se týče ve školce. Spíš mluví, že byl venku a že byl hodný.
- 21) Snaha se soustředit. Snaha vyrovnat se staršímu sourozenci s úkoly. Lepší chování ohledně knih, delší pozornost při čtení, vyptávání.
- 22) Změny ano, zaposlouchá se do děje, vydrží déle zticha.

Projekt „Co se děje pod zemí“ pokládám za (prosím zakroužkujte)

a. přínosný

b. nepřínosný

1x odpovězeno Nepřínosný (č. 1)

1x odpovězeno Přínosný, ale některé otázky mi přišly pro čtyřleté dítě složité (č. 13)

20x odpovězeno Přínosný

Pohádka o krtkovi – Ve dvou se to lépe táhne

Víte, čím krtěk hrabe?

1. *Drápkama.*
2. *Hrabe tlapkama.*
3. *–*
4. *Hrabe tlapkami s drápkami.*
5. *Drápy.*
6. *Tlapičkami.*
7. *Drápky.*
8. *Rukama.*
9. *–*
10. *Hrabe rukama.*
11. *Hrabákama.*
12. *Packama.*
13. *Drápkama.*
14. *Předníma tlapkama hrabe.*
15. *Hrabe hlínu a žížaly.*
16. *Má takový lopatky.*
17. *Hrabe tlapkama.*
18. *Drápkama, co má na předních tlapkách.*
19. *Hrabe drápkama v zemi.*
20. *–*
21. *Lopatkou, protože spinká a je tam tma.*
22. *Drápkama, jako když má bagr lopatu.*

Jak krtěk vypadá?

1. *Je černej, má červenej nos, okolo růžovej, růžový dráčky, má ocas.*
2. *Je černý, má špičatý nos a přední tlapy má jak dvě lopatky.*
3. *–*
4. *Je černý, má kožíšek a růžové tlapy.*
5. *Je černý, má ocas, nos, malinké oči a velké drápy.*
6. *Má černou barvu, má na hlavě dírky a těmi poslouchá. Moc nevidí a neslyší, má oranžové tlapičky, na nich má dráčky. Čumáček má oranžový.*
7. *Černý. Červený packy.*
8. *Je černej a má červenej čumáček, má dráčky.*
9. *–*
10. *Je celý černý nebo hnědý, má červený nosánek a růžové ručičky.*
11. *Je černej, má růžové nohy a čumáček má červenej.*
12. *Černý s růžovým nosem.*
13. *Černej.*
14. *Černě.*
15. *Tadyten je černej, má ocásek.*
16. *Má černou barvu.*
17. *Má černou barvu, je slepý, vepředu má široké tlapy.*
18. *Je docela malej, aby se vešel do komůrky. Je černej a má fousky. Vůbec tam dole nic nevidí.*
19. *Jako taková černá myš. Ale nemá uši.*
20. *–*
21. *Černej.*
22. *Je černej, asi takhle velkej (ukazuje) a má malinkatý očička nebo žádný?*

Co je spižírna?

1. *Pokoj, kam si ukládá žížaly.*
2. *Spižírna je jeho domeček, dává tam žížaly, brouky.*
3. *–*
4. *Krtěk si tam ukládá žížaly do zásoby.*
5. *Krtěk si tam dává zásoby jídla.*
6. *Je jeho komůrka na žížaly.*
7. *Žížaly si schovává na zimu.*
8. *Tam si ukládá žížaly.*
9. *–*
10. *Krtkův domeček, kam si odkládá jídlo.*
11. *Tam jsou rohlíky. Krtěk si tam schovával žížaly.*
12. *Skrýš na žížaly.*
13. *Já to nevím. Do komůrky, protože mu byla zima.*
14. *Dává si tam žížaly.*
15. *Nevím, co je spižírna.*
16. *Tam jsou samé dobrotky.*
17. *Místnost, ve které krtěk ukládá své jídlo.*
18. *To je taková komůrka na jídlo.*
19. *To máme doma taky. Tam dáváme mlisky.*
20. *–*
21. *Že tam má obchod.*
22. *Nevím.*

Jak se krtěk Lojza zbavil své lenosti?

1. *Že už vstal, Justýna se k němu prokopala a pak si opravili dům a on se zbavil lenosti.*

2. *Že si našel kamarádku.*
3. *–*
4. *Spolu s Justýnou opravili svou komůrku a potom tunely pod kořeny dubu.*
5. *Když ho navštívila Justýna.*
6. *S Justýnou opravil svůj domeček, vstal a pomáhal jí.*
7. *Justýna se probourala a spolu to opravili.*
8. *Že ta holka se k němu provrtala, zbourala mu kousek domu a pak ho spolu postavili.*
9. *–*
10. *Začal pracovat na novém domku.*
11. *Že pracoval, že mu Justýna pomohla pracovat.*
12. *Pomohl kamarádce.*
13. *Pomohl mu druhý krtek, Justýna, že opravili komůrku.*
14. *Kamarádka mu pomáhala.*
15. *Měl kamarádku.*
16. *Poznámka od matky: Je roztěkaná, kreslí si u toho a nedává moc pozor.*
17. *Pomohla mu samička krtek Justýna, jeho kamarádka.*
18. *No, že už nebyl líný, protože začal pracovat.*
19. *Začal pracovat a už nebyl lenoch. A skamarádil se.*
20. *–*
21. *Protože nebyl líný, byl zlobivej.*
22. *Opravit domeček a s tou holkou pracoval.*

Pohádka o žížale – Poznání představuje konec strachu (Jiří Švejda)

Kde žijí žížaly?

1. *Pod zemí.*
2. *V podzemní komůrce.*
3. *V podzemí.*
4. *Pod zemí.*
5. *V podzemí.*
6. *Žijí v podzemí v hlině.*
7. *V podzemí.*
8. *V podzemí.*
9. *–*
10. *Žížaly žijí v podzemí.*
11. *V podzemí.*
12. *V zemi.*
13. *Žijou v podzemí.*
14. *Pod zemí.*
15. *V zemi.*
16. *Pod zemí.*
17. *Žížaly žijí v podzemí.*
18. *Bydlí v zemi v komůrkách.*
19. *V hlině, nejsou vidět, ale maj tam svoje domečky.*
20. *V zemi.*
21. *V hlině.*
22. *V hlině pod zemí.*

Jak vypadají?

1. *Jsou růžový a maj tu pásku na zádech.*
2. *Žížala vypadá jako malej had s vroubky na těle.*
3. *Mají proužky, nemají nohy.*
4. *Jsou světle růžové.*
5. *Jako provázek.*
6. *Mají růžovou barvu, někdy až dočervena. Těličko je jako čára, jako vlnky a může se někdy srovnat.*
7. *Je růžová, pruhovaná a dlouhá.*
8. *Jsou růžový a dlouhý.*
9. *–*
10. *Žížaly mají růžovou barvu a jsou kulaté.*
11. *Jsou růžovohnědé.*
12. *Jsou růžové a vypadají jako ocásky.*
13. *–*
14. *Jsou růžové a dlouhé.*
15. *Vypadá jako malý had.*
16. *Jsou růžové.*
17. *Vypadají jako červi, dlouhé a slizké.*
18. *Jsou malinký a některý i dlouhý, růžový. Mají na sobě čárky.*
19. *Jako malý hadi. Jsou celý růžový a nejsou jim vidět ani oči ani pusa.*
20. *Růžový a dlouhý.*
21. *Modrá.*
22. *Jsou docela malý a čárkovaný.*

Co by se stalo, kdyby žížaly zůstaly v komůrce?

1. *Utopily by se.*
2. *Natekla by jim do komůrky voda.*
3. *Umřely by.*
4. *Utopily by se.*
5. *Umřely by.*
6. *Kdyby se to plnilo vodou, tak by se tam utopily. Líbí se jim v dešti.*
7. *Když prší, tak opustí komůrku – zbourá se.*

8. *Tak by se pořád bály.*
 9. *–*
 10. *Žížaly by se utopily.*
 11. *Pršelo na ně.*
 12. *Utopily by se.*
 13. *Umřely by.*
 14. *Umřely by.*
 15. *Udušily by se.*
 16. *Utopily by se.*
 17. *Kdyby žížaly zůstaly v komůrce, zatopila by je voda.*
 18. *To by tam umřely, protože tam byla voda.*
 19. *Tak umřou.*
 20. *Utopily by se.*
 21. *Nemaj oči.*
 22. *Umřou tam, když tam přšla voda.*
- Kdy se mohly žížaly vrátit zpátky do podzemí?
1. *Až přestane pršet.*
 2. *Žížaly se mohly vrátit až po dešti.*
 3. *Až přestane pršet.*
 4. *Když přestane pršet.*
 5. *Když přestane pršet.*
 6. *Až přestane pršet.*
 7. *Když přestane pršet.*
 8. *Až tam přestane týct voda.*
 9. *–*
 10. *Můžou se vrátit, až přestane pršet.*
 11. *Když přestalo pršet.*
 12. *Když už neprší.*
 13. *Až přestane pršet.*
 14. *Až přestane pršet.*
 15. *Když tam nebyla voda.*
 16. *Když přestalo pršet.*
 17. *Mohou se vrátit do podzemí, když voda ustoupí.*
 18. *Až když bylo v komůrce zase sucho.*
 19. *Jedině, až tam nebude ta voda.*
 20. *Po vyschnutí.*
 21. *Neměly nohy.*
 22. *Jenom kdyby tam nebyla už voda.*
- Víte, jak lidé říkají žížalám? Proč asi?
1. *Dešťovky, protože mají rádi déšť.*
 2. *Žížalám se říká jinak dešťovky, protože vylézají z komůrek jen při dešti.*
 3. *Dešťovky. Vylézají v dešti.*
 4. *Dešťovky, protože mají rádi déšť.*
 5. *Dešťovky, protože mají rádi déšť.*
 6. *Dešťové tanečnice, protože tančí v dešti a vylézají z půdy.*
 7. *Dešťovka. Tančí při dešti.*
 8. *Dešťovky. Protože když je déšť, tancují, mají rádi déšť.*
 9. *–*
 10. *Žížalám říkáme dešťovky, protože mají rádi déšť.*
 11. *Rousnice. Při dešti vylézají a jsou urované.*
 12. *Dešťovky, protože vylézají, když prší.*
 13. *Žížaly nebo hadi.*
 14. *Žížaly. Protože to jsou žížaly.*
 15. *Dešťovky – vylézají ven, když prší.*
 16. *Dešťovky. Vylézají z podzemí, když prší.*
 17. *Lidi jim říkají dešťovky, protože se objevují, když padá déšť.*
 18. *Dešťovky, protože tancují, když prší.*
 19. *Dešťovky a taky rousnice.*
 20. *Nezná odpověď.*
 21. *Nemá hlavu.*
 22. *Žížaly, protože tak vypadají.*
- Zažili jste vy nějaké dobrodružství? Vyprávějte.
1. *Já žádný nezažil.*
 2. *Dobrodružství se žížalou jsem ještě nezažil.*
 3. *Ne.*
 4. *–*
 5. *Ne.*
 6. *Někde v lese jsme zabloudili, hráli jsme si tam s bráškou a kamarádka u dědy a běhali jsme si tam. A my jsme naši cestu domů od klacíků od mamky a vrátili jsme se domů.*
 7. *–*
 8. *Když jsem byla s Adámekem na dovolené a jezdili jsme po vodě na šlapadlech. S Terezkou jsme si venku hráli s barbinami, a když jsme jim ztratily boty nebo sukni, tak jsme to pak musely zase hledat.*
 9. *–*
 10. *Asi ne.*
 11. *V bazénu s mamkou a tatškou.*
 12. *Ne.*

13. *Chytali jsme žížaly, abychom je měli jako návnadu pro ryby.*
14. *Potkala jsem se se ségřinýma kamarádkama.*
15. *Ne. Já nevím.*
16. *Poznámka od matky: Nechtěla o tom moc přemýšlet.*
17. *–*
18. *Ne.*
19. *Jo, když jsem hledala takovej dárek, když jsem měla narozeniny. Mamka mi ho schovala a já ho musela najít.*
20. *–*
21. *Ne. Na hřišti.*
22. *Jo. Třeba s mamkou, když jsem jel vlakem k tetě. Málem ten vlak ujel.*

Pohádka o krtonožce – Jak si chránit zdraví

Co jsou to námluvy?

1. *Že přivolává samičku.*
2. *Když se ozve zvuk drnění zvonku.*
3. *Sameček volá samičku.*
4. *Takový volání.*
5. *Když chce sameček přilákat samičku.*
6. *Asi že někomu něco povídáš. Namlouvali si krtonožkové ženu.*
7. *Sameček volá samičku.*
8. *–*
9. *Má si sehnat nevěstu.*
10. *Sameček se předvádí před samičkou, aby si ho vzala za muže.*
11. *Když se líbí holce nějaký kluk, tak si ho vezme.*
12. *Sameček volá samičku.*
13. *Když si ženich hledá nevěstu.*
14. *Sameček si namlouvá samičku.*
15. *Volání na samičku.*
16. *Poznámka od matky: Nevěděla, neodpovídala.*
17. *Když sameček chce upoutat pozornost samičky.*
18. *Námluvy, to je jako svatba.*
19. *Jako zasnubování s prstýnkama.*
20. *Cvrká.*
21. *Cvrkání křídýlkama.*
22. *Že holka chce s tím samečkem mluvit a on jí zazpíval.*

Jak probíhají?

1. *Zpíváním, cvrkáním je přivolávají.*
2. *Že hledají svou nevěstu svým hlasitým elektrickým voláním.*
3. *Předvádí se – cvrká.*
4. *Cvrčením samečka.*
5. *Sameček vydává zvuky křídélky a láká samičku.*
6. *Na zádech mají křídélka, vydávají jimi zvuk, a kdo udělá nejhezčí, tak si ho samička vybere a on má ženu.*
7. *Křídélka se o sebe třou a vydává zvuky.*
8. *–*
9. *Nevím.*
10. *Sameček se předvádí před samičkou, aby si ho vzala za muže.*
11. *Když se líbí holce nějaký kluk, tak si ho vezme.*
12. *Samečci vydávají hlasité cvrčení.*
13. *Krtonožky o sebe třou křídly.*
14. *Tření křídélek. Přivolávají si tím samičky.*
15. *Sameček tře obě křídélka o sebe.*
16. *Poznámka od matky: Nevěděla, neodpovídala.*
17. *Krtonožka se musí třít křídélkama a vydávat cvrkot.*
18. *Myslím, že si nevěsta musí vybrat ženicha. A on ji volá. A ta holka si vybere nejlepšího ženicha.*
19. *Samička hledá ženicha a on dělá zvuky křídýlkama, že se třou.*
20. *Cvrká.*
21. *Neodpověděl.*
22. *Ten sameček zpíval a ta holka pak přišla.*

Jaký byl Jindra?

1. *Neopatrný.*
2. *Polámanej.*
3. *Pyšný.*
4. *Jindru námluvy nezajímaly, raději se nakrucoval před zrcadlem, až se zranil. Byl pyšný a neopatrný. Teprve když se uzdravil, našel si samičku.*
5. *Neopatrný.*
6. *Jindra nemyslel na sebe, dělal jen hlouposti. Poškodil si křídélko, když tancoval jako v cirkuse, naboural do zrcadla a poranil se o střep.*
7. *Jindra skotačil a díval se přitom do skla.*
8. *Neopatrný.*
9. *Našel zrcadlo a líbil se mu jeho odraz.*
10. *Jindra se pořád předváděl u zrcadla.*
11. *Nepozorný.*
12. *Neopatrný.*
13. *Jindra byl pyšný a neopatrný.*
14. *Namyšlený a nešikovný.*
15. *Byl pyšný a neopatrný.*
16. *Neopatrný.*

17. *Byl pyšný na sebe.*
 18. *Byl docela praštěnej, dělal blbosti. No a pak se zranil.*
 19. *Zlobivej a namyšlenej a pyšnej. Jenom se předváděl.*
 20. *Pyšný a hodný.*
 21. *Nemocný, bolí ho křídélko.*
 22. *Byl docela divokej, protože se pak zranil. Ale pak se uzdravil.*
- Co se může stát, když na sebe nebudeme dávat pozor?
1. *Můžeme si vrazit střípek do nohy.*
 2. *Můžeme si ublížit.*
 3. *Můžeme se zranit.*
 4. *Můžeme se zranit.*
 5. *Můžeme se třeba říznout nebo si zlomit ruku.*
 6. *Tak se nám může něco stát, můžeme zakopnout, něco vylít, rozbijeme něco nebo nás zajede auto.*
 7. *Můžeme si ublížit, odřít si koleno.*
 8. *Jindra si rozseknul křídýlko. Můžeme si zlomit prst.*
 9. *Spadneme, zakopneme, brkneme.*
 10. *Můžeme se zranit.*
 11. *Hrabákama dělá zvuky.*
 12. *Můžeme se zranit.*
 13. *Můžeme si třeba rozbit nos anebo pusu.*
 14. *Něco by se nám stalo, zlomila by se nám ruka, noha, měli bychom bouli.*
 15. *Můžeme se zranit.*
 16. *Můžeme třeba spadnout.*
 17. *Můžeme se zranit.*
 18. *Můžeme si ublížit, jet do nemocnice nebo ležet nemocný v posteli a pak nemůžeme chodit ani do školky.*
 19. *Můžeme se zranit nebo se někdo může ztratit, když nedává pozor na cestu.*
 20. *Brečíme.*
 21. *–*
 22. *Může se něco stát a já bych byl pak nemocnej. Třeba zlomená ruka.*
- Co uděláme, když se zraníme my nebo někdo druhý?
1. *Zavoláme záchranku 155.*
 2. *Pomůžeme mu a zavoláme pomoc.*
 3. *Ošetříme se nebo zavoláme záchranku.*
 4. *Zavoláme na pomoc někoho dospělého nebo přímo pana doktora.*
 5. *Někomu jinému pomůžeme nebo někoho zavoláme.*
 6. *Zavoláme záchranku, někdo jiný nám může pomoci, odveze nás do nemocnice. Zavolám nějakou tetu, aby mohla zavolat nebo mamku, aby mně mohli pomoci. Řeknu to dospělému, zavolám ho.*
 7. *Bud' mu pomůžeme, nebo zavoláme pomoc.*
 8. *Zavoláme záchranku, dojdu pro mamku.*
 9. *Dojdeme pro mamku, zavoláme sanitku, dojdeme pro pomoc.*
 10. *Můžeme jet do nemocnice, půjdeme k doktorovi, budeme ležet v posteli a brát léky, až se uzdravíme.*
 11. *Můžeme zakopnout o kámen. Zavolám někoho dospělého.*
 12. *Zavoláme dospělého a pomůžeme mu.*
 13. *Když se někdo zraní, dáme mu náplast. A kdo někoho zachrání, tak dostane medaili.*
 14. *Zavoláme sanitku, zavoláme o pomoc.*
 15. *Pomůžeme a zavoláme o pomoc.*
 16. *Zavoláme pana doktora.*
 17. *Dáme první pomoc.*
 18. *Zavoláme pana doktora nebo mamku, ať někam zavolá. Třeba 155.*
 19. *Musíme to někomu říct a pomoci mu.*
 20. *Pomoc.*
 21. *Jindra se zranil a udělal si bolístku o zrcátko.*
 22. *Řekneme to paní učitelce nebo mamince.*
 23. *–*

Pohádka o mravenci – Ten umí to a ten zas tohle

Víte, kdo je otrok?

1. *Není svobodný.*
2. *Nevím.*
3. *Otrok je ten, kdo pro někoho dělá práci, aniž by chtěl.*
4. *Ten, kdo pracuje pro bohatýho.*
5. *Ten, co někomu slouží.*
6. *Mravenec ukradl kukly a pak si je vychoval, ty mu slouží a nemohou nikam chodit a musí ho jenom poslouchat.*
7. *Loupežník ukradl mravence a z něho je otrok.*
8. *To je malý mravenec, který se vyklubal z kukly, kterou ukradne zlý mravenec a on z nich pak vychovává taky zlé mravence.*
9. *Loupežník.*
10. *Když někdo někomu slouží a nedostává za to peníze.*
11. *Otrok je třeba, že donášá čaj, kytičky.*
12. *Zajatý mravenec.*
13. *Otrok je ten, kdo dělá sluhu.*
14. *Dělá práci za cizí lidi.*
15. *Ten, kdo je nucený sloužit někomu cizímu.*
16. *–*
17. *–*
18. *Otrok musel někomu sloužit a všechno pro něho dělat.*
19. *Nějakej sluha, ale on nechce sloužit. Někdo mu poroučí. To dělá Martin, když si s náma hraje a já ho nechci poslouchat.*
20. *Nezná odpověď.*

21. –
 22. *Takovej, co poslouchá nějakýho zlýho.*
- Jaké úkoly zastávají mravenci v mraveništi?
1. *Bránit kukly.*
 2. *Sbíraj semínka a stavějí hnízdo. Nosej do domečku nějaký ztracený věci. Chránějí svůj domeček.*
 3. *Dělnice, vojáci a královna.*
 4. *Uklízet, bojovat, hledali jídlo.*
 5. *Chrání mraveniště, kukly, starají se o kukly, nosí jídlo.*
 6. *Staví mraveniště, připevňují ho klacíčkama a jehličkami, hlídají, jsou tam strážce a vojáci.*
 7. *Vládne královna, vojáci, kteří brání mraveniště, dělnice.*
 8. *Shánějí jídlo, brání svoje mraveniště.*
 9. *Hlídají miminka, starají se o děti, uklízejí, hledají semínka.*
 10. *Staví mraveniště, brání mraveniště, slouží královně, sbírají jídlo, hlídají mravenčí děti, hlídají jídlo.*
 11. *Nosí vajíčka, klacky, jehličí a semínka.*
 12. *Starají se o kukly, o mraveniště, sbírají jídlo, chrání královnu.*
 13. *Někdo nosil jídlo, někdo opravoval mraveniště.*
 14. *Z větvíček si dělají mraveniště.*
 15. *Královna je maminka všech mravenců. Dělnice se staraly o mravenčí hnízdo, kukly a vajíčka a hledají potravu. Vojáci brání mraveniště.*
 16. –
 17. *Mravenci se museli starat o hnízdo, dělat úklid, starat se o potravu a pečovat o vajíčka a kukly.*
 18. *Pracujou tam spolu, některý byli vojáci, některý se staraj o vajíčka a kukly. A taky tam žije královna. Ona jim poručí, co maj dělat.*
 19. *Hlídají svoje mraveniště a kukly, hledají jídlo a dávají pozor, aby tam nepřišel loupežník.*
 20. *Nezná odpověď.*
 21. *Vojáci, maminky, loupežník.*
 22. *Jsou tam vojáci a holky se starají o vajíčka. Spolu hledaj jídlo.*
- Myslíte, že se Vašík změnil nebo i nadále nechtěl pomáhat ostatním mravencům?
1. *Změnil.*
 2. *Změnil. Jak tam viděl toho loupežníka, když zachraňovali ty kukly, tak se Vašík změnil.*
 3. *Změnil se a už chtěl pomáhat.*
 4. *Změnil se.*
 5. *Změnil se, protože věděl, když bude pomáhat ostatním, bude silnější.*
 6. *Změnil se, chtěl už pracovat.*
 7. *Vašík mravenec zachránil mraveniště – změnil se k lepšímu.*
 8. *Změnil se. Protože zachránil mraveniště, nekradl žádné kukly.*
 9. *Změnil, uviděl loupežníka a šel na pomoc.*
 10. *Vašík se změnil, pomáhal ostatním mravencům.*
 11. *Změnil se, prsknul na loupežníka kyselinu.*
 12. *Změnil.*
 13. *Myslím, že se změnil.*
 14. *Nechtěl pomáhat ostatním.*
 15. *Vašík měl v mraveništi svůj úkol a tím pomáhal ostatním mravencům. Chrání mraveniště a zachránil i kuklu.*
 16. –
 17. *Myslím, že Vašík se změnil. A začal pomáhat ostatním mravencům.*
 18. *Moc se nezměnil, ale aspoň už chtěl pomáhat a ne jen sám všechno.*
 19. *Já nevím. Asi už potom pomáhal.*
 20. *Jo.*
 21. *Vašík byl voják silnej.*
 22. *Asi jo. Pak už chtěl pořádně pracovat a pomáhat.*
- Pohádka o stonožce škvorové – Co zmůže odvaha**
- Kolik má pavouk končetin?
1. *8.*
 2. *Osm.*
 3. *8.*
 4. *Pavouk má osm nožiček.*
 5. *8.*
 6. *Osm nohou.*
 7. *8 nožiček.*
 8. *Osm.*
 9. *8.*
 10. *8.*
 11. *Osm.*
 12. *8.*
 13. *Pavouk má 8 končetin.*
 14. *Osm.*
 15. *8 noh.*
 16. *Osm.*
 17. *Pavouk má osm končetin.*
 18. *Osm.*
 19. *Osm nohou a kousáky.*
 20. *Nezná odpověď.*
 21. *O nožiček.*
 22. *Šest? Osm.*
- Jak stonožky útočí?
1. *Kousnou a zabíjejí jedem.*

2. *Kusadlma.*
 3. *Kusadly s jedem.*
 4. *Útočí kusadly s jedem.*
 5. *Kusadly a jedem.*
 6. *Mají v sobě jed a vypouští ho do nepřátel, kousají je.*
 7. *Útočí zezadu – v tykadlech je jed.*
 8. *Jedem. Když někoho kousnou, tak umře.*
 9. *Kusadly s jedem, strkají.*
 10. *Kusadly.*
 11. *Kusadlma a kyselinou.*
 12. *Kusadly s jedem.*
 13. *Mají kusadla.*
 14. *Kusadly s jedem.*
 15. *Útočí zezadu.*
 16. *Mají kusadla s jedem.*
 17. *Stonožky kousají oběť kusadlma s jedem.*
 18. *Koušou a mají jed v kusadlech.*
 19. *Kusadlma. A někdy si pomáhají, že jedna je zezadu třeba.*
 20. *Nezná odpověď.*
 21. *Kousli. Vzádu ho strčila Matylda, Emilka ho kousla.*
 22. *Někdy udělej klubičko, nebo koušou. A maj jed.*
- Jak by to vypadalo, kdybychom byli všichni stejní?
1. *Nepoznali bychom se.*
 2. *Že bychom si nemohli najít boty. Že bychom si nemohli najít třeba bundu a hádali se o ni.*
 3. *–*
 4. *Neměli bychom nikoho napodobovat a být sami sebou.*
 5. *Nikdo by nepoznal svého kamaráda.*
 6. *Všichni by byli stejně krásní, stejně by přemýšleli, bylo by to špatné, mysleli bysme stejně.*
 7. *Někdo je statečný, nebo je silný, ale každý je, jaký je.*
 8. *Opakovali bysme všechno po sobě.*
 9. *Že bysme se nepoznali. Měla bych zůstat sama sebou.*
 10. *Maminky by si nás pletly, vypadali bysme stejně, stejné účesy, hlas, oči.*
 11. *Nepoznali bysme se a při hře bychom nevěděli, jaké je naše družstvo.*
 12. *Vůbec bychom se nepoznali a nevěděli, kdo je kdo.*
 13. *Měli bychom stejný hlas třeba a bylo by to špatné, protože bychom se nepoznali.*
 14. *Nepoznali bychom se.*
 15. *Byla by to nuda a je dobře, že jsme každý jiný.*
 16. *Poznámka od matky: Neodpovídala.*
 17. *Nebylo by to zajímavé.*
 18. *Všechno by se nám to pletlo. Nepoznala bych ani Terešku.*
 19. *Každý by byl stejný. Ani bysme se nepoznali. To by se mi nelíbilo.*
 20. *Nevím.*
 21. *–*
 22. *(Směje se) Já nevím, to by bylo divný.*

Pohádka o jezevci – Hledání domova

Jak pohádka dopadla? Dovyprávějte příběh vy, děti.

1. *Nenašel maminku, protože chodba byla neznámá.*
2. *Pohádka zatím dobře nedopadla, protože se Tonda ztratil svojí mamince. Neposlechnul ji. Tonda procházel bludištěm celou noc a za svítání narazil na brloh, kde seděla maminka a smutnila, až Tonda spatřila, tak ho s radostí obejmula. Takže konec konců má pohádka dobrý konec.*
3. *Tonda našel chodbu v podzemí.*
4. *Špatně, protože se ztratil. Hledal, hledal, až našel maminku.*
5. *Dobře, protože našel podzemní chodbu. Chodil by v chodbách, až by potkal kamaráda jezevce.*
6. *Dobře, protože se zahrabal do země, maminku nenašel, ale někdy ji najde. Hrabal, hrabal a hledal další cestičku, až našel kamarádku a ta ho dovedla k jeho mamince.*
7. *Hrabal, hrabal, až se propadnul do tunelu a šel hledat maminku. Našel domov i maminku.*
8. *Dobře, našel maminku. Prohrabal se do nory, pak šel rovně po chodbě a už viděl, že je tam jeho mamka.*
9. *Chodil po bludišti, až našel svůj domov. Maminka se zlobila, že ji neposlouchal. Dostal zaracha a musel zůstat ve své komůrce. I přesto byla maminka ráda, že se vrátil.*
10. *Dobře. Tonda šel přímo k mamince, rovnou za nose. Maminka měla radost, že se Tonda našel.*
11. *Že se probořil, křičel, maminka ho slyšela, našla, obejmuli se a dali si pusy.*
12. *Dobře, jezevec došel k mamince.*
13. *Dobře.*
14. *–*
15. *–*
16. *Dobře.*
17. *–*
18. *Tonda pak našel stopu maminky a našel svůj domeček. Potom už poslouchal maminku.*
19. *Tonda chodil daleko od domečku a byl smutnej. Ale pak mu poradila moudrá sova a on našel cestu k mamince.*
20. *Mlčí.*
21. *Jmenuje se Tonda. Byl smutný, že ztratil maminku.*
22. *Ten Tonda se ztratil, ale pak našel mámu. A už byl hodnej.*

Co je srpek měsíce?

1. *Malý měsíc.*
2. *Srpek měsíce je úzkej proužek světla na nebi.*
3. *Malý měsíc.*

4. *Kousek měsíce.*
5. *Malý kousek měsíce.*
6. *Taková půlka měsíce, kterou můžeme vidět v noci. Asi taková (doplněno obrázkem).*
7. *Tvar měsíce.*
8. *Měsíc, který vypadá jak miska.*
9. *Nevím.*
10. *Když svítí jenom kousek měsíce.*
11. *Poznámka od matky: Nespolečuje. ☹*
12. *Dívka tužkou nakreslila tvar srpku měsíce.*
13. *Necelý měsíc.*
14. *–*
15. *–*
16. *Nevím.*
17. *–*
18. *Takovej jako ukrojenej měsíček.*
19. *Jen půlka měsíce, není celej vidět za mrakama.*
20. *Měsíček.*
21. *Měsíc je nahoře a svítí i hvězdičky, protože je tma.*
22. *To je takovej měsíc, jenom kousek.*

Proč se jezevec bál pytláka?

1. *Protože by ho zabil.*
2. *Bál se pytláka, aby ho neulovil.*
3. *Aby ho nelovil.*
4. *Protože by se mu něco stalo.*
5. *Mohl by ho chytit do pasti.*
6. *Protože on by ho zabil.*
7. *Pytlák ho může zabit.*
8. *Protože pytlák loví zvířata do pytle a pak je třeba prodá.*
9. *Aby ho nesebral.*
10. *Bál se, že ho uloví, dá ho do klece a zabije.*
11. *Protože je malý, aby ho nezastřelil.*
12. *Protože by ho zastřelil.*
13. *Protože ho chtěl dát do pytle.*
14. *–*
15. *–*
16. *Aby ho neodvedl pryč.*
17. *–*
18. *Protože by ho mohl klidně zabit.*
19. *Pytlák je zlej a může ho chytit do klece.*
20. *Protože ho chtěl vzít pryč.*
21. *Pytláka se bojí, že ho odnese.*
22. *Aby ho nezabil a neprodal.*

Také jste se někdy ztratili? Kde? Co nebo kdo vám pomohl?

1. *Když se mi brácha schoval, pomohla mi maminka kamaráda.*
2. *Já jsem se naštěstí neztratil.*
3. *Neztratil.*
4. *Ano, v Tescu. Pan hlídač.*
5. *Ano. V obchodě. Někdo dospělý.*
6. *Jo, ztratil jsem se u čarodějnic (pálení). Šel jsem k ohni a pak k rodičům a ty tam už nebyli, tak jsem šel zavolat nějakou paní a ta přivolala ty, co tam hráli a oni to rozhlásili. Potom pro mě moji rodiče přišli.*
7. *V Globusu. Paní prodavačka.*
8. *Neztratila.*
9. *Ztratila jsem se tatkově na nákupu. Pomohla mi mamka, která mi řekla, že tatka už je v autě. Mamka zůstala v práci.*
10. *Ano. V Tescu. Nikdo, našla jsem se sama.*
11. *Jo, u babičky. Na hřišti. Pomohla nám Violky babička.*
12. *Ne.*
13. *Ne, neztratila. Mamka na mě dává pozor.*
14. *–*
15. *–*
16. *Ne.*
17. *–*
18. *Ne, nepamatuju si to, tak asi ne.*
19. *Jo, jednou jsem se ztratila na hřišti, protože jsem neviděla tatku. Ale pak přišel a našel mě.*
20. *Jo. U babičky. Našla mě babička.*
21. *–*
22. *Hm, ztratil jsem se. Ale moje mamka mě našla.*

Pohádka o psounovi – Láska změní mnohé

Jak se liší pes a psoun?

1. *Pes štěká, psoun píská.*
2. *Pes je veliký a štěká a psoun vypadá jako veverka a má pískovou barvu.*
3. *–*
4. *Pes je větší než psoun.*
5. *Psoun vypadá skoro jako veverka a neštěká jako pes.*
6. *Pes je větší, má tlamu a v ní zuby, je to také domácí mazlíček. Pes bydlí v boudě, jí maso, loví kořist, štěká.*
7. *Barvou. Pes je v boudě a psoun je v kleci.*
8. *Psoun je velký jako veverka a má černou špičku ocasu.*

9. *Náš pes Astor je větší než psoun. Každý má jinou barvu.*
10. *Psoun je větší o trošku než veverka, pes je o hodně větší než veverka. Pes žije doma a psoun v prérii.*
11. *Pes běhá, psoun hrabe.*
12. *Psoun žije pod zemí a na prérii.*
13. *Psoun je malý jak veverka.*
14. *Pes je velký, psoun je malý.*
15. *Psoun je hlodavec, vypadá jako veverka. Pse je šelma a jí maso.*
16. *Pejsek štěká a psoun to neumí.*
17. *Hodně.*
18. *Psoun je malej a je srandovní.*
19. *Pes bydlí v boudě a psoun je malej jako veverka skoro a je úplně jinej než pes.*
20. *Nevím.*
21. *–*
22. *Pes má velký zuby a je celej chlupatej. A psoun je jenom malej, on jí trávu nebo oříšky.*

Díky komu se Koko umínil?

1. *Kamarádka Emilka.*
2. *Koko se umínil díky Tomášovi a Editě, kteří mu pořídili samičku Emilku, se kterou bydlel v jedné kleci, a potom spolu měli mláděčka psounů.*
3. *–*
4. *Když mu pořídili samičku Emilku.*
5. *Díky kamarádce Emilce.*
6. *Jak dostal ženu Emilku.*
7. *Koko dostal Emilku.*
8. *Díky Tomášovi.*
9. *Koupili samičku Emilku.*
10. *Kvůli samičce Emilce.*
11. *Díky Emilce.*
12. *Díky kamarádce.*
13. *Díky samičce Emilce.*
14. *Kvůli samičce Emilce.*
15. *Koko se umínil díky samičce Emilce.*
16. *Když mu děti pořídily samičku Emilku.*
17. *Díky samičce Emilce.*
18. *Když dostal k sobě samičku Emilku. Potom už nebyl takovej bručavej.*
19. *No, když byl sám, tak kousal, ale pak dostal kamarádku Emilku a už byl hodnej i na mláděčka.*
20. *mlčí.*
21. *–*
22. *Nevím.*

Jak bychom se (ne)měli chovat k domácímu mazlíčku?

1. *Nehonit je, nemačkat, když je chceme obejmout. Krmit, dávat vodu.*
2. *Domácím mazlíčkům by se nemělo ubližovat. Měli bychom se o ně hezky starat a dávat jim potřebnou lásku.*
3. *–*
4. *Měli bychom se o něj starat a neubližovat mu.*
5. *Měli bychom na ně být hodní a měli bychom je krmit.*
6. *Musíme se o ně starat, dávat jim jídlo, pití, uklízet po nich hovínka. Venčit je ven. Hrát si s nima. Netahat je, nebouchat je, netahat za ocásek a uši...*
7. *Musíme být hodný na naše zvířátko a musíme ho vychovávat, aby bylo hodný.*
8. *Měli bychom jim dávat pití, žrádlo, venčit je. Neměli bysme je bouchat, ale hladit je. (poznámka od matky: Nedává pozor, nesoustředí se.)*
9. *Měla bych ho krmit a dávat mu vodu. Neměli bysme je zlobit.*
10. *Měli bysme je krmit, dávat čistou vodu, venčit, dávat na ně pozor a mazlit se s nima. Neměli bysme je bouchat, strkat.*
11. *Měli bysme je hezky hladit, nemačkat. Neměli bysme na ně šlapat a krmit (poznámka od matky: Myslí překrmovat.).*
12. *Hezky a slušně.*
13. *Hezky se o zvíře starat.*
14. *Nesmíme je tahat za chloupky, ani za ocas, ubližovat jim. Musíme jim dávat pít a jíst a starat se o ně.*
15. *Na domácí mazlíčky nesmíme být zlí a musíme je správně a pravidelně krmit a dávat jim pít.*
16. *Nesmíme ho mlátit, kousat. Musíme se k němu chovat hezky – dávat mu pusinky a hladit ho.*
17. *Hlavně neubližovat jim.*
18. *Musíme je mít rádi a starat se o ně. Nesmíme je třeba tahat za ocas, nebo je vůbec ani nepouštět ven.*
19. *Hezky. Starat se o ně a nebýt na ně oškliví.*
20. *Dobře.*
21. *–*
22. *Nesměj se zlobit. Můžu je hladit a hrát si.*

Pohádka o lišce – Nástrahy číhající v lese

Co se stalo s pastí?

1. *Otevřel ji pan veterinář.*
2. *Past sevřela pacičku lišce.*
3. *Past rozmotali.*
4. *Odvezli ji.*
5. *–*
6. *Sundali lišce z nohy, schovali si ji na půdu na myš.*
7. *Past je nastražená na zvířátko.*
8. *Dali ji na stranu, aby se tam nechtylo ještě další zvířátko.*
9. *–*
10. *Sevřela lišce tlapku.*
11. *Zaklapla lišce nohu.*

12. *Liška se do ní chytila a pak ji dali pryč.*
 13. *–*
 14. *Past uvolnili.*
 15. *Nevím.*
 16. *–*
 17. *Nevím.*
 18. *Asi na ni zapomněli.*
 19. *Vyhodili ji do popelnice.*
 20. *Byla tam past a pak už ne.*
 21. *Byla tam.*
 22. *Byla v lese pořád.*
- Co je revír?
1. *Kus lesa.*
 2. *Chráněné území pro lovecké výkony.*
 3. *Revír je kus lesa, který hlídá hajný.*
 4. *Část lesa.*
 5. *–*
 6. *Nevím.*
 7. *Zvířátka obcházej svůj revír.*
 8. *Trávník.*
 9. *–*
 10. *Území.*
 11. *Je to kus lesa a myslivec se stará o zvířátka.*
 12. *Část lesa.*
 13. *–*
 14. *Pozemek, který někomu patří.*
 15. *Les, kde se loví.*
 16. *–*
 17. *Nevím.*
 18. *Takový místo, kudy pořád chodila liška.*
 19. *To je v lese, když tam chodí zvířata a myslivec.*
 20. *Nevím.*
 21. *Liška má ocas.*
 22. *Území, kde je les.*
- Co se dělá na čekaně?
1. *Myslivci čekají na srnku, aby ji zabili, aby zvířat nebylo moc.*
 2. *Na čekaně jsou myslivci, kteří loví divokou zvěř, třeba prase.*
 3. *–*
 4. *Čeká na zvěř.*
 5. *–*
 6. *Myslivec na posedu čeká na bažanta, na prase, na srnku, na jelena, na zajíce. Myslivec je zastřelí, nebo si je vezme.*
 7. *Myslivec pozoruje zvířátka.*
 8. *Myslivec střílí zvířátka.*
 9. *–*
 10. *Přichystají pasti a čekají, až se čapne zvířátko.*
 11. *Čekáme na zvířátka.*
 12. *Čeká.*
 13. *–*
 14. *Nevím.*
 15. *Číhá na zvěř.*
 16. *–*
 17. *Neodpověděl.*
 18. *Čeká se tam na zvířata.*
 19. *Myslivec kouká na zvířátka a má taky dalekohled.*
 20. *Čeká.*
 21. *Čekaj tam.*
 22. *Já nevím. Hlídá tam pytláka?*
- Jaká nebezpečí číhají na lišky a na další zvířata v lese?
1. *Pasti.*
 2. *Pytláci, pasti, otrávené jídlo.*
 3. *Nebezpečné pro zvířata můžou být pasti.*
 4. *Myslivec, past.*
 5. *–*
 6. *Pytlák je chce chytit do pastí, zabije je.*
 7. *Auta, myslivec a pytlák.*
 8. *Pytlák, myslivec, cesta vede do silnice a může je tam někdo zajet.*
 9. *–*
 10. *Roští, pasti, špičaté věci.*
 11. *Pytlák, past.*
 12. *Pytláci a pasti.*
 13. *–*
 14. *Pytláci a jejich pasti.*
 15. *Pytláci.*
 16. *–*
 17. *Liška a další zvířátka se mohou chytit do pastí a může je střílet myslivec.*
 18. *Pasti a pytlák. To jsou zlí lidi, mohli by tu lišku někam třeba odvézt.*

19. *Pytlák, past, jedovatý věci nějaký a ještě když někde jezděj blízko auta.*
 20. *Pytlák.*
 21. *Pytlák.*
 22. *Nějaká past nebo vlk.*
- Může být liška člověku nebezpečná? Co by se stalo, kdyby nás kousla nemocná liška?
1. *Ano. Měla by vzteklinu, jeli bychom do nemocnice.*
 2. *Ano. Mohli bychom dostat vzteklinu.*
 3. *Liška může být nebezpečná, a kdyby nás kousla, mohla by nás nakazit.*
 4. *Může mít nemoc, museli bysme k lékaři.*
 5. *–*
 6. *Může mít nemoc a kousnout ho. Může mít vzteklinu. Umřeli bychom. Začali bychom slintat, museli bychom k doktorovi, do nemocnice.*
 7. *Ano. Může být nemocný.*
 8. *Může. Může kousnout a nakazit. Měli bysme vzteklinu.*
 9. *–*
 10. *Ano, když chytí vzteklinu. Nakazili bysme se.*
 11. *Ano. Má někdy vzteklinu. Byla bych nemocná.*
 12. *Ano, museli bychom do nemocnice.*
 13. *–*
 14. *Ano. Taky bychom byly nemocný.*
 15. *Ano. Dostali bysme vzteklinu.*
 16. *–*
 17. *Ano, může. Mohli bychom se nakazit nějakou nemocí.*
 18. *Jo. Kdyby nás kousla, tak bysme museli jet do nemocnice.*
 19. *Hm, kdyby nás kousla, tak nám poteče krev a budeme mít vzteklinu.*
 20. *Jo. Kousne.*
 21. *Může někoho pokousat a dát mu nemoc.*
- Kdo mívá pod čepicí, co to znamená?
1. *Třeba nápad.*
 2. *Kdo mívá pod čepicí, znamená, že je chytrý.*
 3. *Pod čepicí má někdo chytrý, kdo dostal nápad.*
 4. *Chytrák.*
 5. *–*
 6. *Měl bych v čepici písek.*
 7. *Že je chytrý.*
 8. *Má nápad, někdo, kdo je chytřej.*
 9. *–*
 10. *Nevím.*
 11. *Být chytrý.*
 12. *Nevím.*
 13. *–*
 14. *Má nějaký nápad.*
 15. *Je chytrý.*
 16. *–*
 17. *Neodpověděl.*
 18. *Někdo chytřej, kdo má nápad.*
 19. *Chytřej pán třeba, když hodně přemýšlí.*
 20. *Nevím.*
 21. *Že nosíme čepici, když jdeme ven.*
 22. *Chytřej kluk. Když má nápad.*
- Zachránili jste už někdy nějaké zvířátko, třeba ptáče nebo ježka? Jaké a kde?
1. *Ne.*
 2. *Ano, zachraňoval jsem s mamkou ptáčátka na dovolené, které bylo zamotané v kusu pavučiny.*
 3. *Zvířátko jsme žádné nezachraňovali.*
 4. *Ne.*
 5. *–*
 6. *Mravenečka, venku u baráku. Schoval jsem ho, aby nenarazil na kámen.*
 7. *Nezachránila.*
 8. *Ne, nezachránila.*
 9. *–*
 10. *Ne.*
 11. *Ne.*
 12. *Ne.*
 13. *–*
 14. *Ano, srnku na chalupě.*
 15. *Nezachránil.*
 16. *–*
 17. *Žádné jsem nezachránil.*
 18. *Jo, jednou jsem našla vajíčka na zemi. A můj brácha vylezl na strom a já jsem je držela a dali jsme je zpátky do hnízdečka.*
 19. *Já chráním berušky a motýlky, když spadnou do vody. Já je pak zachraňuju, aby se neutopili.*
 20. *Ne.*
 21. *Jo, mravence.*
 22. *Nezachránil, ale můj brácha jo.*
- Pohádka o myši – Každý z nás je jiný**
- Čím se živí myši?
1. *–*

2. *Myš je všežravec, jí obilí, zeleninu, ovoce, hmyz.*
 3. –
 4. *Snědí všechno.*
 5. *Sýrem.*
 6. *Chlebem, rohlíkem, sýrem – vším. Protože jsou všežravci. Prokoušou i deku i botu.*
 7. *Sýr.*
 8. *Sýrem.*
 9. *Jablkem, obilím.*
 10. *Botou, kterou rozkoušou, jablkem, sýrem.*
 11. *Peřinu, polštář, mrkev, okurku, zrní.*
 12. *Sýr, ovoce, zelenina.*
 13. –
 14. *Sýrem.*
 15. *Zrním, plody.*
 16. –
 17. *Myši jedí skoro stejně jako my.*
 18. *Myšky jedí všechno, moc jim taky chutná sýr.*
 19. *Myši chroupají nějakou zeleninu a brambory v pytlí. A můžou sníst třeba i pytel, když mají hlad.*
 20. *Sýr.*
 21. *Sýrem a jablíčko.*
 22. *Obilí a párek na pastičce.*
- Kde bydlel myšák Rostík?
1. –
 2. *Rostík bydlel ve veliké sklenici u jedné rodiny.*
 3. –
 4. *Ve sklenici.*
 5. *Ve sklenici.*
 6. *Ve sklenici, na stole u holčičky.*
 7. *Sklenice, domov.*
 8. *Ve skleničce.*
 9. *Ve sklenici.*
 10. *V průhledné skleničce.*
 11. *Ve sklenici a naposledy bydlel v chaloupce.*
 12. *Ve sklenici.*
 13. –
 14. *Ve sklenici.*
 15. *Myšák bydlel ve sklenici.*
 16. –
 17. *Rostík bydlel ve sklenici v domě.*
 18. *U holčičky ve skleničce, ale pak byl sám. A potom bydlel s novou kamarádkou.*
 19. *No on bydlel v domečku u lidí a pak s myškama.*
 20. *Doma.*
 21. *V díře.*
 22. *Ve skleničce bydlel.*
- Máte doma zvířátko?
1. –
 2. *Ano – papouška a rybičky.*
 3. –
 4. *Kočku a psa.*
 5. *U babičky.*
 6. *Ano, rybičky. Měl jsem mravence, ale umřeli, tak máme ploštice.*
 7. *Ano, psa.*
 8. *Rybu budu mít.*
 9. *Ano, pepíky, rybičky a mravence.*
 10. *Ano, šneka, králíka, psa a rybičku.*
 11. *Ano, pejsek Megi a slepice.*
 12. *Ne.*
 13. –
 14. *Ano.*
 15. *Nemáme.*
 16. –
 17. *Zatím ne.*
 18. *Nemám, ale chtěla bych malý koťátko.*
 19. *Nemáme. Já mám jenom plyšákový zvířátko.*
 20. *Jo.*
 21. *Ne.*
 22. *Nemáme. Já bych chtěla psa.*
- Jak se o domácí zvířátko staráme?
1. –
 2. *Dáváme jim žrádlo, vodu a věnujeme jim péči, kterou potřebují.*
 3. –
 4. *Dáváme jim jídlo, pítí.*
 5. *Krmíme je, musíme se k nim hezky chovat, hrajeme si s nimi.*
 6. *Dáváme jim jídlo, krmíme je, hrají si s nima, musím mu uklízet.*
 7. *Krmíme a vodu dáváme. A hrajeme si.*
 8. *Dáváme jim vodu a žrádlo. Venčíme je.*

9. *Dáváme jim vodu, jídlo, hrajeme si s nima a mazlíme. A cvičíme je.*
 10. *Krmíme je, mazlíme se s nima, jsme na ně hodný, venčíme, vyměňujeme jídlo a postýlku a šnečka sprchujeme vodou.*
 11. *Dáváme jim najíst, napít, pohladíme je a musíme jim rozumět, když si je kupujeme.*
 12. *Krmíme je a dáváme jim vodu.*
 13. *–*
 14. *Dáváme jim napít a jídlo, mazlíme se s nima.*
 15. *Zvířátkům dáváme jíst a pít.*
 16. *–*
 17. *Dáváme jim jíst, venčíme a mazlíme.*
 18. *Musíme se o ně starat, musej se krmit a dávat jim napít.*
 19. *Dáváme jim, co mají rádi, aby neměli vůbec hlad a žízeň. A hladíme je. Nesmíme je zlobit.*
 20. *Dobře.*
 21. *Krmíme je.*
 22. *Jsmo na ně hodný.*
- Jsme všichni stejní? Čím se od sebe lišíme?
1. *–*
 2. *Někdo je zlý a někdo hodný.*
 3. *–*
 4. *Ne, jsme rozdílní. Hlasem, obličejem, oblečením.*
 5. *Ne, každý má jiný hlas, jiné vlasy, každý je jinak veliký.*
 6. *Nejsme. Někdo je jiný v oblečení, v obličejí, ve velikosti, máme jiný hlas, vlasy...*
 7. *Ne. Velikostí, barvou, věkem.*
 8. *Nejsme. Máme jiné obličeje, vlasy, oči...*
 9. *Ne. Máme každý jiný hlas, vlasy, oblečení, náramky.*
 10. *Ne. Jiné účesy, obličej, každý má jinou velikost a oči.*
 11. *Ne. Vlasama, očima, náušnicemi, někdo má malé boty a někdo velké.*
 12. *Ne, vlasy, hlas, oči, oblečení.*
 13. *–*
 14. *Ne. Nemáme stejné oblečení, stejné účesy.*
 15. *Nejsme stejní (velký, malý, tlustý, hubený).*
 16. *–*
 17. *To ne, lišíme se ve všem.*
 18. *Nejsme stejní. Každý má třeba jiný oči, vlasy a trička. A každé má jinou mamku a tatku a taky jiný kamarádky.*
 19. *Nejsme, máme jiný oblečení, jinak dlouhý vlasy a někdo je holka a někdo kluk.*
 20. *Ne.*
 21. *–*
 22. *Ne (směje se), to by bylo hrozný. Máme všechno jiný.*
- Je správné povyšovat se nad druhé? Proč?
1. *–*
 2. *Správné to není, protože každý je jiný a každý je svým způsobem v něčem výjimečný.*
 3. *–*
 4. *Ne, protože se to nedělá.*
 5. *Ne, protože by si s námi nikdo nechtěl hrát a kamarádi by k nám nechtěli chodit.*
 6. *Ne, není. Protože tím ublížím kamarádovi, bráškově.*
 7. *Ne, už by se semnou nikdo nekamarádila.*
 8. *Ne. Protože to je hnusné.*
 9. *Ne. Protože by se s námi pak nekamarádili a nehráli si s náma.*
 10. *Není. Protože bysme se neměli potom rádi.*
 11. *Ne. Protože by se vychloubal.*
 12. *Ne, ztratili bychom kamarády.*
 13. *–*
 14. *Ne. Protože je stejný, ale nemyslí si to.*
 15. *Není to správné. Nikdo není dokonalý.*
 16. *–*
 17. *Ne. Protože to není hezké.*
 18. *Ne. To by se s náma nikdo nekamarádila.*
 19. *Ne, protože by nás nikdo neměl rád a to by nikdo nechtěl.*
 20. *Ne.*
 21. *Někdo je vysokej, třeba obr.*
 22. *Není to správný. To se nedělá.*
- Pohádka o ještěrci – Jak se chovat ke zvířátkům**
- Kde ještěrky rády odpočívají?
1. *Na kameni na slunci.*
 2. *–*
 3. *–*
 4. *Na kamenech.*
 5. *Na slunci.*
 6. *Ještěrky rády odpočívají na kamenech.*
 7. *Na kameni.*
 8. *Na kamenech.*
 9. *Na sluníčku.*
 10. *Na kameni, když svítí sluníčko.*
 11. *Na balvanu.*
 12. *Na kamenech.*
 13. *Na kamenech.*
 14. *Na kameni na sluníčku.*

15. *Na sluníčku.*
 16. *–*
 17. *Rády odpočívají na kamenech, na sluníčku.*
 18. *Na kamenech.*
 19. *Když svítí sluníčko, tak leží na kamenech. A když je zima, tak se schovávají do země.*
 20. *Na kameni.*
 21. *Na kamenech spinkají.*
 22. *Třeba venku na kameni, když je hodně sluníčka. Nebo na zahrádce.*
- Čím se živí?
1. *Hmyzem.*
 2. *–*
 3. *–*
 4. *Hmyzem.*
 5. *Hmyzem.*
 6. *Ještěrky se živí hmyzem.*
 7. *Hmyzem.*
 8. *Hmyzem.*
 9. *Žížalami a otravným hmyzem.*
 10. *Mouchama, žížalama, komárama, mláďaty rejsků.*
 11. *Hmyz.*
 12. *Hmyzem, žížaly.*
 13. *Žížaly.*
 14. *Žížalama.*
 15. *Hmyzem.*
 16. *–*
 17. *Živí se hmyzem.*
 18. *Žere třeba žížaly a mouchy.*
 19. *Živí se hmyzem a mláďatama rejsků.*
 20. *Žížaly.*
 21. *Jí nějaký mouchy.*
 22. *Žížalou a mouchami a brouky jí.*
- Proč se ještěrka bála lidí?
1. *Byli na ni zlí.*
 2. *–*
 3. *–*
 4. *Hodil po ní kámen.*
 5. *Protože po ní kluk hodil kámen.*
 6. *Protože jeden kluk na ni hodil kamenem.*
 7. *Kluk po ní házel kamení.*
 8. *Protože kluk po ní házel kamenem a tak se bála, aby jí neublížovali.*
 9. *Chlapec na ni hodil kamenem.*
 10. *Protože by jí mohli ublížit. Kluk po ní hodil kamenem.*
 11. *Hodili po ní kámen.*
 12. *Protože po ní kluci házeli kameny.*
 13. *Protože po ještěrce chtěl házet kamení.*
 14. *Aby jí neublížili.*
 15. *Házeli po ní kamenem.*
 16. *–*
 17. *Protože oni jí ublížovali.*
 18. *No, oni se k ní nechováli hezky. Nějakej kluk na ni házel kamínky.*
 19. *Nechovali se hezky a házeli po ní kamení.*
 20. *Ublížoval.*
 21. *Když na ni byl zlej kluk.*
 22. *Oni jí zlobili a ta ještěrka se jich bála, aby jí nebouchli třeba do ocásku.*
- Proč ještěrka dědečkovi pomáhala?
1. *Protože jí pomohl.*
 2. *–*
 3. *–*
 4. *Protože on pomohl jí.*
 5. *Protože byl na ni hodný.*
 6. *Protože se mu odměnila, že jí dědeček pomohl.*
 7. *Dědeček ještěrku zachránil.*
 8. *Protože ji zachránil.*
 9. *Protože ji vzal k sobě domů.*
 10. *Protože se o ni pěkně staral.*
 11. *Zachránil ji.*
 12. *Protože ji zachránil a staral se o ni.*
 13. *Poskytl jí nový domov.*
 14. *Protože ji zachránil, dal jí nový domov.*
 15. *Byl na ni hodnej.*
 16. *–*
 17. *Dědeček ji zachránil život.*
 18. *Protože ji zachránil a vzal si ji k sobě domů. A už se nebála toho zlého kluka.*
 19. *On jí taky pomohl.*
 20. *Byl hodný.*
 21. *Byla hodná.*

22. *Protože ji pomohl a bydlela u něj.*
- Jaký poklad byste chtěly najít vy, děti?
1. *Diamanty.*
 2. *–*
 3. *–*
 4. *Stříbro a papírovky.*
 5. *Pohár.*
 6. *Já bych chtěl najít žlutý poklad, takový zlato.*
 7. *Zlatý pohár.*
 8. *Náhrdelník a prstýnek.*
 9. *Peníze, diamanty barevný a koupit za peníze barák.*
 10. *Náhrdelník.*
 11. *Nekonečno pokladů.*
 12. *Korunu, náhrdelník, prsten.*
 13. *Diamanty jako poklad.*
 14. *Zlatou medaili.*
 15. *Žlutý a červený poklad.*
 16. *–*
 17. *–*
 18. *Já bych chtěla najít truhlu s penízkama a prstýnkama. A velké drahokam.*
 19. *Korunku pro princeznu.*
 20. *Červený poklad.*
 21. *Barevný.*
 22. *Milion korun.*